Kovara Du Mehî Çandeyî Hunerî
Sal: 6 Hejmar: 35 • Sermawez - Berfanbar (Kasım - Aralık) 2008 • 4 YTL

www.arsiv.tirej.org

TARİHTE BİLİM

J. D. BERNAL

Çeviren:
Tonguç Ok

Tarihi bilim açısından öğrenmek isteyenler için bir başucu kitabı

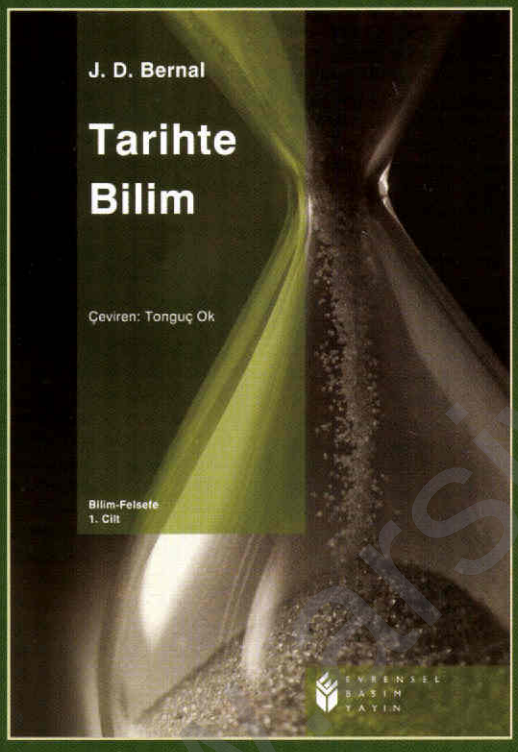

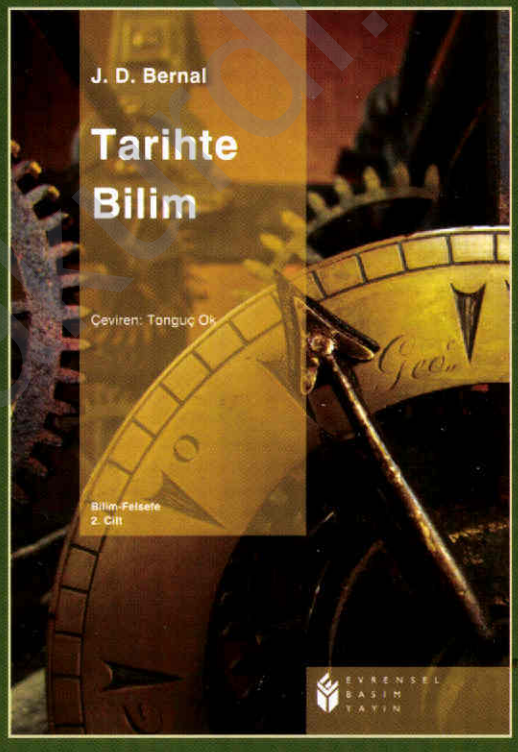

J. D. Bernal'in uzun yıllar emek verdiği, özenli çalışması "Tarihte Bilim" kitabı, ilk insan topluluklarından 20. yüzyılın ortalarına kadar bilim-teknik alanındaki gelişmelerle toplumsal yaşam arasındaki ilişkiyi tarihsel olarak inceliyor. Bernal bilim ve toplum ilişkisini incelerken, olayları çağları içinde ele alıp irdelemiştir. Bu çalışma kapsamının genişliğiyle de benzerlerinden farklıdır.

EVRENSEL BASIM YAYIN
ESKİŞEHİR MAH. DOLAPDERE CAD. KARABATAK SOK. NO: 27A ŞİŞLİ İSTANBUL
T: (+90) 212 247 65 17 (PBX) F: (+90) 212 247 24 61 W: www.evrenselbasim.com E: bilgi@evrenselbasim.com

www.arsivalevi.org

Gönülden gönüle giden yol – *Rêya ku ji dil diherike dil – Bahar Şahin* 2

'Doğu'nun cazibesi ya da cazibenin fethi! – *Cazîbeya 'Rojhilat' an jî fetihkirina cazîbeyê! – Barış Avşar* 4

Derî – *Kapı – Yildiz Çakar* 8

Yerliler, yersizler, bayraklar – *Yên yêrlî, yên biyanî, al – Mustafa Kara* 9

Homo Fındıkuslar – *Ayşe Küçükkırca, Abdullah Bilen* 12

Mulayîm – *Mülayim – Ronî War* 16

Unutmak ve hatırlamak... – *Ji bîrkirin û bîranîn... - Hüseyin Deniz* 18

Reqemî – *Rakamlar – Roşan Lezgîn* 20

Çîroka ne'Xadim'kirî – *'Hadım'edilmemiş öykü – Fewzî Bilge* 21

Sınıf bilinci, demokrasi ve Kürt sorunu – *Pêzanîna çînî, demokrasî û pirsgirêka kurd – Ahmet Yaşaroğlu* 22

Platforma Abantê û hêrsa kurdan – *Abant Platformu ve Kürtlerin tepkisi – Tayîp Temel* 25

Dosya: **Hapishane ve Kürt edebiyatı** – *Girtîgeh û wêjeya kurdî* 27-39
Vecdi Erbay, Helîm Yûsiv, İrfan Babaoğlu, Fatma Savci, Nazim Ozcan, Aytekin Yılmaz, Esra Çiftçi, Selahattin Bulut

Hewt birayî û ju waye – *Yedi kardeşli bacı – M. Ali Işık* 40

Savaş ekonomisi – *Aboriya şer – Hüseyin Deniz* 43

Cîhan Roj: **Di hiş û dilê me de her gotin dişibe deriyên hesinî yên bi kilîdî** 46

Qaqebokirina Sokrates a ji mirinê re – *Sokrates'in ölümle düellosu – Şengul Ogur* 49

Başbuğ'un Diyarbakır ziyareti ve güncelleşen sınıfsal boyut – *Yusuf Karataş* 50

Şêrgo – *Selahattin Çam* 53

Dişsiz Korku – *Tirsa Bê Diran – Mehmet Türkmen* 55

Fîlmê serdemekê, Bahoz – *Bir dönem filmi, Fırtına – Cemil Oguz* 57

'Siz Kürtler bu ülkeye ne verdiniz?'! – *'We kurdan çi daye vî welatî?'! – Handan Çağlayan* 60

Aram Gernas: **Berhemdariya wêjeyî ne karê her kesî ye** – *Edebi eser üretmek zor iştir!* 62

Nusaybin'in gülleri, sınırın Sorgül'leri – *Gulên Nisêbînê, Sorgul'ên sînorê – Müge Tuzcuoğlu* 66

İçten Sesler Topluluğu – *Civaka Degên Hundirîn – Nalan Temeltaş* 69

Oyunaltı – *Binlîstik – Cuma Boynukara* 70

Pirtûk – Muzîk – *Kitap – Müzik* 71

Bulmaca – *Xaçepirs* 72

Helbest – Şiir: *Mustafa Yeşil, Robîn Şerna, Kemal Burkay*

Kapak Fotoğrafı: Hatice Er

TÎROJ

Sal: 6 Hejmar: 35 / Sermawez - Berfanbar 2008 **Yıl: 6 Sayı: 35 / Kasım - Aralık 2008**
Kovara Du Mehî Çandeyî Hunerî İki Aylık Kültür ve Sanat Dergisi
Li Ser Navê "Kültürsan Kültür Sanat Etkinlikleri ve Organizasyon A.Ş." Kültürsan Kültür Sanat Etkinlikleri ve Organizasyon A. Ş. Adına
Xwedî: Cevriye Aydın Sahibi: Cevriye Aydın
Berpirsê Nivîseran: Bülent Ulus Yazışleri Müdürü: Bülent Ulus

Navnîşan (Adres) Eskişehir Mah. Dolapdere Cad. Karabatak Sok. No: 31 - Şişli / İstanbul **Telefon** 0212 247 65 17 **Faks** 0212 247 24 61
Nûneriya Diyarbekir / Diyarbakır Temsilciliği: İstasyon Caddesi Özlem Apt. No: 16 Kat: 1 D: 2 Yayın Türü: Yerel Süreli
web: www.tiroj.net • **e-mail:tirojdergisi@gmail.com**, info@tiroj.net **Çapxane / Baskı:** Ezgi Matbaacılık Sanayi Caddesi Altay Sokak No: 10 Çobançeşme / Yenibosna-İSTANBUL
Abone Koşulları: 6 sayı: 20 YTL., 12 sayı: 40 YTL.
Posta Çeki Hesabı: Songül Özkan, 666 748/Sirkeci–İstanbul • Banka Hesabı: Songül Özkan, İş Bankası Kuledibi Şubesi 1078 0174908

www.arsivakurdi.org

'Kalpten kalbe bir yol vardır görünmez gönülden gönüle gider yol gizli gizli...'

Bahar Şahin

"Gönüllerdeki çatlama, gönüllerdeki bölünme toprak bölünmesinden daha önemlidir. Bizim gönüllerimizde çatlak oluşturmaya çalışan insanlara lütfen izin vermeyelim. Ben inanıyorum ki kanın, kinin olmadığı, sevginin hakim olduğu bir atmosferde bizim çocuklarımız, bizim yaşadığımız dünyadan daha manalı bir dünya oluşturacaklardır".

Böyle söylüyordu Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik, MEB ve Turkcell işbirliği ile yaz aylarında başlatılan *"Gönül Köprüsü Projesi"*nin ilk öğrenci kafilesi Diyarbakır'dan İstanbul'a uğurlanırken. Satırlar dümdüz okunduğunda pek sorunlu gelmiyor kulağa; hatta insana içinden *"pek tabi, ne de güzel söylemiş, ne hayırlı bir işe soyunmuşlar"* bile dedirtebiliyor. Gel gelelim, bu satırlar ve *"projenin"* kendisi daha büyük bir fonun orta yerine konarak okunduğunda, ister istemez doğu ile batıyı yakınlaştırmak, kaynaştırmak çabalarının çeşitli versiyonları, görüntüleri hatırlatıyor kendini. Ve tüm bu yaklaştırma, kaynaştırma, sevme-sevdirme, kardeş eyleme *"projelerinin"* doğu ve batıya dair, aslında eleştirmek niyetinde olunan kurguları, tanımları, ön kabulleri nasıl da yeniden yeniden ürettiği... Ve ister istemez nasıl makyaj düzeyinde kaldıkları; proje bitimlerinde makus talihliler ile ülkenin batısında doğan talihliler arasındaki uzlaşmaz karşıtlıkların nasıl derinleşerek sürmeye devam ettiği...

En son, Aktütün Çiçek'inin İstanbul'a getirilip alışveriş merkezlerinde oradan oraya sürüklenerek, pembe çerçeveli güneş gözlükleriyle objektiflere mesajlar verme parodisine alet edilişine tanık olduk hep beraber. Yaz aylarından hatırda kalan bir başka parodileştirme hikayesi ise, tek koluyla çobanlık yaparken bir yandan *"doğunun tüm imkansızlıklarına"* karşı mücadele edip, ülkenin en iyi tıp fakültelerinden birini kazanan *"azim harikası"* Hakkari Yüksekovalı İrfan'ınkiydi. Mevzu ne olursa olsun, çocuklarına kıyma sicili oldukça parlak olan ülkemizde, kendini ve düzeni temize çekmek için çocuklardan yararlanmak sizi bilmem ama bende artık mide kasıntısından başka bir tepki uyandırmıyor.

'Gönül almak' bu kadar ucuz mu?

Bu ülkenin doğusuyla batısı arasında bir gönül kopukluğu, kırıklığı olduğu aşikar. Gönülleri birleştirmek gereği dile getirilince, hiç de yeni bir şey söylenmiş olmuyor. Ama gönül almak, turistik ziyaretler tertiplemenin ötesinde bir çaba, bir *"proje"* istiyor. Ülkenin batısındaki tarihi, turistik, ekonomik, beşeri zenginliğin ışığına çarptırılan doğulu çocuklara *"A ben hiç metroya binmemiştim... Hiç deniz görmemiştim..."* dedirtmek iş değil. *"A sizin oralarda bu da yok di mi"* sorusuna alacağınız cevap belli: *"Evet, yok!"*. Niye yok peki? Mesela, taa 1930'larda yurdun dört bir yanı demir ağlarla örülür, topyekün aydınlanma hamlesi ülkeyi her yana ışık saçacak okullarla donatırken, doğuya *"Bugünün eli silahlı Kürd'ünü yarının eli kalemli münevveri yapmamayı"* şiar edinmiş bir eğitim politikası, ya da *"Türk'ten başkasına hizmetçiliği"* uygun gören bir "istihdam" politikası yüzünden olabilir mi? Yerel seçimler için gün sayılmaya başlandığı şu günlerde sembolik anlamlar üzerinden mücadele edilerek *"ele geçirilmek"* istenen koskoca "payitaht"a hepi topu iki mermer fabrikasından fazlası reva görülmediği için olabilir mi? *Gönül Köprüsü* projesinin destekçisi Turkcell yöneticilerinin aklına "oraya da" bir çağrı merkezi kurarak gençlere iş alanı yaratma fikri ancak şimdi gelebildiği için olabilir mi?

Bir yandan Altınova'da, Kahramanmaraş'ta, *"doğulu çocuklarımızın"* hısım, akraba ve hemşerileri taş-

lı-sopalı, açık yada üstü örtük ırkçı saldırılara maruz kalırken, bu çocukların batılı "kardeşleriyle" metroya bindikleri için gönüllerinin alınacağının düşünülmesini naiflik olarak değerlendirmek mümkün mü? Ya da bir yandan gittiği bir seçim gezisinde yanındakilere Kürtçe *"bana bir su verin"* diyen milletvekiline dava açılırken, böylesi kaynaştırma projelerinin farklılıkların bir arada yaşamasına ilişkin tasavvurların, *"ülkemizin yedi bölgesi, gökkuşağının yedi farklı rengi gibi bir arada, güzelliği de buradan kaynaklanıyor"* ifadesindeki yanlış romantizmden öteye gitmeyeceği açık değil mi? Arada koca bir savaş geçti. Sorsanız, ağabeyleri-ablaları, anne-babaları o kocaman savaşta kocaman yaralar almış, hafızaları yaşlarından büyük "doğulu" çocuklar, size kentlerinde metro ya da deniz değil, bir köyleri olmadığını anlatacaklar belki. Projenin reklamlarındaki o semiz inekten belki parmaklarıyla sayamayacakları kadar çok olduğunu bir zamanlar, ama artık "yok" olduklarını, köyleriyle, evleriyle, ağabey ve ablalarıyla birlikte...

Ki savaş hala aradaki uçurumu açmaya devam ediyor. Kadıköy'den farklı minibüslerle farklı yollardan geçerek evime ulaşmaya çalıştığım her akşam saatinde hissediyorum ben o uçurumu. Ümraniye minibüslerinin de geçtiği güzergahtaki evime, *Capitol* minibüsünü kullanarak gittiğimde Haydarpaşa köprüsü altındaki polis aramasına takılmıyorum. Yok, Ümraniye minibüsüne binmişsem, o noktada istisnasız her seferinde minibüs kenara çekiliyor, yolcuların kimlikleri toplanıyor, telsiz konuşmaları aracılığıyla "tehlike" arz eden biri olup olmadığı kontrol ediliyor, ne olup bittiğini merak eden yolculardan biri polise *"Hayırdır memur bey?"* diye sormaya kalkışacak olsa, *"Sizin emniyetinizin için!"* cevabı verilip, kimlikler iade ediliyor. Kadıköy'ü Ümraniye'ye bağlayan yol üzerindeki farklı muamele (Ümraniye, benim muhitimden daha fazla *"doğulu vatandaşa"* ev sahipliği yapıyor) öylece sürüp giderken, doğunun çocuklarına turistik vapur ve metro gezileri yaptırarak gönülleri birleştirmek, kırılan gönülleri geri kazanmak mümkün olabilir mi? Bence olmaz.

Dostluk yolu metrodan geçmez!

Bazı şeylerin bazı yerlerdeki yokluğu takdir-i ilahi değil zira. Birileri, bazı yerlerde olmayan, oldurtulmayan, bizatihi yok edilen bazı şeylerden sorumlu ve bunun için de birilerinden açıkça özür dilemesi gerekiyor. Batılı, akıllı-uslu, çalışkan, aydınlık yüzlü ağabey ve ablaların, yanlış yapmaya, söz dinlememeye meğilli bir secereye sahip esmer yüzlü doğulu kardeşleriyle vapur-metro gezisi yapması, başak tarlalarında el ele dans etmesi, ahırda birlikte inek sağmasıyla bu özrün dilenmemesi telafi etmiyor. Tekil *"başarı ve azim"* hikayeleri "kardeşler" arasındaki uçurumu kapatmıyor.

Bir de artık içi tamamen boşaltılmış bulunan şu *"kardeşlik"* kelimesi ve göndermelerini de sorgulamak gerekmiyor mu sizce de? Kardeşlik, doğası gereği hiyerarşi içeren, hiyerarşik konumlar üzerinden kurulan, eşitsizliği dayatan bir ilişki biçimi. Küçük kardeşsen, büyüğünün eskileriyle idare edersin, ablanın eski formasıyla okula gider, ağabeyin eski çantasını kullanırsın. Küçük olduğun için hırpalanır, oyunlardan dışlanır, belki su içebilir, ama söz söyleyemezsin. Büyük de olsan, küçük de olsan nihayetinde hepinizin üzerinde anne-baba vardır, sizin için neyin iyi-kötü, doğru-yanlış olduğuna onlar karar verir; sınırları zorlarsanız, nush, tekdir, kötek seçeneklerinden birine razı olursunuz, zira aile içi işlere müdahale edilmez! Bırakın, *"doğulu çocuklar"* ve *"batılı çocuklar"* kardeş olmasın! Dost olsunlar. Dost olmayı seçsinler. Dostluk, eşitler arası bir ilişki çünkü. Sevmeye mecbur bırakılmadığın, sevmeyi tercih ettiğin bir ilişki. Kaldı ki, birbirimizi sevmek zorunda da değiliz. Kıyamet birbirimizi sevmediğimiz için değil, biri yeyip biri baktığında, biri susup biri konuştuğunda, biri evine giderken polis kontrolüne takılıp diğeri takılmadığında kopuyor zira...

Velhasıl kelam, gönülden gönüle giden bir yol vardır elbet. Aramak, yoklamak, bulmak da lazımdır. Ama o yolun metrodan geçmediğini anlamak için dahi olmaya da hacet yoktur...

www.radikalkurdi.org

'DOĞU'NUN CAZİBESİ' ya da CAZİBENİN FETHİ!

BARIŞ AVŞAR

Oryantalizme ve Oryantalist eserlere karşı ülkemizde son yıllarda yoğunlaşan ilgi, yeni yayınlar, sergiler ve etkinliklerle karşılığını bulmaya devam ediyor. Bunların sonuncularından biri de Pera Müzesi'nde düzenlenen *"Doğu'nun Cazibesi"* sergisi oldu. *"Britanya Oryantalist Resmi"* altbaşlığını taşıyan sergi, İngiliz oryantalist ressamlarının çok sayıda kurumsal ve özel koleksiyonda yer alan eserlerinin buluşmasıyla ortaya çıkmış. *"Üzerinde Güneş Batmayan"* İngiliz İmparatorluğu'nun "Doğu" karşısındaki tarihsel konumunun ve belirleyiciliğinin resimli belgeseli gibi de izlenebilecek bir sergileme... Resimlerdeki en temel vurgu ise İngilizler özelinde "Batılı"nın "Doğu"yu ve "Doğulu"yu kapsaması, içselleştirmesi ve "kendinden" yapması. Oryantalizme ilişkin değerlendirmeler de en çok vurgulanan bu yöntemin İngiltere özelindeki örnekleri...

Sergi metinlerinde de belirtildiği gibi burada belirleyici olan ilk nokta, sanatçıların ait oldukları Batılı algılama ve gösterme gelenekleri. İkincisi ise gidip gördükleri ve kendi dünyalarında o güne kadar pek bilinmeyen, dolayısıyla tanımlanmamış, tartışılmamış, anlaşılmamış bir dünyanın tasvir edilebilmesi gayretini yansıtan arayışlar.

Geleneğin kuralları

Sözü edilen "gelenekler" bütün bir Avrupa Hıristiyan sanatının birikimleriydi. Bu gelenek içinde belirgin kategoriler, semboller, kabuller söz konusuydu. İncil'de anlatılan sahnelerin, asillerin portrele-

Köle Pazarı, İstanbul (1838)

www.arsivakurdi.org

rinin, önemli savaşların ve diğer konuların resmedilişinin Rönesans'ın ustalarınca belirlenmiş çerçeveleri vardı.

Örneğin Rafaello'nun Vatikan'daki *"İmza Odası"* duvar resimleri arasında yer alan ünlü *"Atina Okulu"*nda çok tanrılı antik Yunan'ın iki büyük düşünürü, Aristo ve Platon merkezde olmak üzere insanlık tarihinin önemli bilgelerini birlikte resmedilmiş olarak görürüz. Üstelik bunların arasında "Doğulu" ve Müslüman İbn-i Rüşd de vardır. Felsefenin iki ana akımı böylece izleyiciye takdim edilir. Sözünü ettiğimiz mekanın Katolik Hıristiyanlığın merkezi ve resmin yapılış tarihinin de 1509-11 arası olduğu düşünülürse Avrupa'nın başka dinlerin ve toplumların zenginliklerine karşı Oryantalist sanatçılardan çok önce ve dine dayalı olarak geliştirdiği "kapsayıcı" özgüveni anlayabiliriz. Söz konusu zenginliklerin düşünce ya da altın olması arasındaki fark da çoğu durumda belirsizdir!

İçeride Dedikodu (1873)

yerler hem dinen önemli merkezlerdir –ki özellikle Ortadoğu İncil'deki olayların mekanıdır– hem de İngiltere'den başlayarak tüm Avrupa'ya tanıtılıp taşınacak yeni zenginlik merkezleridir.

Burada sergideki örneklerde de sıkça görülen "Doğulular" gibi giyinerek poz vermiş Batılı portreleri öne çıkar. "Milli histerilerimizin" etkili figürlerinden *"Arabistanlı Lawrence"*i de görürüz bu kıyafetler içinde, Ermeni uşaklarının ortasında av molası vermiş bir İngiliz asilzadeyi de, yaptığı Doğu resimlerinin sağladığı otoriteyi pekiştirmek isteyen oranın kıyafetleriyle poz veren ressamları da...

Tümünde, hatta sergi materyallerinde ifade edildiği haliyle, *"giyisilerine büründükleri kültürle bir dayanışmayı gösterenler"*de bile, sonuçta kendi gördükleri ve memleketlerine de bu vesileyle göstermek istedikleri masalsı bir *"başka dünya"*nın varlığının şahitleri olarak kazandıkları/kazanmak istedikleri prestij öne çıkmaktadır. Lawrence gibi İngiliz hükümeti için Arap çöllerinde bin türlü dolap çeviren bir casus ile gayet "masum" görünen bir gezgin-sanatçının portreleri arasındaki kişilerden kaynaklı olabileceği düşünülen "fark" bu noktada anlamını yitirir. Zira sonuçta bu kıyafetler, *"Silah Karşılığında Bir*

Yeni olanı izlerken...

18. yüzyıldan 20. yüzyılın başlarına kadar Mısır'da, Kudüs'te, İstanbul'da, Filistin'de, Balkanlar'da gezen İngiliz ressamlarının düşünsel arka planının kökenlerine ilişkin kısaca bunları söyleyebiliriz. Fakat işte bu saydığımız yeni

Silah Karşılığında Bir Cariyeyi Satan Bedevi (1858)

Dışarıda Dedikodu (1873)

Cariyeyi Satan Bedevi" resminde arka fonda gösterildiği gibi büyük, köklü fakat hükmünü yitirmiş –örneğin Roma- medeniyetlerin topraklarında insan alıp satmak gibi Avrupa için –en azından açıktan yapılması- hoş olmayan bir işle uğraşan insanlara aittir. Ya da *"Dışarıda Dedikodu"* ve *"İçeride Dedikodu"* resimlerinde olduğu gibi, kadını içeri hapsedip dışarıda erkeğin mutlak hakimiyetinin hüküm sürdüğü, ancak toplumsal iletişimin dedikodu gibi yine "hoş olmayan" bir yöntemle devam ettirildiği bir anlayışın ürünleridir.

Ve bu yeni dünya artık İngiltere ve Avrupa için –Osmanlı'nın Viyana'daki felaketle sonuçlanan kuşatmasından sonra giderek daha fazla- zararsız olsa da erişebildiği yerlerdeki kendinden olmayan insanlar için *"Köle Pazarı, İstanbul"* resminde görüldüğü üzere halen bir zulüm kaynağıdır.

Fetih ve öfke

Sonuç olarak tüm bu sanatsal deneyimler Batı'nın gözünde bir Doğu inşasının araçları olmuştur. Evet Avrupa saraylarında da köleler vardır ancak oradaki köleler genellikle siyah derilidir ve zaten köle olmaları doğaldır. Evet Avrupa'da da dedikodu –hele hele sanat dünyasında!- çok yaygındır ancak kadın ve erkek bunu birlikte yapabilirler. Doğu'ya baktıkça aslında biraz da kendini, kendi ilişkilerini gören Batılı burada farklılaşmak ister:

1) Doğulu halklar zengin ülkelerin sahipleridir. Ancak bunları Batı'nın ekonomik, askeri, kültürel kapsayıcılığından koruyacak kadar akıllı değillerdir. Zaten dinsel/mezhepsel farklılıkları buna izin vermez!

2) Doğulu halkların idarecileri kendi iktidarlarını devam ettirmek, kendi aralarındaki anlaşmazlıkları çözmek için Batı'yla ilişkiye geçmek durumundadır. Çünkü Osmanlı gibi "sona yaklaşan" bir büyük idarecinin zulmünden kurtulma yoluna girmişlerdir.

3) Batılılar bu koşullar altında "kendi" Doğularını fethetmek için tüm ilişkileri çözümlemeli, bunların içinde kendilerini var etmelidir.

Osmanlı'nın dağılma sürecinde Balkanlar'da ve Ortadoğu'da yaşanan bütün bağımsızlık mücadelelerinin içindeki Batı varlığını sanatın bıraktığı işaretler üzerinden böylece tanımlayabiliriz.

Yine Osmanlı'dan başlayarak Cumhuriyet dönemine doğru uzanan bütün bir Türk modernizminin gelişimi içinde Batı düşünce dünyasının bu etkinliği de Türk aydınları için karşılıklı ve karmaşık bir anlam kazanır. Bütün o *"Batı'nın olumlu yönlerini örnek alıp, olumsuzluklarını atmak"* çizgisi de, bu çelişkiler üzerinde şekillenen tavrın yansıması değil midir zaten? Fethedenin yöntemlerini elde kalanı korumak ve mümkünse kaybedilenleri yeniden kendine kazanmak için kullanma gayretinin...

Yoksa, hem Batı'ya *"emperyalist"* deyip, hem de yüzyıllardır iç içe yaşadığı Kürt, Ermeni, Süryani, Arap ve diğer milletlere bu kadar öfkeli ve güvensiz yaklaşmanın başka bir açıklaması olabilir mi? ✹

Henry Lannoy Hunter'ın Doğu Giysileriyle Portresi, Avın Yorgunluğunu Atarken ve Elinde Avı Tutan Bir Uşağı (1733-1736)

www.kurdi.org

Derî

Yildiz Çakar

Li ber derî asê mabû dil...

Diviya careke din di navbera derî û dilê xwe de bimama. Diviya careke din li te vegeriyama. Ji bo çavên te û ji bo jiyanên ku ji me hatine dizîn. Cara pêşîn min tu di heft saliya xwe de di xewneke rengîn a li pişt deriyekî textî ya ji bapîrê min diyarî mabû de dîtibû. Di qelîştokên derî de, çavên reş asê mabûn. Wê çaxê tu xort, ez zarok bûm. Diyarbekir mazûvanî dikir. Mixabin te xortaniya xwe binpê dikir, min jî zarokatiya xwe. Heta ku qelîştokên derî mezin bûn û heft saliya min wekî xewnekê bi dawî bû. Vê carê deriyeke hesin ket navbera me. Deriyek, bê nifte, deriyek bê hest û deriyek ku tu car qelîştokên ku li heft saliya min vebûbû wê venebaya.

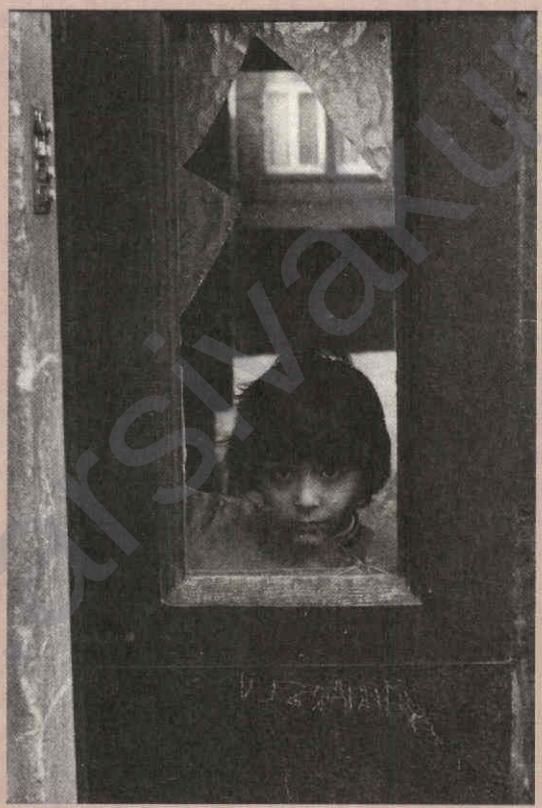

Ji te bê par mabûm, bêrîkirinek bênav jî ji min re mabû. Piştî heft saliya xwe, niha bi mêbûna xwe li nav bera derî û Diyarbekir de dimînim...

Her carên ku çavên min li qelîştokên deriyên xerîb diketin, tu dihatî bîra min. Wekî niha! Nizanim kî li kê neheqî dikir. Ew zaroktiya min bû yan xortaniya te, ya ku bi destê min neketî. Li ber çi bikevim? Li ber evînên derengmayî yan qelîştokên heftsaliya xwe bikevim.

Bibêje:

- Tu kîjan î?

Ew deriyên min ên ku bi hezaran car hatibûn êşandin û di her êşekê de qelîştokên bê sînor avakiribûn. Çima niha li min venedigeriya. Bibêje! Tep tepa dengê singa min bû ku li deriyê te diket! An jî xewneke bi dizî bû, di qelîştokek qedexe de.

- Li ser singa te me, mala min li aliyê çepê dikeve! Deriyo! Ma ev ne dengê janê ye!?

Bi hezaran car, hêrsin bizdonek li rastî min û deriyên min ên bi qelîştok ketin. Her carê ku ji wan direviyam dibûm ewrekî reş û li xwe dibariyam.

- Li ber derî me. Deriyo! Sîwanekî ji wê ji xwe re dixwazim, da ku li xwe nebarim.

Tofanek mîtosî bû, lê nedişibiya ya Nuh ....

Pêşî:

- Min hez kir

Pişt re:

- Tirsyam

Min ji meselokan dizanî, dawiya her tofanê bi xêr bû. Çima ya min û ya te nexêr e?

Berdewam bû...

Dil, li ber derî asê mabû,

Bêxwedî bû, bêçare bû, her du baskên wê şikestî bûn

Çerx wekî xwe dima, ne ez dibûm heft salî û ne jî tu xortekî bist û yek salî!

Ne parsekên welatê bêwar û ne jî kevnfiroşên bêpar destê xwe nedavêtin kilama lêlê û lolo,

Dû dirêj dibûn di qelîştokên bêderî û bêmal de.

Li ber derî asê mabû dil,

şev li şevên min, dibariya Stêrk, heyv di xetên li hêfên min de, tune dibûn. Lamassûs ji kerba dil û derî serî datanî, loma; navê wê li her demê diguherî!

Li ber derî asê mabû dil ...

Diviya careke din di nav bera derî û dilê xwe de bimama. Û diviya careke din jiyan bibûya bijang û li çavên min bihata girtin.

Cara pêşîn, min tu di xewnekê de dîtibû, wê çaxê tu dibû derî, ez jî di nav qelîştokên te de dibûm mîxên bêserî.

Çima li vî alî, li wî alî wekî Dîcle û Feratê li dor dil hilatî!?

Em diçûn û dihatin, hêvî tenê di qelîştokeke dîrokî de, çav dişikand, ji bo wê, demê xwe bi şûn ve dikşand.

Ez hîn zarok im di dema xortaniya te, nexem e ji bo min sedsaliya te...

www.arsivakurdi.org

YERLİLER, YERSİZLER, BAYRAKLAR

MUSTAFA KARA

"Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır / Toprak eğer uğrunda ölen varsa vatandır".

Nasıl okumalı bu dizeleri? Milyonlarca Türk gencine ilkokuldan liseye, beşikten mezara öğretilen temel bir düstur bu. Oysa, bu şiirde 'Türk' sözcüğü yok ki? Bayrak saydığı için kan döken sadece Türkler mi? Ya da kanı toprağı ile buluşup, orayı vatan sayan...

"Toprak eğer uğrunda ölen varsa utanmalıdır" diyor bir başka şair, bu şiire nazire olarak. Ona mı inanmalı yoksa? Yaşadığımız toprağı doğurganlığı ile övmek,

verdikleri ile gururlanmak ve elbette doymak, toprağı toprak olarak sevmek de mümkün.

Altınova... Adından belli, toprağı bereketli. Yıllarca bire bin vermiş, beslemiş.. Yetmiş yöre insanına kendi toprağı. *"Yılda üç hasat garanti"*, diyor Altınova'nın toprağını bilenler. Kumsallar bile altın rengiymiş Altınova'da. Vatandır, elbette. Ya Diyarbakır? Lice, Kızıltepe, Nusaybin, Doğubeyazıt? Hani, bire bir bile vermeyen kıraç *"Doğu"* toprağı... Toprak aynı toprak, bire bir bile vermese de... Kan aynı kan; Türk'ün farklı, Kürdün farklı değil, herkeste kırmızı...

"Doğulular", *"Kürtler"*, *"Doğu kökenliler"* gibi tanımlamalar bir tarafta; *"halk"*, *"yerli halk"* gibi sıfatlar öbür tarafta. *"Halk öfkeli"* ya da *"Halk tepki gösterdi"* başlıkları atabiliyor gazeteler. Diğerleri *"Doğulular"*, bizim halktan değilmiş gibi.

Ekşi sözlük, ilginç bir kaynak. Altınova, yazınca ilginç bir entry çıkıyor karşınıza. *"Yılda üç hasat veren inanılmaz verimli toprakları siteler tarafından telef edilmiş olan belde... Ayvalık'ın güneyindedir. Halkı tembellik konusunda kendini kanıtlamış olan beldede hane sayısına yakın kıraathane bulunabilir"*. *Carpath* adlı kullanıcının bu yorumu elbette sahibini bağlar. Ama şurası kesin, bire bin veren toprakların kurutulduğu günler yaşıyor bu ülke. Toprağın zenginlik olduğu günler geride kaldı çoktan. IMF'ydi, AB'ydi, uyum'du; derken, tarım bitiyor. Ülke genelinde işsizlik resmen yüzde 10, gayri resmi olan yüzde 20, hissedilen işsizlik yüzde 100! Altınova'da nasıl farklı olsun?

Kim yerli, kim yabancı?

30 yıl önce gelmiş Doğulu, ameleye gelince, boş durmamış elbette. Üstelik toprağı da yok ne yapacak? Çalışmış, didinmiş, kendine iş kurmuş, dükkân açmış. Kimi kebap satmış, kimi beyaz eşya. İnşaatlarda çalışmış, amelelik yapmış biriktirmiş, kendine yeni bir yaşam kurmak için. Şükür edip yaşıyor 30 yıldır *"Doğu kökenli"* bir *"yabancı"* olarak. Gerçi, Balıkesir gibi yerde, kim *"yerli"* kim *"yabancı"*, o da tartışılır ya... Marmara Bölgesi'nin nüfusunda mübadelenin ciddi etkisi vardır. 1923'teki zorunlu mübadelede, 1.5 milyon insan Anadolu'dan Yunanistan'a, 500 binden fazla insan da Yunanistan'dan Anadolu'ya göç ettirildi. Kimsenin isteği sorulmadı, apar topar, gemilerle, zorunlu göçe tabi tutuldular. Rumların yoğun yaşadığı Balıkesir bölgesinin bugünkü *"yerli"* nüfusu da, işte 1923'te gelen o zorunlu muhacirlerdir. Bilenler, *"Çarşısında Boşnak kökenliler, mahalle denilen bölgede Yörükler oturur"* diyor. Bir de *"yazlıkçı"*lar var tabii; onların kökeni hemen her yer. Ama büyük çoğunlukla Türk. 30 yıldan fazladır orada yaşayan, çoğunluğu Mardin ve Şırnak kökenli Kürtlerin sayısıysa 1.500 civarı. Hadi gel de; *"Ne mozaiği ulan"* de? Diyebilirsen...

Yazlıkçılar geleli, 30 sene de olmamıştır, onları düş hesaptan. Yörükler düze ineli, olsun olsun 100 sene. Muhacirlerin, Boşnakların gelişi de en fazla o kadar. Bu hesapla, biraz dişini sıksa Kürtler, 70 sene sonra Altınova'nın yerlisi sayılır mı acaba?!

Gavur Dağı'nın doğusunun da doğusu

Boşnakları bırakalım bir tarafa, sonuçta Batı'dan geldiler, ya Yörükler? *"Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır / Toprak eğer uğrunda ölen varsa vatandır"* yazılı tarih kitaplarına bir baksınlar hele. Daha bin sene olmadı, Malazgirt'ten Anadolu'ya gireli. Malazgirt dediğin yer, bugün Muş'un ilçesi. Söylemesi ayıp Doğu'da yani?

Ha bir de; *"Doğulu"* demişken, aynı kitapta yazar Türklerin anayurdu Ortaasya diye... Şimdilerde güncel bir tartışma Gavur Dağı'ndan ötesinde ne olduğuna dair? Ortaasya dedikleri nereye düşer acep; Ağrı Dağı'ndan da ötede olmasın sakın. Doğu'da, daha Doğu'da...

Verimli de olsa, kıraç da olsa toprak topraktır demiştik. O toprağın dili olsa da anlatsa, yörüklerin Malazgirt'e nereden geldiğini, neler yaşadığını, onlar geldiğinde Malazgirt'te kimlerin olduğunu? Sene 1071'de, bir Allah'ın kulu *"Doğu kökenliler geldi, kucak açtık, ama nankörlük yaptılar"* demiş midir acaba? Bir yörüğün at arabası, iki "yerli"yi ezdi diye, yürümüşler midir onların üstüne? Basmışlar mıdır obalarını, yağmalamışlar mıdır sürülerini? Duyan yok, gören yok. Olsa mutlak yazardı bol kanlı tarih kitapları... İşin mizahı bir tarafa, bugün Kürtlerin yoğun olduğu illerde, hatırı sayılır bir Türk nüfusu yaşıyor. Tek bir linç, tek bir saldırı olayı yaşandı mı, Altınova'dakine benzeyen?

Toprak milyonlarca yıldır aynı yerde duruyor, kuşku yok. Sürekli göç halinde olan, insanlar sadece. Altınova'da ay her gece Midilli üzerinden batıyor mesela. Midilli, şimdilerde Yunan toprağı. Dün Osmanlı toprağıydı. Ondan önce yine Bizans. Ondan önce... Kısaca, toprak bu, üzerinde sınır yok. İnsan gözü, Altınova ile Midilli arasında kalın ve siyah bir sınır çizgisi görmüyor, ayın batışını izlerken. Sınırlar, sadece insan yapısı haritalarda. Öyleyse...

Tarih ve coğrafya, Altınova'da yaşananları açıkla-

www.arsivakurdi.org

maya yetmez kuşkusuz. Örneğin, bir tek gün bile Kuzeyden, Güneyden, Batı'dan gelen *"Yazlıkçılar"* mesele olmadı Altınova'da. Bir kez bile yazlıkları taşlanmadı. Onlar da "yabancı" değil mi? Altınova'da şimdilik yok belki ama, Ege'nin Akdeniz'in sahilleri İngiliz, Alman köyleriyle dolu. Hem de 1.500 değil, on binlerce yabancı mülk alıyor, yerleşiyor. Yerleşsin de, sakıncası yok. Ama bir tek gün "Batı kökenliler"e yönelik linç haberi geldi mi kulağımıza? Kuzeyi, Güneyi, Batı'yı ayrı; Doğu'yu ayrı kılan ne o zaman? Üstelik daha Doğu'dan gelirken, geçtiğimiz Doğu burası...

Çocukluk arkadaşı nasıl düşman olur?

Talan edilmiş beyaz eşya dükkânının ortasında genç bir esnaf anlatıyor: *"Birlikte aynı sınıfta okuduk. Benim sınıf arkadaşım, şimdi Doğuluyum diye benim dükkânıma saldırıyor"*. Belli ki, Altınova doğumlu, saçları uzun bir delikanlı. Korku okunuyor gözlerinden, bir o kadar da şaşkınlık. Hani, *"masum bir bebekten katil üreten zihniyet"* demişti ya, hani acılı bir eş, Rakel Dink. Sormalı yeniden, bu kez Altınova için; *"Bir sınıf arkadaşı, bir çocukluk arkadaşı ile nasıl düşman olur?"*. Nasıl olur da, düne kadar "arkadaş", "esnaf", "kebapçı", "amele", ya da her neyse, başka sıfatlarla anılan insan, birden *"Doğulu"*, *"Doğu kökenli"* oluverir?

Vali Selahattin Hatipoğlu, *"Bazı taşkınlıkları hoş gördük"* dedi ya açıkça. Nedense sadece *"yerli halk"*a sesleniyor Sayın Vali. Sonra da olayın gerçek nedenini anlatıyor. *"Bu olay umuma açık bir işyerinin çalıştırılmasından dolayı husumetten dolayı başlamıştır. O yeri sen-ben çalıştıracağım düşüncesi bu olayların yaşanmasına neden olmuştur"*.

Toprak artık bire bin vermiyor çünkü. Ekmek küçüldükçe, paylaşmak istemiyor *"yerli halk"*. Dün değersiz olan "kumsallar" bugün değerli, dün değerli sayılan verimli toprak bugün doyurmaya yetmiyor aileleri. *"Yazlıkçılar"* ekmek kapısı, malum. Onlar üretmiyor, tüketiyor, para getiriyor. Onlara öfke yok; ama ya Kürtler... Onlar üretiyor, ticaret yapıyor, çalışıyor. Ve biraz da o yüzden hedefteler. Vali Hatipoğlu'nun bile onca kavga, saldırı, linç girişiminden sonra ilk kaygısı, *"Burası turizm beldesi, adımız kötü etkileniyor"* oluyor.

Bayraklar kime karşı?

Tarih, coğrafya ve ekonomi... Mevzu bahis olan Kürtler olunca, bu da yetmiyor ne yazık ki yaşananları anlamaya, anlatmaya. Altınova'daki Kürt aileler olaylar süresince ekmek almaya bile çıkamadıklarını anlatıyorlar. Birileri esnafı gezip *"Kürtlere bir şey satmayın"* diyor. Daha önemlisi, bayrak çıkıyor ortaya. Hani, tarih kitaplarında *"bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır"* diye tarif edilen, kırmızı bayrak. Neredeyse bütün binaları kaplıyor, esnaf dükkanına, vatandaş evine bayrak asıyor. Kime karşı, neden?

Ders kitapları, bayrağı *bir ulusu birleştiren temel simgelerden biri* olarak sayar. Ama bu kez ayrımcılığa asılıyor bayraklar. *"Gavur Dağı'nın ötesinden gelmedim"* cümlesini simgeliyor asıldığı her yerde. Ve elbette, korkuyu da... Asıldıkları yerleri, olası bir saldırıya karşı da koruyor bu bayraklar. *"Burası bizden"* diyor, bayrak asmayanlarsa Gavur Dağı'nın ötesinden...

6-7 Eylül olaylarını uzun uzadıya anlatmaya gerek yok; güruhlar halinde kışkırtılan insanlar bir derin devlet provokasyonuyla Ermeni ve Rum vatandaşlara saldırdılar. Dükkanında Türk bayrağı asılı olmayan tüm dükkanlar yağmalandı. Sonuç, bir avuç Rum ve Ermeni dışında, çoğu gayrimüslim azınlık bu toprakları terk edip gitti. Kim kaybetti?

Açık konuşalım. Kışkırtmaya, kıvırmaya, bahane üretmeye hiç gerek yok. İstenen bu mudur? Amiyane tabirle *"Doğu kökenliler"*, gerçek adıyla Kürtler gitsin mi isteniyor? Geldikleri, gelmek zorunda bırakıldıkları topraklara, Gavur Dağı'nın ötesine geri mi dönsünler? *"Bayrağın dalgalandığı her yer vatan toprağıdır"* cümlesinden vazgeçtiyse bu devlet, bu millet, açıkça ilan etsin. Tarih kitaplarına da, coğrafya kitaplarına da, hatta Anayasa'ya da yazsınlar: *"Bayrağın dalgalandığı her yer vatan toprağıdır, ama Kürtler bu toprağın sadece Gavur Dağı ile Ağrı Dağı arasındaki bölümünde yaşayabilirler"*.

İstenen gerçekten bu mudur? Öyleyse, ayrımcılık budur, bölücülük budur. Kürtler bugün bunu istemiyor, çok açık. Böyle sürerse, gün gelir isterler. Tüm kışkırtmalara, zorlamalara rağmen, Türklerin büyük çoğunluğu da bunu istemiyor. Böyle sürerse, gün gelir isterler.

Ama bilelim; eğer bu saldırılara, kışkırtmalara, *"çocukluk arkadaşından düşman yaratan zihniyet"*e dur demezsek, en başta da Türkler olarak dur demezsek, ne bu "vatan" artık eski "vatan" olur, ne "ora"sı, eski "ora"sı...

Anadolu toprakları binlerce yıldır çok savaş gördü, çok kan gördü. Toprak uğruna çok ölen oldu. Burayı herkes için vatan yapmaya fazlasıyla yetecek kadar kan döküldü. Devam edersek; her şey için, herkes için çok geç olacak. ✹

mustafakara@hotmail.com

www.arsivakurdi.org

HOMO FINDIKUSLAR

Foto: Tolga Sezgin

AYŞE KÜÇÜKKIRCA (BİNGHAMTON ÜNİVERSİTESİ/FELSEFE BÖLÜMÜ)
ABDULLAH BİLEN (EGE ÜNİVERSİTESİ/ARKEOLOJİ BÖLÜMÜ)

Homo Fındıkus 20. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmaya başlayan ve 21. yüzyılda evrimini büyük ölçüde tamamlayan bir Homo Sapiens (günümüz insanı) türüdür. Dünya üzerinde sadece Türkiye'de bulunur. Büyük çoğunluğu Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu'da yaşar. Hayatta kalabilmek ve türlerini sürdürebilmek için temmuz ayının son haftasında Karadeniz Bölgesi'ne göç ederler ve iki ay orda toplayıcılık yaparak yaşarlar. Nüfus yoğunlukları Diyarbakır, Mardin, Şanlıurfa, Batman, Siirt, Bitlis, Adıyaman ve Şırnak'ta dır; fakat evrimlerini tamamladıkları 2000'li yıllardan sonra Güneydoğu ve Doğu Anadolu dışında, metropollerde de giderek artan sayılarda görülmeye başlarlar. Üzerine hiç bir araştırma yapılmayan Homo Fındıkuslar'ın tahmini rakamı 300.000 civarındadır ve büyük çoğunluğu Kürtlerden oluşmaktadır. Kısacası, Homo Fındıkuslar Karadeniz Bölgesi'ne mevsimlik göç eden 'Fındık İşçileri'dir.

Diyarbakır'ın Hasırlı mahallesi, Çınar ilçesi ve Mardin'in Nusaybin ilçesinde toplam 30 aile ile görüşmeler yaptık. Diyarbakır merkezde Diyarbakır Kadın Sorunları ve Uygulama Merkezi (Dikasum), Göç-Der, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, DTP Diyarbakır İl Başkanlığı, Hasırlı Mahallesi Özgür Yurttaş Derneği ve aynı mahalledeki Çamaşır Evi'ne gittik. Diyarbakır'da tanıştığımız bazı aileleri hangi şartlarda yaşadıklarını öğrenmek için Adapazarı'nda ziyaret ettik. Ordu ve Giresun'da Gaziantepli işçilerle konuştuk. Bu deneyimleri kullanarak fındık tarımında söz edilmeyen Homo Fındukuslar'ın dünyasını anlatmaya çalışacağız.

Yolculuk...

Fındıkuslar, Doğu ve Güneydoğu'nun hemen hemen her ilinden yani Kürt nüfusun yoğunluklu olduğu yerlerden yola çıkarlar. Bir çoğu sadece bir noktaya uğrasa da 40 günlük fındık toplama zamanı içinde birden fazla köye uğrayanları görmek hiç de zor değildir. Bazı gruplar Bolu, Düzce, Kocaeli, Zonguldak; diğer gruplar, Kastamonu, Sinop, Samsun taraflarında şanslarını denerler. Transitle gelen gruplar ise ya yine aynı bölgeye ya da standart birinci bölge olan Doğu Bölümü illeri Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Artvin'e giderler. Karadeniz'de sanayileşmiş fındık üretimi yapan saydığımız bu 13 ile dağılırlar.

Fındık işçileri Temmuz ayının son haftasında göçe başlarlar. Genelde 20-25 kişilik gruplar şeklinde ya trenle ya kiraladıkları minibüs ya da gizli bir şekilde istiflendikleri kamyon kasasında yolculuğa çıkarlar. Gruplar bir kaç ailenin birleşmesiyle veya komşuların bir araya gelmesiyle oluşur. Her grupta kadın sayısı daima fazladır, geriye kalan erkek sayısı ise grup reisi dışında genelde çocuklardan oluşur. Trenle yapılan yolculuk minibüse göre daha güvenlidir. Fakat kompartıman da erzaklarıyla birlikte mekanın sınırlarını zorlayan iki günlük bir çiledir. Trende gece, yürüme yolunda yatan insan bedenleriyle, tehcir sahnelerini hatırlatır. Minibüste ise, erzaklar üst kısımda ikinci bir kat oluştururken, 17 kişilik yolcu kapasitesi yine sınırları doğal olarak zorlayacaktır. Kamyon kasası yolculuğu ise en tehlikelisidir. Kamyon kasasındaki yolculuk yasal olmadığından, kasadaki işçilerin üstü kalın bir tenteyle örtülür. Nefes almak imkansızlaştığında bir kuytuda ara verilir. İlticacı mültecilerden farkları yoktur.

Organizasyon oldukça basittir. Her 20-25 kişilik grubun başında bir *'çavuş'* bulunur. Değişen sayıdaki çavuşların üzerinde de *"elçi"* ya da *"dayıbaşı"* adı verilen feodal süpervizörler bulunur. Çavuşlar, işveren ile işçi arasındaki iletişimi sağlayan kişilerdir. Bunun karşılığında her işçiden günlük ücretinin yüzde 10'unu alır. Aynı zamanda işverenden de işçiler gibi yevmiye alan çavuşlar çift yevmiyelidir. İki çeşit çavuş bulunur. *Birincisi*, anlaştığı grubu sömüren bir tiptir. Bu tipler yolculuğun başından sonuna kadar her türlü üçkağıtçılığı yapar. Önce tren garına bir ay öncesinden gidip toplu bilet alır, daha sonra bilet bulamayan işçilere bunları karaborsa satar. (Karaborsa satışlar yüzünden bir çok işçi minibüs ve kamyon kazalarında can vermektedir. Bu kıyımdan çavuşların sorumlu olduğu kadar rüşvet karşılığı çavuşlara toplu bilet satan TCDD de sorumludur.) Sonra anlaştığı işverenin bir numaralı adamı konumunda işçilere bekçilik yapar. İşçilerin yemek alışverişini yaparken de yüzde 10'luk varoluş sebebini unutmaz ve çaktırmadan uygular. Bu çavuşlar sadece basit organizasyon sağlayarak ve fındıkta hiç çalışmadan işçilerin iki katı ücret alırlar. *İkinci tip* çavuşlar ise birinci gruptakilerin yaptıklarına ek olarak fındık toplarlar. Yine işçinin iki katı ücret alırlar ama en azından işçilerle birlikte çalışırlar. Dayıbaşları ise yaklaşık on kadar çavuşun üreticilerle organizasyonunu sağlar. Yani bir dayıbaşının yaklaşık 250 işçisi vardır. Dayıbaşlarının fındık toplamakla hiç bir ilgisi yoktur. Tıpkı çavuşlar gibi onlar da aslında işçilerin akrabaları ya da çok yakın tanıdıklarıdır; fakat onlar pozisyonlarını tamamen işverenle ortak tutarlar. Bir kısmı Karadeniz Bölgesi'ne taşınmış ve organik bağlarını Karadeniz üreticisiyle kurmayı tercih etmiş kişilerdir.

Irkçı ve adaletsiz ücretlendirme

Fındık toplamaya kendini ikna edebilmiş işçilerin ilk düşüncesi bir şekilde işveren bulabilmektir. Nerede çalışacağı belli olmadan gidenler ve işveren tarafından anlaşma(ma) tuzağına düşenler günlerce istasyonda ya da kamplarda bekleyip, zaman ve para kaybedip, hiç çalışamadan eve dönmek zorunda kalabiliyorlar. İşçiler çok şanslıysa önceden tanıdığı fındık üreticisiyle kendi bağlantısını kurup direkt onun yanına gidebiliyor; fakat çoğu işveren sözüne sadık kalmayıp gelmeden önce belirttiği 50 iş gününü 20 günle sınırlı tutabiliyor. Kalan büyük çoğunluğu ise devletin enformal kontrolünde yıllardır süre gelen feodal *"çavuşluk ve dayıbaşılık"* sistemiyle yaşıyor.

Devlet Valilikler, Kaymakamlıklar, Belediyeler ve Odalar aracılığı ile mevsimlik işçilerin yevmiyelerini belirliyor. Ordu Valiliği'nden yapılan açıklamaya göre; *"2008 ürünü fındık hasat döneminde fındık toplama, taşıma ve patoz ücretlerinin belirlenmesi amacıyla yaptığı toplantı sonunda, fındık toplama ücretinin yaş ve cinsiyet ayırımı yapılmaksızın yemeğin işverenden (bahçe sahibi) olması halinde 19.50 YTL, yemeğin işçiden olması halinde ise 22 YTL olarak belirlendi."*[1] Bu kararla devlet, mevsimlik işçilerle yerli halkı tamamen ayırarak ırkçı bir politika sergiliyor. Kürt işçilerin yevmiyesi 13 saatlik bir iş gününün karşılığı olan 19,50 YTL iken Karadenizli işçiler günde 8 saat çalışarak 35 YTL alıyorlar.

Aslında işgünü

www.arsivakurdi.org

kadın Fındıkuslar için 13 saatle de sınırlı değil. Her akşam yedi buçuk gibi döndükleri kamplarda yemek, çamaşır, bebeklerin bakımı gibi tüm yeniden üretim emeğinden sorumlular. Bu emek de evrensel olarak ücretsiz emek. Yani kadınlar, erkeklerden farklı olarak sabah yediden aksam dokuza kadar çalışıyorlar. Bu açıdan Homo Fındıkus kadınları Türkiye'de en çok ezilen sınıfı teşkil ediyor. 16 yaşın altındaki çocuklar ve çalışamayacak durumdaki yaşlılar ise 15 YTL ile farklı bir ücrete tabi tutuluyorlar. Aslında ücret farkı göründüğünden daha büyük. Doğu ve Güneydoğu'dan gelen işçiler yevmiyelerinin 2 YTL'sini çavuş ve dayıbaşına, 6 YTL'sini yemeklerini almaya, yol masraflarına ve hastane giderlerine harcıyorlar. Bu sırada alışverişte köy esnafı tarafından farklı bir tarifeye tabi tutuluyorlar veya şehre alışveriş için taksiyle gitmek zorunda kalıyorlar. Sonuçta mevsimlik bir işçi günlük 10 YTL kazanmış oluyor.

Akyazı Kaymakamlığı Komisyon Başkanlığı Fındık Toplama ve İşçilik Ücretleri Belirleme Belgesi'nde işçilere sergilenen köleci yaklaşım bir çok açıdan kanıtlanıyor. Belgenin 10. Maddesi ise devletin gelen mevsimlik işçileri potansiyel terörist olarak gördüğünü açıkça gösteriyor. İş akdi olmayan işçiler geri gönderiliyor, olanlar ise jandarma veya yerli halktan bir yönetici tarafından izole edilecekleri kamp bölgesine götürülüyorlar. Çalışmaya gittikleri köyün ye da şehrin içine girmeleri yasaklanıp, şehir merkezine uzak yerlere itiliyorlar ve kesinlikle yerli nüfus ile ilişki içine giremiyorlar. Ordu'da kamplar 24 saat jandarma gözetiminde oluyor, içeri yeni Kürt işçiler kabul edilmiyor ve içerdekiler her üç günde bir şehirden atılmak tehdidiyle yer değiştirmek zorunda kalıyorlar. Bölge halkı ve üreticileri fındık toplama alanlarına yakın yerlerde sürekli havaya ateş edip, etrafa korku salarak, işçilere psikolojik baskı yapıyorlar. Bazen ateş açma sonucu işçiler vuruluyor. *"Mardin'den Düzce'ye fındık işçiliğine gelen Leyla Turgut (14) adlı genç kadın Gümüşova ilçesinde işvereni Necdet Toruhoğlu'nun etrafa açtığı ateş sonucu öldü."*[2] Yaşadıkları alanlar sudan, elektrikten, mutfaktan yoksun ve bu yoksunluğun ortaya çıkardığı doğum ve sağlık sorunları gibi durumlarda işçiler T.C devletinin hiç bir kurumu tarafından korunmuyorlar. Kampta doğan çocuklar hastaneye yetiştirilemiyor, hastanelerde doktorlar ve hemşireler Kürt aksanı duydukları insanları tedavi etmiyorlar. Ayrıca fındık bahçelerinde işçilerin ana dillerini konuşma hakkı açıkça yasaklanıyor.

2008 yılında fındık rekoltesi yüksek olduğu için fındık toplanmaya görece erken başlandı. Ağustos'un 10'una kadar sarkabilecek olan fındık toplama zamanı bu yıl Ağustos başında başlatıldı. Fakat Valilik ve Kaymakamlıklar yevmiyeleri işçiler Karadeniz'e gelmeden açıklamak yerine işe başladıktan üç gün sonra açıkladılar ve açıklanan ücret geçen yıldan sadece 50 Kuruş fazlaydı.

ABD'nin Okieleri, Türkiye'nin Kürtleri

Bu gördüklerimiz bizi John Steinbeck'in anlattığı 1930'ların Amerika'sına götürdü. Steinbeck'in anlattığı Oklahoma'dan California'ya göçen tarım işçilerinin Homo Fındıkuslar'a ne kadar çok benzediğini fark ettik. Yolda yaşanan trafik kazaları, sahte afişler, ödenmeyen ücretler, karın tokluğuna çalışmak, işçi kampları, polisin ve halkın baskısı vs... Amerika'nın Okieleri ile Türkiye'nin 'Pis Kürtleri'...

"(...) Evet bayım. Bu işe siz de şaşacaksınız ama, bir şey anlayamayacaksınız. Ora halkı, sizin gözünüzün içine bakacak ve davranışlarıyla şunu söylemek isteyecek: "Biz sizi istemiyoruz, hayvan oğlu hayvanlar!.." Muhtarın adamları gelip sizi yerlerinizden atacaklar. Yolun kenarında konaklarsanız sizi gelip oradan sürecekler. Sizi nasıl sevmediklerini halkın yüzünden okuyacaksınız. Bakın size bir şey söyleyeyim: Sizi sevmiyorlar; çünkü sizden korkuyorlar. Sonra biliyorlar ki aç bir adam, isterse yiyecek bulabilir. Sonra biliyorlar ki toprağı boş bırakmak günahtır. Ve bir gün biri gelip toprağı ellerinden alacaktır. Ah, ah! Siz şimdiye kadar hiç kendinize "Okie" denildiğini işittiniz mi?

— Okie mi? O da ne demek?

— Oklahoma'dan gelenlere "Okie" derler. Okie demek, sen pis bir hayvansın demektir. Okie demek, sen aşağılıksın demektir. Bu kelimenin bir anlamı yok; ama onlar bu anlamda kullanırlar. Artık size başka bir şey söyleyemem. Oraya bir kere gidin. Bizim taraflardan üç yüzbin kişi varmış orada diyorlar... Hepsi köpek gibi yaşıyorlar.(...)"[3]

Homo Fındıkuslar'ı yaratan temel neden 'Kürt sorunudur'. 1980'li yıllardan günümüze kadar TSK ile PKK arasındaki mücadele Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde bir savaş durumu yarattı. Bu durum ekonomisi tarıma ve hayvancılığa dayalı bölgenin yüzyıllardır sürdürdüğü yaşam tarzının çökmesine neden oldu. Bu yaşam tarzının temel birimleri olan köyler boşaltıldı, yakıldı, insansızlaştırıldı. 1984-1999 yılları arasındaki dönemde zorunlu göçe tabi tutulan insanların tam sayısına ulaşmak maalesef mümkün olamamıştır. TBMM Araştırma Komisyonu'nun raporunda 1997 yılı itibariyle Olağanüstü Hal kapsamındaki ve mücavir alandaki iller ile bazı çevre illerde 905 köy ve 2523 mezranın güvenlik güçleri tarafından terörle mücadele kapsamında boşaltıldığı, göç eden toplam nüfusun 378.335 olduğu belirtilmiştir; fakat göç eden

www.arsivakurdi.org

nüfusun 3.000.000'dan fazla olduğuna işaret edilmektedir.[4] Devletin Kürt sorunu konusundaki inkarı ve merkezi yönetimi bölgelerin gelişimini engellemiştir. Sorunu GAP Projesi ile çözmeyi planlayanlar her bir baraj için on binlerce köylüyü göçe zorlayıp soruna tuz biber ekmeye devam etmiştir. AKP ise modern tarım politikaları ile en ilkel yöntemlere başvurup en verimli tarım alanlarını su altında bırakmayı hedefliyor. Böylece tarımda çalışan köylü nüfus şehirde yaşamak zorunda kalacak. (Örneğin: Hasankeyf'in sular altında kalacağı ile gündeme gelen Ilısu barajı Diyarbakır, Batman ve Siirt illeri arasında toplam 183 tane köyü yok edecek ve 80.000 nüfusun göç etmesine neden olacak bir proje). Okuma yazma oranı düşük, tarım ve hayvancılık dışında tecrübesi olmayan köylüler şehirlerde barınamayacak duruma geldiklerinde son seçeneklerini kullanıp mevsimlik tarım işçisi olmak zorunda kalıyorlar.

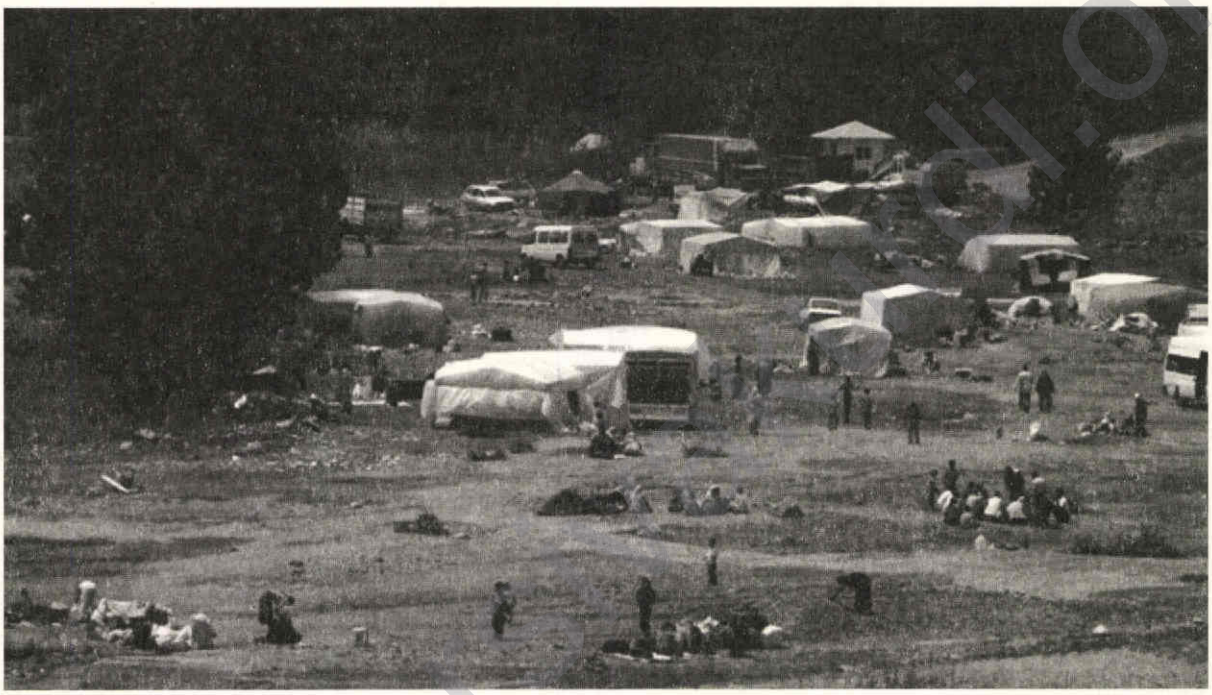

Asıl sömürü nerede?

Diğer tarafta fındık toplayan işçilerin yaşadığı birçok sorundan ya hiç bir şekilde söz edilmiyor ya da bu sorunlar Kürt sorunundan soyutlanarak, süregelen fındık üretimi söylemi içinde yer buluyor. Ne zaman fındıktan söz edilse konu üretici ile devlet arasındaki sömürü ilişkisiyle sınırlı kalıyor. Halbuki bu sömürü ilişkisinin çok daha ağırı Homo Fındıkuslar ile üretici arasında yaşanıyor. Sömürü, ırkçılık politikaları ile sürdürülüyor.Yani işçiler Kürt oldukları için daha az ücret alıp daha çok çalışıyorlar. Göçebe sanılmalarına karşın işçilerin çoğu yerleşik hayata sahipler. Bu yüzden Karadeniz'de çadırlarda yaşamak istemiyorlar. Mutfak, banyo ve çatısı olan bir yerde kalmak, fındık toplamaya kelle koltukta 25 kişi traktör arkasında her virajda ölüm korkusu içinde gitmemek, günde 8 saatten fazla çalışmamak istiyorlar. Bununla birlikte, yemek, sağlık ve yol masraflarını işverenin ödemesini ve insan onuruna yakışan, Türkiye standartlarında ücret istiyorlar. Bu konudaki tek çalışma İHD'nin yoğunluklu olarak Ordu'daki işçilerle görüşerek yayınladığı rapor.

Sonuç olarak Fındıkuslar'ın kendi dünyalarında çok yalnız olduklarını söyleyebiliriz. Onlarla olan görüşmelerimizde, yıllardır yaşadıkları tecrübeleriyle, Türkiye'deki hiç bir kuruma ve merciye inançlarının kalmadığını fark ettik. Aslında Fındıkuslar'ın yaşadıkları insan ve çocuk hakları kuruluşlarının, sendikaların, siyasi partilerin, feministlerin ve toplumun bir çok kesiminin sorumlulukları dahilindedir. Yıllardır süre giden bu sistemin tamamen ortadan kalkması çok kolay gözükmemesine rağmen en azından işçilerin çalışma ve yaşam şartlarının düzeltilmesi imkansız değil. ✹

1 http://ordu.gov.tr/tr/index.php?option=com_content&task=view&id=107&Itemid=2

2 Alternatif, 5 Eylül 2008.

3 Steinbeck, John, Gazap Üzümleri

4 5233 Sayılı Yasa ve Uygulamalarının Diyarbakır Ölçeğinde Araştırılması, GÖÇ-DER Temmuz 2007, Syf. 8-9

www.a...di.org

MULAYÎM

Ronî War

Ka em çi navî li te bikin? Em ferz bikin ku navê te Mulayîm e. Lê bila tu ne wekî navê xwe bî. Tu yekî nerehet bî. Bi baqilî tevbigere û têra xwe kone be lê qet wekî navê xwe ne mulayîm be. Heger ku em bibêjin, "navê te Mulayîm e, lê tu ne wekî navê xwe yî" ma wê gavê emê mecbûr nemînin ku em hundirê vê peyva xwe dagirin? Na, ne hewce ye. Ma ewê çi jê xera bibe ku em vê kêlîkê serbest bibihurînin? Ewê tevdekî wê sohbetek be. Xema me bila sohbetek xweş be. Tenê ez peyvê bidim te û te bipeyivînim ewê nebe, ez qala te bikim jî nabe. Ez dikarim ji gotinên te re bibim qasid, lê na hem tu û hem jî ez emê bi hev re di xerca vê sohbetê de bixebitin. Ewê çêtir be.

Ka em ewil min li derekê bidin rûniştandin û bi cih bikin. Mesela dikare ofîsek min hebe û tu dikarî werî wê derê hinda min. Di hatina te de ezê jî rûniştibim pirtûkekê bixwînim û tuyê bibêjî, "de ka hela wê pirtûkê di destê xwe de deyne lo, tu dibêjî qey tuyê hê nuh ji me re rabî bibî tixtor!"

Tuyê li wir bi vê gotina xwe min bikenînî. Ezê bi te bikenim. Ezê pirtûka xwe bigrim û dexlikê bikşînim berdim hundirê wê. Wê gavê tuyê bibêjî, "erê te yekî wekî min kawik ji xwe re zeft kiriye jixwe tuyê pê bikenî!"

Tevlî ku ezê zanibim tu dixwazî bi vê gotina xwe zanebûna xwe rê min bidî jî ezê dîsa bibêjim, "heşa" û dû re bibêjim, "tu bi xêr hatî xalê Mulayîm!" Piştî ku ez ji te re bibêjim, "xalê Mulayîm" ewê emrê te li dor şêstî xuyanî bibe.

- Çi?

Tu dibêjî, "Te emrê min temam kir, de bila ez bûbim wekî kerengekî kelandî jî!"

Qey dilê te ma ku min emrekî mezin da te? Kerengê kelandî ji ku hat bîra te! De tu bi riza xwe yî. Ka em werin ser sohbeta xwe û em dewam bikin.

Tuyê wilo bi nêrînek mizawirî têde diyar be li min binêrî û tuyê bi dengekî wekî nêrîna xwe bibêjî, "tu çawa yî abê!"

Ewê meseleya me ya 'abê ' jî hebe. Divê em tiştekî li hev werînin. Ka berê em wê li hev bînin. Bila ev para te be. Jixwe divê ya te be çimkî em qala te dikin. Em ferz bikin ku te berê ji min re gotibe, "gava ku em zarok bûn em derdiketin seyda çivîkan. Me ji kê heznekiriba me bang lê dikirê û me digot, 'were ser serê me. Were were derkeve ser serê me û destê xwe di vê qulikê xe ewê teqez çivîk têde hebin. Yê ku me bang lê dikirê jî ji xwe razî derdiket ser piyê me û serê me. Wê gavê me xwe dida benda qêrîna wî û pêvedana dûpişkekê yan jî marekî!' Niha jî yê ku karê me dikeve hêla wan yan jî ku em bixwazin hinekan bi ser belayekê de dahf bidin em wan didin pêş û em ji wan re dibêjin, 'AaaBbbÊêê!'"

Tuyê dîsa min bikenînî, wexta ku tu ji min re bibejî, "Abê!" Tuyê xwe berdî ser kursiyê. Tuyê bi rojî bî û tuyê bibêjî, "de ka îcar îro tu ji me re bipeyiv. Îro rojiyê zêde tahde li min kiriye. Eyn bi hemd ez ji qudum de xistime. Binêr tuka min di devê min de zuha bûye!"

Ezê jî bibêjim, "de ka bisekin xalê Mulayîm, cihê ku tu li wir bî ez çi feqîr im! Peyv li min nakeve!"

Jixwe tuyê li benda vê peyvê bî. Tuyê bibêjî, "Îro pir germ e lo. Hema hindik mabû ku min rojiya xwe bixwara. Min dikira ji qesab kezebek bikiriya, kêr biavêtayê bikira çend felqe û minê bibira firnê. Minê hinek xwê lê bikira û biavêta ser kevirê firnê. Lê min zora nefsa xwe bir û ez mam. Ka bisekin ez ji te re qala tiştekî din bikim!"

Ezê bibêjim, "kerem bike." Ezê jî li peyva yekî wekî te bigerim.Ya rast emê duhebên ku dermanê derdê hev bin. Ezê li sohbeta kesên wekî te bigerim tuyê jî li

www.arsivakurdi.org

yekî wekî min bigerî ku qenc li te guhdar bike. Bila tebhêkî te yê ku tu ji mijarekê derbasî yeka din dibî hebe tiştek jê xera nabe. Wê tu girêdana mijarên te jî bi hev re tune be lê ji bo yekî wekî min ewê xisara guhdarkirina wan tunebe. Ezê li karê bim. Tew ezê bi saya vê hêla te bi gelek tiştên cuda bihesim. Kara min wê ev be. Jê çêtir?

Tuyê bibêjî, "Li cem me gundiyan lîstik pir in." Ezê bi mexseda ku te bidim peyivandin bibêjim, "çawa?" Tuyê dewam bikî, "Me û xelkê li hev xistibû. Giliyê me kiribûn û çend heb ji me hatibûn girtin. Me çi kir ew ji giliyê xwe venegeriyan û digotin, 'gerek ew di hefsê de birizin.' Li gund pîrikek me ya kor hebû. Me çend kesên ku pîrê wan nasnake şand ser serê wê. Wanê ku me şand bi navê neyarê me bang li hev dikirin, li pîrê dixistin û rahiştin sindoqa wê anîn li paş gund qîtqîtî kirin û xwe veşartin. Em bi gaziya pîrê ve çûn. Dû re me çû giliyê neyarên xwe kir û me ew dan girtin. Îcar wan qasid şandin û em li hev hatin!"

Bila tebhê te derbasî min jî bibe. Ezê jî wekî te pirsek ku tu eleqeya wê bi peyvên te tuneye ji te bikim û ezê bibêjim, "ka hela tu her tiştî deyne hêlekê, tu wekî din çawa yî? Çawa diçe? Navbera te û xanima te çawa ye?" Wekî ku te berê gotibe tuyê bibêjî, "ma ne min gotibû, 'piştî wextekî mere dibe wekî xweh û bira. Ewil hîna tu nehatiyî mal, ava te û xwarina te hazir e. Dû re gava ku tu ji ser kar vedigerî tê, tu wê li kuçê dibînî û tu bang lê dikî ku were mal ew dibêje, 'de hela here lo niza tu doza çi li min dikî!' Yanî birako, ez kewê xwe datînim dixwîne dixwîne lê bêfêde ye. Kew xwe lê nagire û nayê nakeve dahfikê!"

Ezê bikenim. Tuyê li min binêrî û bi wan awirên xwe yê kone re bibêjî, "Abêêê!" û tuyê jî bikenî. Jê û pê ve tuyê bi oxira xwe de, ezê bi ya xwe de û sohbeta ku em bi hev re di xerca çîroka wê de xebitîn jî ewê bi ya xwe de here! ✹

Yazar İsmail Göldaş kitaplarıyla hep hatırlattı,
şimdi onu hatırlamanın zamanıdır...

UNUTMAK ve HATIRLAMAK...

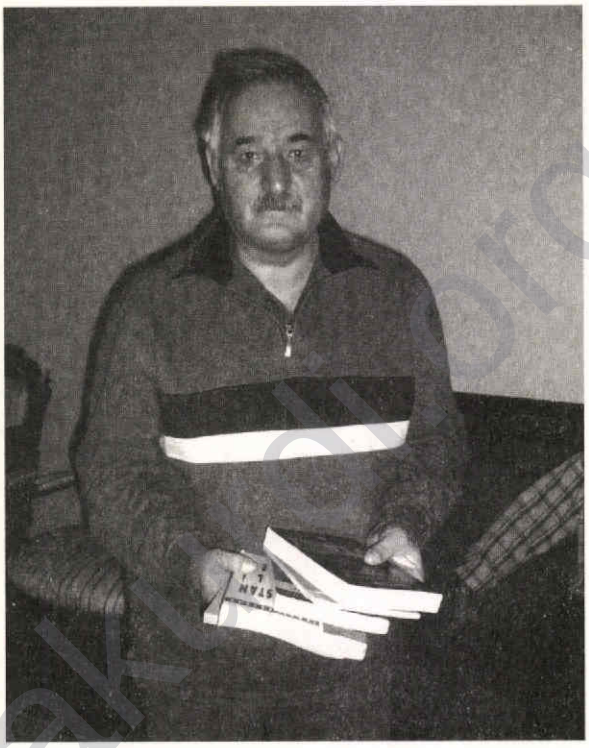

HÜSEYİN DENİZ

Unutmak, sözlüklerde *"akılda kalmamak, hatırlamamak"* ya da *"gereken önemi vermemek, üstünde durmamak"* olarak açıklanır.

Hatırlamak ise, *"bilinip unutulan bir şeyi akla getirmek, anımsamak"* şeklinde izah edilir.

Tavuk-yumurta meselesi gibi... Yani ancak unutunca hatırlamak diye bir şeyden söz edebiliyoruz. Ya da tersi...

Unutmak konusunda toplumsal sicilimizin çok da parlak olmadığı ortada. "Balık hafızalı" deyiminin çok da karşılıksız olmadığını söyleyemeyiz herhalde. Öyle bir ülke ve ortamda yaşıyoruz ki, o kadar değişken, bir o kadar da biribirinden şiddetli gelişmeler, durumlar söz konusu ki, unutamayana aşk olsun!

Bilinir ki hatırlamak ya da anmak genelde ölene ya da yitirdiğimize dair olur. Ama bu yazıda, yaşayan ama "yitirmek üzere" olduğumuz bir aydın, bir yazar, bir insanı hatırlatacağız; İsmail Göldaş'ı...

1970'lerde TÖBDER yöneticiliği yapmış, 12 Mart ve 12 Eylül'de tutuklanmış, birçok kez sürgün edilmiş Göldaş'ı, çoğumuz "Kürdistan Teali Cemiyeti" adlı çalışmasıyla tanıdık. Kitap, Süleyman Demirel'in ünlü "Kürt realitesini tanıyorum" dediği 1991'de yayınlandı. Akabinde, Kürt sorunundan dolayı büyük çatışmaların yaşanacağı yılların arifesi... Aynı zamanda Kürtlerin legal zeminde örgütlenme girişimlerini başlattığı bir süreç... Göldaş'ın kitabı da Osmanlı'daki en önemli Kürt örgütlenmelerinden biri olan Kürdistan Teali Cemiyeti üzerine idi.

Onu, Türkiye'nin önemli bir dönemeci ve Kürt sorununa bakışı da belirleyen ünlü "Takrir-i Sükun Görüşmeleri" adlı çalışma izledi. Kitap, 1925'deki Şeyh Sait isyanı gerekçesiyle çıkarılan Takrir-i Sükun Kanunu'nun –OHAL'in tarihsel önceli– amacını ve kapsamını sergiliyor, yürürlüğe konulduğu döneme mercek tutuyordu. En son çıkan kitabı ise yine Kürtlerin geleceklerini belirleyen Lozan Görüşmeleri'ni konu eden "Lozan Kürtler ve Türkler"di...

Göldaş'ın, yaptığı bu üç araştırma da Kürt meselesinden dolayı savaşın yaşandığı bir dönemde, unutulmak üzere olan, unutulan, ağırlıklı olarak da unutturulmak istenenleri hatırlatma çabasıydı.

Göldaş, bu arada birçok günlük, haftalık ve aylık yayında çeşitli yazı dizileri, dosya ve makalelerle hatırlatmaya devam etti.

Daha öncesinden de yazmıştı. "Milli Kurtuluş Savaşı'nda Öğretmenler" (1981), 1920'lerde İstanbul'daki öğretmenlerin gerçekleştirdiği eylemi anlatan "İstanbul Ögretmenleri Grevi" (1984)... Ancak Göldaş'ın hayat arkadaşının ifadesiyle, o, daha çok son üç çalışmasını önemsiyordu.

Bu değerli çalışmalara yeniler eklenecekti. Ama olmadı. Hem araştırma hem de siyasi parti faaliyetini birlikte yürüten İsmail Göldaş, yaklaşık 3 yıl önce beyin damarlarının birinde meydana gelen bir daralma nedeniyle hastaneye kaldırıldı. Bir dizi tedavi uygulandı. Ancak bir çare bulunamadı. Her şey zamana bırakıldı. Bir de mucizeye...

58 yaşındaki bir çocuk gibi

O günden beri, fiziki olarak çok iyi. Ama hafızası hariç. 5 kitap yazmış olan İsmail Göldaş, ne yazık

www.arsivakademi.org

ki artık yazı yazamıyor, okuyamıyor. Tıpkı bir çocuk gibi... Sadece alışkanlıklardan kalan şeyleri yapabiliyor. Örneğin ismini yazabiliyor. Kimi zaman imzasını atabiliyor. Konuşurken zaman zaman kimi cümleleri düzgün kurabiliyor, hepsi o kadar.

Göldaş'ın hatırladıkları da var ama. Örneğin, isimlerini söyleyemese de dostlarını, arkadaşlarını, yakınlarını tanıyabiliyor. Onları karşısında gördüğünde büyük bir sevinç ve duygu yoğunluğu yaşıyor.

Onun en büyük destekçisi olan eşi Betül Göldaş'ın anlattığına göre, bu dile getirdiklerim ilk başlarda daha ağır ve daha yoğunmuş. Şimdi, yani aradan geçen 3 yıl içinde biraz daha azalmış. Ama bitmiş değil. Bunu kısa bir süre önce yaptığımız ziyarette de gözlemledim. Sanırım bazı kişilere karşı bu durum değişmeyecek gibi. Bunlardan biri de ziyaretine birlikte gittiğimiz Kemal Peköz... 1990'ların başlarından beri tanışıyorlar. Göldaş hastalandığında da çok yakınında bulunup desteği dokunan çok az kişiden biri. Deyim yerindeyse karagün dostu. Göldaş'ın Peköz'e olan sevgisini hemen farkedebiliyorsunuz. Kimi zaman gözlerin dolduğu yoğun anlar...

Sevdiği dostlarına kendisinin iyileşip iyileşmeyeceğini sık sık soruyor. Buna büyük bir ihtiyaç duyuyor. Soruyor ve unutuyor. Hatırladığında yeniden soruyor. "Tabii ki iyileşeceksin. Yazmaya çalış, iyi gidiyorsun" yanıtlarına büyük bir sevinçle verilen "Yaa? İnşallah" karşılıkları...

Durumunun farkında o da. Bu nedenle de tanındığı yer ve mekanlara gitmeye yanaşmıyor. Bunlara daha önce sık sık gittiği memleketi, köyü de dahil. Bir keresinde Beyoğlu'ndan geçerken, eşi onunla yürümek istemiş. Ama nafile...

Göldaş'ın ihtiyaçlarını eşi ve çocukları karşılıyor. 58 yaşındaki bir çocuk gibi. Sabah kahvaltısı, öğle yemeği, uyku, kaplumbağasına yem vermek, akşam yemeği ve başta "Yaprak Dökümü" ve Sinop Cezaevi'nde çekilen "Parmaklıklar Ardında" olmak üzere kimi dizileri izlemek...

Günlük gazetelere de göz atıyor. Sadece bakıyor. Çünkü okuyamıyor. Tanıdığı insanlar, yüzler, yerler olduğunda işaret ediyor. Onlarla ilgili ne olduğunu soruyor.

Göldaş'ın ev dışındaki hayatı neredeyse yok gibi. Dışarı çıkmak istemiyor. Çıkarsa da genelde eşiyle çıkıyor. Kimi zaman da oğlu arabayla gezdiriyor. Kalabalık ortamlardan sıkılıyor. Girmek istemiyor.

Peki ya kitapları?..

Kitaplarını biliyor ve seviyor. Betül Göldaş'ın anlattığına göre, ilk bir yıl boyunca kitaplarıyla yakın ilgiliymiş. Ziyarete gelenlere kitaplarını göstererek, onları kendisinin yazdığını anlatmaya çalışıyormuş. Ama son bir yıldır bu tutum giderek değişmiş. Belki de bakmak ve hatırlamak zoruna gidiyor artık... Eşinin gözlemi de bu yönde. Zaten o iyileşip iyileşmeyeceği sorusunu genelde kitapları eline verildiğinde soruyormuş.

En son olarak araştırmacı Mehmet Bayrak üzerine hazırlanan bir biyografide Göldaş'ın bir yazısına da yer verilmiş. Müthiş sevinmiş. Öyle ki olayı duyar duymaz eşine Mehmet Bayrak'ı telefonla arattırmış.

İşte böyle bir İsmail Göldaş var karşımızda. Aslında bir an önce iyileşmek için acele eden ama o aceleciliğe denk düşen bir ilerleme görmediği için moral kaybı ve karamsarlık duyan bir Göldaş... İşin zor ve kabul edilir noktası da burası. Onun durumu gerçekten zor. Kendi durumunun farkında olmak...

Belki dostlarının ziyaretleri bu zorluğu aşmada Göldaş'a güç katabilir. Şimdiye kadar çok az kişi ziyaret etmiş. Zaman zaman Hamit Geylani arayıp sormuş, en son olarak da Osman Özçelik ziyaret etmiş. O kadar... Ama bu ziyaretler artarsa, Göldaş'ın azalmaya başlayan ümidi güçlenebilir. Hatta bir mucizeye bile yol açılabilir.

www.arsivakademi.org

REQEMÎ

Roşan Lezgîn

Mi dî ti ha rayîr şinê û xo rê xo huyenê.

Ti binê zimbêlan ra huyayne. Çîyêk kewtibi hîşê to. To huyayîşê xo de zî sereyê xo nat û wet leqnayne. Biney zî ti şaşbîyaye aseynî.

Ti vanî, ma bîy ecêbî û mendî, ne?!

Ecêb memane. Çîyo ke sereyê ma ser de ameyo, kafiran ser de nîyero.

Ez vana qey bê min kesî nê halê to nêdî. Eke bidîyêne, bena ke xo rê bivatêne qey to hîşê xo kerdo vindî.

Mi tavilê zana ke ti çî rê huyenê. Heqîqeten huyayîşê merdimî yeno; hem huyayîş hem bermiş.

Ti zanî, hetêk ra zî ma xînt bîyê, ha! Qey bi hemdê ma yo? Halê ma perîşan o, perîşan! Labelê ma nêwazenê eynike de biewnîyê xo ra. Ma nêwazenê xo bivînin, xo bişinasnin û dima ra kêmaneyanê xo temam bikin. Senî ke ma çim verdanê halê xo yê xirabeyî, ma remarem xo ra remenê. Ma verê xo "xo" ra fetelnenê. Ma xo ra kewnê dûrî ke belkî ma "xo" ra bixelisîyê.

Labelê ma ser a biremin zî "xo"yê ma ma reyde yo.

Dimê kutikî çewres serrî kerdo qalib, gama ke veto, eynî dim. Ti hezaran fersah xo ra biremî zî, hezar serrî ser de bivîyarê zî genetîkê to nêvurîno. Kokê ti çi yo, eslê to çi bo, hewna ti o yê.

Ma aîdê yew ziwanê qedexebîyayî yê. Normal o ke çîyê winasî bêrîn ma sereyî ser de. De ka şarê ma ziwanê xo de nêwendo, nênuşto ke bişêno ziwanê xo de reqemanê numreyê telefonan biwano.

To dî wexto ke şima suhbetê xo temam kerd û camêrd êdî şîyêne, to ra numreyê telefonê to waşt. To pêsero hûmaritî, to va:

- Sifir, panc sey û hîris û panc, di sey û çewres û yew, pancas û didi, çewres û hewt.

Verî, seke ti bi yew ziwano xerîb qisey bikî, camêrd şaş bi, fekakerde to de mat mend. Ziq ewnîya zereyê fekê to ra.

Ti zî xo rê şaş mendî. Ti biney xo de şîy. To va qey to yew çîyo bêmunasebet vato. Dima ra ti ewnîyay ke qeleme ha dest de menda, nêzano ke çi binuso, a game to fehm kerd ke ey numreyê telefonî tam fehm nêkerdo. To newe ra reqemî wendî. La camêrd hewna lal mend.

Şima her dîyan zî bi nê ziwanî qisey kerdêne. No ziwan ziwanê bav û kalanê şima bi. To reqemê numreyê telefonê xo bi nê ziwanî vatibî. Esasê xo de yew çîyo xam, çîyo ecêb tede çin bi. La ez to ra rasta meselа vaja, herçiqas to rê çîyo ecêb tede çin bi, to rê normal ameyne la camêrdî rê hende zî normal nêbi.

Camêrdî çiray numreyê telefonan bi nê ziwanî, bi ziwanê xo ne vatibîy û ne zî eşnawitibîy. Çîyo ke ey rê xerîb amebi, çîyo ke ey nêşênaynî fehm biko, bi nê ziwanî wendişê reqemanê numreyê telefonî bi. Coka fekakerde mend. Ey va qey ti bi yewna ziwan qisey kenî.

Axir to nara reqemî tek-tek vatî û pê day nuştiş. Camêrdî xatir waşt. Da piro şi.

Gama ke mi ti dî ke ti ha rayîr şinê û huyenê, camêrdî to rê telefon akerdibi. Badê ke verê to ra şibi, hîş amebi sere. Keyfan ra to rê telefon akerdibi. Vatişê ey o verên wina bi:

- Ez to pîroz kena.

To va:

- Çira? Mi se kerdo ke ti mi pîroz kenî?

Va:

- Ti çend weş reqemanê numreyê telefonî bi ziwanê ma vanê. Ti senî weş reqeman têdima rêz kenê, wanenê. Willey helal bo...

Ti biney şaş bî la to leze hêşê xo ard pêser û to va:

- Çîyê pîrozkerdişî tede çin o. Yew tirk gama ke bi tirkî reqeman vajo, gelo hewce keno ke ma ey pîroz bikin? Ney! Zaf çîyêdo normal o ke ma zî bi ziwanê xo reqeman biwanin, ma numreyê telefonan bi ziwanê xo vajin. Qey çi meharet tede esto?!

Camêrdî va:

- Willey ez nêzana ke normal o yan normal nîyo. La zaf ro weşa mi şino ke ti reqemê numreyê telefonan bi ziwanê ma vanî. Seke ma Kurdîstanî ronin, mi rê hende weş bi. Tîya ra pey ez zî wina kena. Çi reqemê ke estê, êdî ez xo rê bi ziwanê ma vana. Ti Homay sînenî dê reyna biwane.

Ti huyay. Ti mirdîya xo huyay.

Badê ke bineyke huyayîşê to vindert, seba xatirê ey to reqemê numreyê telefonê xo têdima sey ê sipîkeranê ke televîzyonan de xeberan wanenê, winî wendî:

- Sifir, panc sey û hîris û panc, di sey û çewres û yew, pancas û didi, çewres û hewt.

Rast a zî to zaf weş wendî, ha!

Wexto ke merdim newe eşnaweno ke ziwanê ma de numreyê telefonan wina yenê vatiş, merdim şaş beno. La dima ra ke hêş yeno sereyê merdimî, nara zaf keyfê merdimî yeno.

Willey ez zî to pîroz kena.

Çîroka ne'Xadim'kirî

Fewzî Bîlge

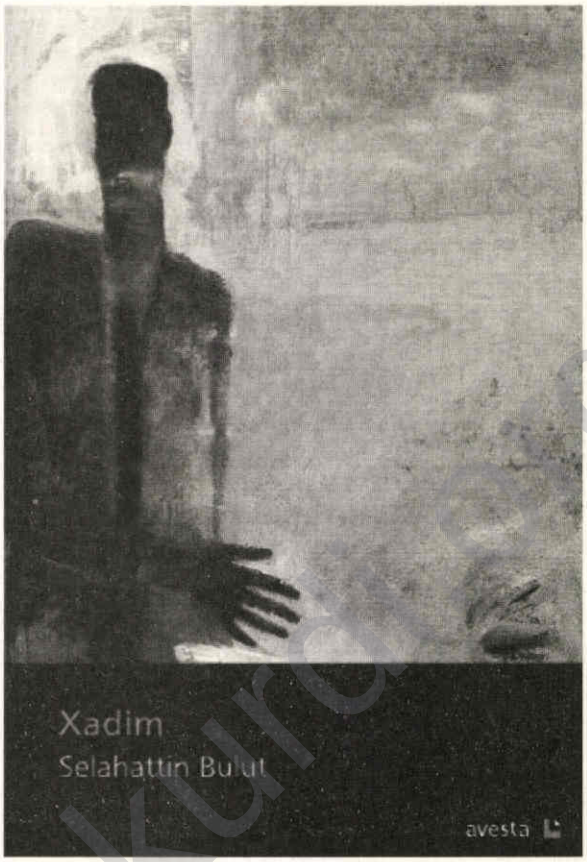

Çîrokên her kesî hene û ev tenê çîrokên wan in. Hinek kes jî çîrokên xwe dikarin bikin çîrokên her kesî –bi her kesî bidin jiyan- yên ku dikaribin çîrokên xwe bikin çîrokên her kesî nivîskar in.

Dema nivîskar çîrokên xwe dinivîse berî her tiştî divê çîrokên xwe bi xwîner bide bawer kirin. A wê demê biyografî di wêjeyê de roleke mezin dilîze. –Ên ku bi mirovan re hêza xeyalkirinê çêdike tiştên wî/ê mirovî yên di jiyana xwe de jiyane ne.– Û ev biyografî di berhemekê de dikare gelek guhertinên mezin bijîn. Ev guhertinên biyografiyan jî li gor wê zergava ku berhem tê de diqewime-qewiye form distîne. Di vê mijarê de mirov dikare çîroka F. Kafka a bi navê "Guhertin"ê mînak bide ku kesek nikare bêje ev berhem ne biyografîk e. Ji ber ku fikra mirovekî bibe kêzik, di jiyana kesekî de piçûk ketina li hember mirovan tê. Heger Gregor Samsa li ber çavên civakê bûbe kêzik an jî karekter xwe wekî kêzik dîtibe, ew nayê wê wateyê ku ji biyografîbûnê hatiye şûştin. Heman tişt di pirtûka Dostoyevskî ya bi navê "Têbiniyên ji binê erdê" de jî xuya ye. Ji xwe ev karekterê Dostoyevskî awêneya karekterê F. Kafka ye û xwe wekî kêzik dîtin, ne ji kêzikbûnê cudatir e.

Di her berhemeke wêjeyî de teqez zergavek biyografîk heye û ji xwe ne gengaz e ku nivîskar xwe bi tumerî jê bişo.

Gelek berhem bela ku otobiyografîk in ji aliyê nivîskarên xwe ve hatine sansurkirin û ji ber wê jî karekterên îdealîzekirî derdikevin holê. Ji ber ku tevnesaziya karekterê xwe ne li gor hişê xwe, hîn bêhtir li gor dilê xwe datînin. Lê pirtûka Selahattîn Bulut a bi navê "Xadim" ne wisa ye. Ango mejiyê xwe bi vegotinên xwe sansur nekiriye.

Ji bo nivîskar bigîje armanca xwe berî her tiştî divê ji dil be. Faqtorên ku hunerê girîng dikin xala herî girîng ji dil bûn e. Di çîrokên S. Bulut de jî mirov vê yekê dibîne.

Hêlek din jî ku hêjayî gotinê ye pisîkolojiya di çîrokên xwe de bi cih kiriye ye. Di çîroka "Xadim" de çend sembolên ku civakê teşhîr dikin hene. Yek ji van jî ku bindestiya civakê deşîfre dike peyva "hepisxane" ye. Ev peyv bêyî ku sloganîk were bi kar anîn derdikeve pêşiya xwîneran. Ango di destpêka çîrokê de derketina karekter Jêhat ji girtîgehê wekî karekterê Gregor Samsa ku ji nişke ve dibe kêzik e. Bê çawa ku berî kêzikbûna Gregor Samsa tune ye, berî derketina Jêhat a girtîgehê jî tune ye.

Navenda çîroka S. Bulut a bi navê "Xadim" zayend e. Bulut hinek tiştan bêyî ku bi awayekî sloganîk bi kar bîne li dora vê têgeha zayendê civandiye. Bi vê têgeha zayendê re jî têkiliyên malbateke kurd ên bi dizî û eşkere giş aniye ziman.

Nivîskar di çîroka xwe de demên ku çîrok lê dibihure, psîkolojiya xwe, ya civakê û di her halî de rastiyên sosyolojîk ên civaka kurdan bê ku mirov aciz bike pir bi dizî an jî bi dengekî nizim ji xwînerên xwe re vegotiye. Bi dengekî şêrîn, herikbar, xwerû û bi şayesên kurdewar mirov di hilmekê de digihijîne dawiya çîrokê. Mirov tê digihîje ku nivîskar pir bi zanebûn devoka heremekê bi kar aniye û ev sekna wî zimanê çîroka wî dewlementir kiriye. ❋

www.arsivakurd.org

Kürdün ulusal kimlik talebini gözetmeyen bir 'sınıfsal yaklaşım', gerçekten sınıfsal mıdır?

Sınıf bilinci, demokrasi ve Kürt sorunu

AHMET YAŞAROĞLU

20. yüzyılın ilk çeyreğinde, emperyalizm koşullarında demokratik taleplerin elde edilemeyeceğini kanıtlamaya çalışan bir düşünce boy vermişti. Temel demokrasi sorunları için mücadeleye gerek yoktu, sosyalizm zaten bu sorunları çözecekti. Ama onlardan öncesi de var. Hatırlanacağı gibi, Rusya'da kapitalizmin gelişmesi döneminde ortaya çıkan "eski" ekonomistler *"kapitalizm zafer kazanmıştır, bu nedenle siyasi meselelerle uğraşmaya gerek yoktur"* diyor ve liberal burjuvazinin peşine takılıyorlardı. *"Emperyalist ekonomistler"* ise *"emperyalizm zafer kazanmıştır, siyasi demokrasinin meseleleriyle uğraşmaya gerek yoktur"* diyerek, örneğin *ulusların kendi kaderini tayin hakkı* gibi demokratik taleplerin savunulmasına karşı çıkıyorlardı. Lenin'in, *"Marksizmi karikatürize ettiği için" "emperyalist ekonomizm"* olarak tanımladığı bu eğilim, fazla bir etki alanı bulamamıştı. Emperyalist ekonomizmin mantığını takip ettiğinizde, -ulusal sorun, kadın sorunu vb. - temel demokrasi talepleri için mücadeleye gerek yoktur. Gerçekte, üstü biraz kazındığında, bu yaklaşımlar keskinlik ardına saklanmış sağcılığı ve ekonomizmi gizlemektedir.

Türkiye'de de, son zamanlarda, *"sınıfsal mücadeleyi tavizsiz savunmak"* görünümü altında, ezilen ulus gerçeğini, Kürt Sorunu'nun çözümü için demokratik mücadeleyi inkar etme eğilimleri görülmeye başlandı. Özellikle Kürt sorunu söz konusu olduğunda, bu gibi düşünceleri 'soldan' savunanlar sınıfa, sınıf mücadelesine keskin vurgular yaparak, ülkenin temel demokrasi sorunlarının başında gelen bu sorunda Kürtlerin temel hakları için mücadeleyi -en hafif deyimle- "küçümseyen" tutumlar almaya başladılar. Görünüşteki keskinliklerinden sıyrıldığında, özünde 'sosyal şoven' diyebileceğimiz bu tarz yaklaşımlar az da olsa kafaları karıştırabiliyor; ezilen ulusa mensup ilerici yurtsever genç, aydın ve emekçiler arasında, *"solun 'sınıfsal' yaklaşım ve anlayışsızlığına"* örnek gösterilerek, hayal kırıklığı ve tepkilere neden olabiliyor.

Nasıl bir sınıf bilinci?

İşte burada, örneğin şu söylenenlerin başka bir sonuca yol açıp açmayacağının sorgulanması gerekiyor: *"Tuzla tersanelerinde ölen Samsunlu ile Batmanlının kaderinin bu düzende aynı olduğunu; bu köhne, kölelik düzeni ortadan kaldırılmadıkça milliyetlerin, mezheplerin vs.lerin hiçbir anlamı olmadığını idrak etmek. Dünyanın hangi dilinde konuşursanız konuşun, hangi ırkına mensup olursanız olun, sonuçta bu kölelik düzeni kapitalizmi, bütün kötülüklerin anasını ortadan kaldırmadıkça hiçbir soruna köklü çözüm bulamazsanız."* (Prof. Yüksel Akkaya, 25/9/2008, Evrensel)

En başta şunu sormak gerekmez mi; Prof. Akkaya, bu tespitleri yapmadan önce, burada örneklemeye çalıştığı Türk ve Kürt işçisinin ekonomik, politik, ideolojik ve hatta ruhi şekillenme olarak aynı özelliklere sahip olup olmadığını düşündü mü acaba? Düşünmesinde yarar var! Eğer bir farklılık buluyorsa, bu farklılık ezen ve ezilen ulusa mensup iki işçi arasındaki farktır. Yok eğer bir fark bulamıyorsa, o zaman durum gerçekten vahim demektir; Akkaya'nın *"Köklü"* çözüm yumuşatması da durumu kurtarmaya yetmeyecektir.

Ezen ve ezilen ulusa mensup Türk ve Kürt iki işçi veya işçiler aynı patrona karşı mücadele içerisinde birleşebiliyorsa, ya da patron onları aynı rezil koşullarda çalıştırarak "birleştiriyorsa", bu, sadece sermayeye karşı işçilerin birliği, birlikte mücadele etmesi, bunun nesnel temelini oluşturması anlamına gelmez. Bu, aynı zamanda, sınıf kardeşinin en temel demokratik taleplerini savunma konusunda, Türk işçisinin sorumluluğunun farkına varması gerektiği

www.arsivekurdi.org

anlamına da gelir. Sermaye, sadece aynı sömürü koşullarında birleştirmez, aynı zamanda farklılıkları –ulusal, mezhepsel, yöresel, işçi-işsiz vb.– kışkırtır, rekabeti ve bölünmeyi de teşvik edip kullanır. Demek ki *sınıf bilinçli işçi*, aynı zamanda, sınıf kardeşinin sorununa sahip çıkmak, demokrasi sorununu çözmek gerektiğinin *bilincinde de* olmalıdır. Bu hem işçi sınıfının birliği için, hem acil talepleri uğruna mücadele için, hem de stratejik çıkarlarını gerçekleştirebilme yeteneğini kazanabilmesi için son derece önemlidir.

Ancak Prof. Akkaya'nın bu soruna –Kürt sorunu için demokrasi mücadelesi– böyle yaklaşmasının "teorik temelleri" vardır ve bu temeller kapitalizmin,

"Demokrasi erken dönem kapitalizmin gayri meşru çocuğudur. Olgunluk döneminde ret etmesi gerekiyordu. Bugün çok açık olarak ret ediyor. Demokrasi adına yapılanlar bir orta oyunundan başka bir şey değildir. Bu nedenle yaşadığımız zaman diliminde kapitalizmden demokrasi, kapitalistlerden demokrat olmayı beklemek abesle iştigaldir. Abesle iştigaldir, zira, demokrasi en azından ekonomik kaynakların toplumun genel çıkarları doğrultusunda dağıtılmayı gerektirir. Ancak, hiçbir kapitalist ve hiçbir kapitalist toplum bu temel ilkeye uymaz. Zira uyarsa, kârları düşer, kâr alanları daralır, sermaye birikimi tıkanır!" (agy.)

Doğrusu insan şaşırmadan edemiyor. Öncelikle

demokrasinin gelişiminin yanlış değerlendirilmesine, kapitalizmde ve kapitalistlerde olmayan meziyetlerin onlara yüklenmesine dayanmaktadır. Akkaya'nın kapitalizmi ve demokrasisi görülmedik, duyulmadık bir kapitalizm ve demokrasidir! Aslında böyle bir kapitalist demokraside sosyalizm için mücadele etmeye de gerek yoktur! Bakalım bu nasıl oluyor?

'Burjuva demokrasisi' neyin ürünü?

DTP'nin kapatılması davası üzerine, Evrensel gazetesinin *"Demokrasi mahkemede"* başlığıyla yayınladığı yazı dizisine görüş veren Sayın Akkaya'nın demokrasi ve kapitalizm konusunda "orijinal" fikirleri vardır:

Profösörümüz, hiç olmazsa demokrasinin *"ekonomik kaynakların toplumun genel çıkarları doğrultusunda dağıtılması"* ile bir ilgisinin olmadığının farkında olması gerekmez miydi? Böylece siyasi bir kategori ile ekonomik bir kategoriyi birbirine karıştırmaz, kapitalist demokrasilerin –ki kapitalist toplumlarda bu siyasi demokrasi, *burjuva demokrasi* anlamına gelir- tarihin hiçbir döneminde -erken dönem kapitalizminde de!- böyle bir temel üzerinde yükselmediğini bilirdi. *"Erken dönem kapitalizminin"* amacı kişilerin feodal bağımlılığını ortadan kaldırmak, serfi, köylüyü, *özgür işçi* yapmaktır. Özgür emekçinin üretim araçlarını elinden alır, onu sermayenin hizmetinde

www.arsivekurdi.org

ücretli emekçi yapar. *"Erken dönem kapitalizminin"* demokrasiden anladığı budur. Siyasi demokrasi ise işte bu dönemin, yani kapitalizmin serbest rekabet döneminin üst yapısıdır. Ancak tek yapısı da değildir. Serbest rekabet döneminde ülkelerin durumuna göre farklı üst yapılarda –örneğin meşruti monarşi vb- olabilir. Burjuva demokrasisi kapitalistlerin icadı, onların "demokratlıklarının" sonucu olarak şekillenmemiştir. Keskin sınıf mücadelelerinin –önce feodal aristokrasiye, sonra işçi sınıfına karşı-, devrimlerin sonucu şekillenmiş bir politik sistemdir. Kısacası yöneten sınıf burjuvazi olsa da, demokrasi sınıf mücadelesinin ürünüdür.

Emperyalizm ise yoğunlaşmış gericilik, demokrasiyi tümden ortadan kaldırma eğilimi olmasına rağmen, bunu bütünüyle başaramaz. Bazen de demokrasi mali sermayenin, finans kapitalin çıkarlarına en uygun yönetim biçimi olarak şekillenebilir. Yani "olgunluk dönemi" kapitalizminin, demokrasiyi "ortadan kaldırdığı iddiası" bütünüyle totolojidir. Emperyalizm çağında da politik demokrasi olanaklıdır ve yaşayıp yaşamayacağını belirleyecek olan da sınıf mücadelesidir. Eğer bir ülkede söz, basın, örgütlenme hakkı, yani temel hak ve özgürlükler varsa, bunun anlamı, bir demokratik zeminin varlığıdır. Bu tür bir demokrasi de, ne mali sermayenin aşırı karlar vurmasına, ne işçilerin aşırı sömürülmesine, ne de halkın çoğunluğunun açlık ve sefalet içerisinde yaşamasına engel değildir. Demokrasi, tekelci kapitalizmin hizmetine koşulmuştur ve mali sermaye, istediklerini özgürce yerine getirebilir. *"Küreselleşme, globalizm"* çağında uygulanan da işte bu "demokrasidir". Genel olarak demokrasiye Akkaya'nın yakıştırdığı anlamı yüklemek, demokrasiyi hiç de hak etmediği bir yerden yüceltmek, işçi ve emekçi halk arasında demokrasi konusunda pembe hayaller yaymak –kaynakların toplumun genel çıkarlarına göre dağıtılması gibi- anlamına gelir. Peki ama Prof. Akkaya tam tersini kanıtlamaya çalışmıyor muydu? Ama işte, objektif olarak düştüğü konum tam da budur.

Sınıf bilinci nereden, nasıl edinilecek?

Yok eğer bütün bunlardan değil de halk demokrasisinden bahsediliyorsa, onun da koşulları bellidir. Yani ben devlet memurlarını, milis görevlilerini, hakimleri vb. seçimle iş başına getirip, istediğim zaman görevden alabilmeliyim deniliyorsa, buraya varmanın koşulu da eski düzeni bir devrim yoluyla yıkmaktır. Bunun da, kapitalizmi henüz bütünüyle tasfiye etmemiş olsa da, burjuva demokrasisiyle, kapitalizmle bir ilgisi bulunmamaktadır. Akkaya, her şeyi birbirine katıştırmış, hayali bir kapitalizm ve demokrasi anlayışını savunurken, Kürt sorununu, Kürtlerin en temel demokratik haklarını inkar eden bir platforma savrulmuştur. Kürt sorununun demokrasi içerisinde çözümünün, Kürtlere Türklerin kullandığı hakların tanınmasından, eşit hakların sağlanmasından geçtiğini, bunun da bugün, bir toplumsal devrim gerçekleşmeden de olanaklı olduğunu anlamak çok mu zor? Örneğin birden fazla resmi dilin kullanıldığı devletlerin varlığı kesin ve yeterli kanıt değil mi?

Peki ama bu anlayış, sadece Kürtlerin demokrasi istemlerinin mi karşısındadır? Hayır, bu yaklaşım ve mantık, niyetlerden bağımsız olarak, işçilerin daha iyi ücret ve sosyal hak mücadelesinin de karşısındadır! Onları *"bir tas çorba için değil, yeni bir dünya istemeye"* keskin ve parlak ama boş sözlerle çağırır! Demek ki bu yaklaşımın Samsunlu ve Batmanlı işçilere, *"ücretler ve sosyal haklar için mücadeleyi boş verin, sosyalizm için mücadele edin"* gibisinden bir kestirmeci söylemin ötesinde diyebileceği hiçbir şey yoktur. Dahası var; kadın sorununa ilişkin talepler öne sürülüp mücadele yürütülmeyecek, öğrenciler parasız ve demokratik eğitim, özerk ve demokratik üniversite istemeyecek, bağımsızlık için, demokratik hak ve özgürlükler için mücadele yürütmeye gerek kalmayacak, yürütülen mücadele de küçümsenecektir!

Sayın Akkaya'nın aklına hiç gelmez mi; mücadele etmeyen insanlar sosyalizme nasıl ulaşacak, sınıf mücadelesine, toplumsal, ulusal mücadelelere girmeyen, demokrasi için mücadele etmeyen bir işçi sınıfı eğitimini nerede tamamlayacak? Profösör, sınıf bilinci için işçileri, gençleri ve Kürtleri kendi kürsüsünde eğitim almaya çağırıyorsa, o zaman ortada *"yandı gülüm keten helva"*lık bir durum var demektir.

Neyse ki hayat ve mücadele başka türlü cereyan ediyor. İşçi ve emekçiler ve özellikle de Kürtler küçümsenmeyecek bir politik deneyim edinmişlerdir. Ayakları yere basmayan böylesi "solculukları" kolayca ayırt edebilecek olgunluğa sahiptirler.

Sözün özü ise şudur: Bugün Kürt sorununun demokratik çözümü için mücadele etmeyen işçi, emekçi ve gencin, bu sorunun *"köklü çözümü"* için mücadele etmesini beklemek, politik mücadelelerle değil, masa başı kurgusallıklarıyla uğraşan teorisizmin fantezileridir. Gerçek hayat ise, bu kurgusal-teorik çerçevelere uymak zorunluluğu duymuyor ne yazık ki! Dinamiktir ve aksi örneklerin geçerliliğini kanıtlamaktadır.

www.arsivakurdi.org

Platforma Abantê û hêrsa kurdan

Tayîp Temel*

Li tu deverên cîhanê tu pirsgirêk bêyî muxatabên wan nehatine çareserkirin û bêyî kesên ku ew pirsgirêk aniye rojevê alozî nehatiye bidawîkirin. Lê ev bi qasî 30 salan e Tirkiye bi hemû desthilatdarî û rayedarên xwe dixwaze PKK'ê tune bike û bi vî rengî pirsgirêka kurd çareser bike, ango ji holê rake. Geh pirsgirêkê wekî meseleyeke terorê bi nav dikin û dibêjin; tu pirsgirêka wan bi gelê kurd re nîn e, geh jî çi hişk û çi ter hemûyan didin ber devê dasa xwe û bizmara înkar û tunekirinê di dilê gelê kurd de diçînin.

Hemû cîhan dizane ku pirsgirêkeke siyasî yan jî ya çandî ya gelekê bi wî miletî re tê çareserkirin. Bêguman ne mimkûn e ku hemû endamên qewmekê bên berhevkirin û yek bi yek nêrîna wan bê standin û lewre jî nûner, pêşeng, rihsipî û mezinên wan gelan muxatab in. Lê divê neyê jibîrkirin ku ew kesên ku wî gelî tercih kirine û îradeya xwe teslîmî wan kiriye dikarin bibin muxatab.

Lê zihniyeta serdest dixwaze di hemû warî de bibe muxatab û heke di vî warî de bi ser neket jî dixwaze muxataban jî ew bi xwe diyar bike. Belê mirov bi rehetî dikare bêje ku hikumeta AKP'ê ji roja hatiye ser desthilatdariyê û heta niha vê polîtîkayê dimeşîne.

Ewil Erdogan rabû û got; "Ez soz didim ku ez ê pirsgirêka kurd çareser bikim û ev pirsgirêk meseleya min e jî." Erdogan her wiha rabû bi dengekî bilind wiha got: "Ez dixwazim pirsgirêka kurd çareser bikim, lê artêş nahêle. Lewre piştî ku me serokomarî bi dest xist em ê vê meseleyê hel bikin."

Piştî ku beşeke girîng a kurdan bi van hileyan xapand û dengê wan girt, li her derê got ku ne DTP lê AKP nûnerê gelê kurd e. Pesnên xwe dan ku 75 parlementerên wan ên kurd hene. DTP wekî alîgirê terorê bi nav kir û ew sûcdar kir ku bi tenê 21 parlementerên wê hene. Partiyeke ku îmzeya xwe avêtiye bin tezkereya ku dibe sedema kuştina kurdan li her derê îdîa kir ku ew e nûnerê gelê kurd. Heta di Parlementoya Ewropayê de axivîn û xwe wekî nûnerên gelê kurd îlan kirin. Lê qet behsa benda hilbijartinê ya ku pêşiyê li ber temsîla kurdan digire nekirin.

Wisa bû ku êdî saziyên wekî Yekîtiya Ewropayê û Amerikayê jî bawer kir ku AKP dikare nûneriya kurdan bike.

Xwediyên van derewan dest pê kirin ku di her qadê de kurdên xwe biafirînin. Di vê çarçoveyê de Platforma Abantê du caran biryar da ku civînên xwe li Amedê çêbike lê nekarî pêk bîne. Bi hinceta pirsgirêkên ewlehiyê hene ev civîna ku dê li Amedê pêk bihata hate betalkirin.

Gelo mesele bi tenê ewlehî bû?

Bêguman di rewşeke ku li ser kurdan agir dibare, dê kurd pê xweş nebin ku bêyî wan li ser wan nîqaş bê kirin. Jixwe şer û pevçûnan di kûrahiya dilê kurdan de êşeke mezin peyda kiriye. Her operasyon û êrîş

* Gerînendeyê Giştî yê Weşanê yê rojnameya Azadiya Welat

www.arsivakurdi.org

parçeyekê dilê kurdan bi xwe re dibe. Lê dîsa bi salan e ku kurdan di mîtîng, cejn û Newrozan de daxwaza xwe û nûnerên xwe deklere kirine.

Kurd li hemberî lîstik û komployê êdî gelek hişyar in. Bi taybetî jî êrîşên îdeolojîk, çandî û civakî êdî baş dibînin. Kurd êdî qebûl nakin ku gurên di postê berxan de li bajarên Kurdistanê lotikan bavêjin. Lewre jî kurdan hewldana Civînên Abantê yên ku dixwestin li Amedê pêk bînin wekî parçeyekê konsepta 'şerê topyekûn' nirxandin. Armanca esasî ya van civînan jî hinekê ev bû.

Binêrin ka çawa bi awayekî zelal û alenî li ser axa kurdan heqaretê li wan dikin?

Weqfa Çand û Hunerê ya Amedê berî çend rojan hate avakirin. Navê wê yê kurt jî DKSV ye. Taybetiyên balkêş a vê saziyê heye. Ev sazî bi piştgiriya Walîtiya Amedê û Cemaeta Fetullah Gulen hatiye avakirin. Dîsa serokatiya wê elewiyeke kurd dike. Her wiha ew kes jinek e. Ev kes nivîskar û helbestvan Bejan Matur e. Malbata Matur ji Mereşê ye û di ber doza gelê kurd de gelek bedel dane. Heta li gorî îdîayan dema Bejan Matur xwendevan bûye ew jî ji ber nasnameya xwe û xebatên xwe carekê hatiye binçavkirin. Niha ew di sêgoşeya dewlet, AKP û Fetullah Gulen de tê û diçe.

Dema mirov li endam û rêveberên vê saziyê mêze dike, armanca demezirandina wê pir eşkere dibîne. Ji ber ku serokatiya duyemîn jî cîgirekî waliyê Amedê dike. Ew cîgir jî Ahmet Aydin e ku desthilatdariya AKP'ê ew tayîn kiribû cihê Şaredarê Sûrê Abdullah Demîrbaşê ku ji peywirê hatibû dûrxistin de.

Li Amedê tê xwestin ku xebatên çandî û hunerî bên meşandin. Lê ya rast e ew e ku tiştên bi Platforma Abantê nehatine kirin, dê bi vê saziyê bên kirin. Armanca vê saziyê ew e ku kategoriyeke nû ya kurdan çêbike. Bi navê alternatîfbûnê kurdan adapteyî sîstema înkarê ya bi navê 'biratiya olî' bike.

Divê bê zanîn ku tu kurd ne li hemberî wê ye ku saziyeke çandî û hunerî li Amedê neyê vekirin. Lê yek ji hunermendên kurd, saziyên sivîl û siyasî yên kurd di nava vê xebatê de cih nagire. Bi zanebûn jê dûr hatiye girtin. Heta hin kurdên kedîkirî jî bi zanebûn xistine nava vê xebatê û peyama; 'Em parêzvanên çanda kurdan e' didin. Xebatên wê jî bi awayekî nepenî meşandin.

Eşkere ye ku nerazîbûna kurdan a li dijî civînên nepenî yên ku armanca wan afirandina 'kurdên spî' ne, ji ber van sedeman e. Divê AKP û derdorên wê dest ji nûnertiya kurdan berdin û li rol û mîsyonên xwe yên esasî binêrin. Ma ne mafê kurdan e ku ew bi xwe nûnerên xwe diyar bikin? ✹

MIXABIN

Mixabin,
Ez nezan bûm...
Aso û şepêlan bûne yek
bi rêzik...
Pêxemberan guman girt ji aferîndêran
Bersivên pirsiyan xwestin ji balyozên olan
Pîrtûkên pîroz çirandin beniyên yezdanan.
Ez kerr bûm...
Min nebihîst...
Ji Rojhilata Navîn re aştî hat
Li hev hatin
Zarokên her du hêwiyan
Dîliya kurdan jî qediya
Dîlgirtina dîlîkirina tirkan jî...
Ji Rojhialata Navîn re aştî hat...
Ez kor bûm
Min nedît...
Bûk berdêl kirin
Yezdanên şerê û yezdanê evînê
Bû gul û gupik rûyê erdê...
Mixabin
Ez hîn li hêviya rojên bi kamran...
...
Mixabîn ez ne haydar bûm
Ji ziktêriya zarokên efrîkî
Ji van jî zivirandina gerdûn
Ji vegerîna rizgarkarê cihanê MESÎH ...
- Ew bûyerên ne bir rêzik jî hatin peyda
Di hundirî xeyalên te yên zelal de...-
Mixabin
Ez ne haydar bûm
Ji kûr nêrîna dilê te
Ji baweriya hêviyên te yê
jiyaneke di xeyalan da

dî bala min li te
Lê belê
- dîsa- mixabin
Ez dereng mam
Min bibore evîn...

Mustafa Yeşil

DOSYA

Hapishane ve Kürt edebiyatı
Girtîgeh û wêjeya kurdî

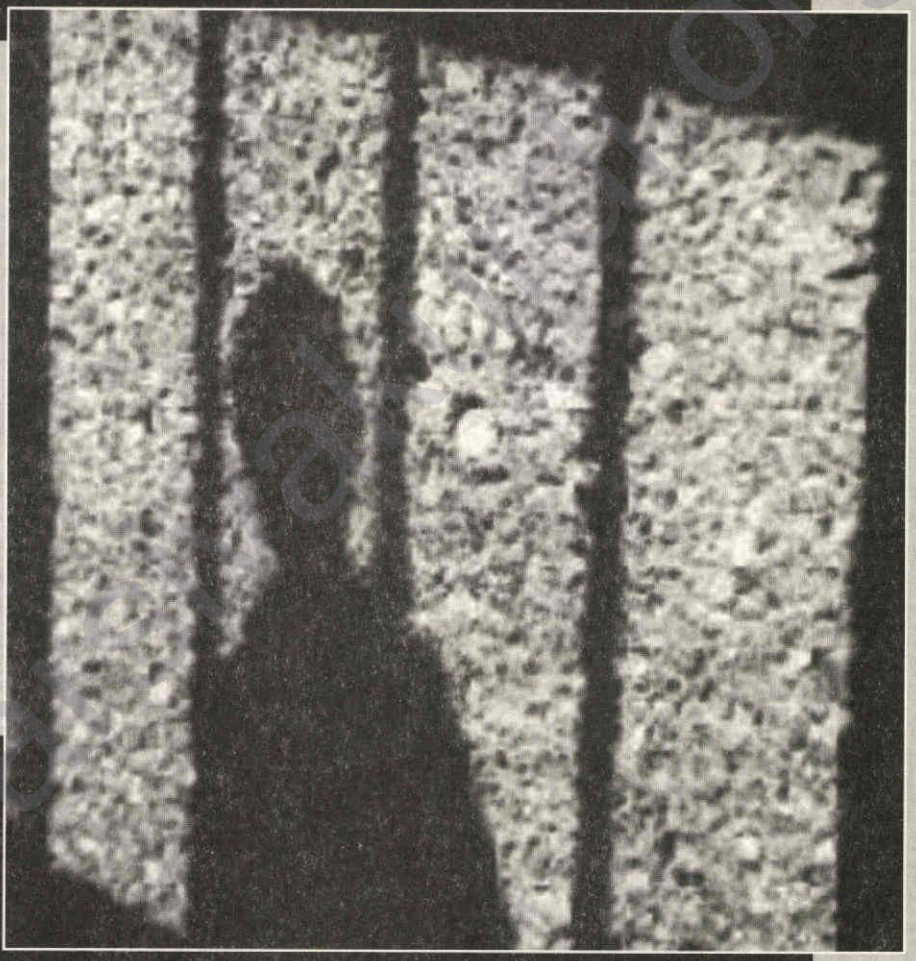

- Kürt yazar ve edebiyatçılarının azımsanmayacak bir kısmının yazarlık serüvenine hapishane dolayımıyla başlamış olmasının nedenlerine ilişkin neler söylenebilir?
- Öncesinden başlamakla birlikte, özellikle 1980 sonrasında, dönem dönem tanık olduğumuz Kürt edebiyatındaki hareketlilik evrelerinde hapishaneden çıkan yazarların, edebiyatçıların rolü nedir?
- Tartışmaya açık bir adlandırmayla 'Cezaevi edebiyatı'nın, Kürt edebiyatı içindeki yeri nedir?
- Hapishane sürecini yaşamış yazarların edebi eserlerindeki yeterlilik ve eksiklikler açısından altı çizilmesi gereken yönler nelerdir? Özellikle Kürtçenin kullanımı açısından nasıl bir tablo sergilenmektedir?
- Kürt okurun 'içeride' yazılan ya da 'içeriyi' anlatan eserlere ilgisi ne düzeydedir?

www.arsivakurd.org

Cezaevinde Kürtçe edebiyat

Vecdî Erbay

Aram Yayınları'nın isteği üzerine, 2004 yılında, *"Şiir: Görülmüştür"* adlı bir kitap hazırlamıştım. Kitapta yer alan şiirler, yayınevine cezaevinden gönderilmiş dosyalardan seçilmişti. Kitabı hazırlamak bir bakıma kolaydı, çünkü dosyalar hazır verilmişti bana ve bunların içinden şiirler seçecektim. Ama zor tarafı da vardı: Şiirleri yazanlar politik nedenlerle cezaevindeydiler ve dosyalardaki şiirler dağ koşullarını, çatışmaları, işkenceyi, tutsak olmayı, özlemi anlatıyordu. Bu şiirleri yazanların bir kısmı, şiire dair bir arayış içinde değildi, sadece yaşadıklarını, düşündüklerini, düşlediklerini aktarma isteği ile kalemi eline almıştı. Bu bile şiirleri değerlendirirken güçlük çekmeme neden olmuştu.

Sonunda 47 şairin şiirleri yer aldı kitapta (bir de "imzasız şiirler" vardı, bunlar için ayrı bir bölüm oluşturulmuştu). Hazırladığım seçkide yer alan şairlerden bazıları (Salih Ağaç, Fatma Sönmez, Özgür Tüzün ve birkaç isim daha) şiirlerini kitaplaştırdı daha sonra.

Söz konusu 47 şairin kaçı cezaevine düşmeden önce de şiir yazıyordu, bilemem. Şiir bilgilerini cezaevi koşullarında ne kadar geliştirdiler, ne kadar geliştirmek istediler, bunu da bilemem. Ama bu 47 şairin tamamı, bir "Kürtlük bilinci" taşıyordu ve bu nedenle cezaevindeydiler. Peki bu şairlerin kaçı Kürtçe şiir yazacak kadar Kürt dili çalıştı?

"Şiir: Görülmüştür" kitabını hazırlarken bu benzer soruları daha yüksek sesle sorar olmuştum.

Kürtçe yazmak ve bir örnek

Ama bu sorulara doğru cevap vermek çok zor. Dışarıda gözlemlenen sorun, belki, içeride de benzer şekilde yaşanıyordur. Kürtler, Kürt politikacılar dahil, Kürtçeyi günlük hayatın geneline yayabilmiş değiller. Hal böyle olunca cezaevinde Türkçe şiirlerin, öykülerin, romanların yazılması kaçınılmaz gibi görünüyor. Yoksa, herkesin, hem politikacıların hem de yazar ve şairlerin Fatma Savcı'nın tavrını göstermesi gerekiyor. On yıl hapis yatan Fatma Savcı, kendisiyle yapılan bir söyleşide, *"Cezaevinde uzun bir süre Türkçeyi yasakladım kendime, Kürtçemi ilerletip iyi yazıp okuyabilinceye kadar"* demişti. Kürtçe yazdığı şiir kitaplarının gördüğü ilgide, sanırım bu inatçı ve çalışkan tutumunun payı bir haylidir.

Kürtçe yazabilmek için, bu dilin inceliklerine, olanaklarına, ruhuna vakıf olmak gerekiyor kuşkusuz. Ama dışarıdaki pratik hayat buna çok olanak tanımıyor ne yazık ki. Cezaevinde bunu olanaklı kılmak mümkün mü? Türkiye'deki cezaevlerinin koşulları düşünüldüğünde iyimser olmak için yeterli gerekçeler göremiyor insan. Ama öte yanda, örnek olarak Fatma Savcı'nın tavrı var. Fatma Savcı Kürtçe eğitim veren bir okulda okumadı, onun elinin altındaki Kürtçe kaynaklar daha çok değildi. O halde, biraz daha fazla özen ve ısrar gerekiyor.

Cezaevlerinden her zaman bir Nâzım Hikmet çıkmaz. Ama bu cezaevlerinden iyi şairlerin çıkamayacağı anlamına da gelmiyor. Türkçe şiirde bunun çok sayıda örnekleri var. Cezaeviyle tanışan Kürtlerin Kürtçe yazılmış iyi şiirler, iyi romanlar, iyi öyküler yazması da muhtemeldir, ki sayıları çok olmasa da zaten yazıyorlar.

Bir tespitte bulunmak gerekirse şunu söylemek mümkün: Çağdaş Kürtçe edebiyat cezaevinde değil, sürgünde boy verdi, sürgünde gelişip serpildi. Ve bu edebiyat, içeridekilerden önce dışarıdaki Kürtlerle buluştu, önce onlarda bir karşılık buldu. Son yıllarda önemli kitaplar yayımlayan Kawa Nemir, Lal Laleş, Îrfan Amîda, Yaqop Tilermenî, Arjen Arî, Berken Bereh, Dilaver Zeraq, Şener Özmen, Mîran Janbar ve diğerleri bu edebiyatı bir adım daha ileri taşıdılar. Bu yazarların kitapları, Kürtçe yazmayı düşünen herkes için bir ilham kaynağı niteliğindedir, diye düşünüyorum.

Olanaksızlıktan olanak yaratmak...

Cezaevindekiler için de öyle. Cezaevindekiler dışarıdakilerin Kürt edebiyatı ve dil birikimini doğru değerlen-

www.arsivakurdi.org

dirip sadece deneyimlerini yazsalar devasa bir Kürtçe edebiyat külliyatı çıkacaktır ortaya.

Tarih, cezaevlerinde sisteme direnmenin, bilinci köreltme çabasına itiraz etmenin, olanaksızlıklardan olanaklar yaratmanın mümkün olduğuna tanıklık etmiştir.

Musa Anter cezaevinde Kürtçe sözlük hazırlamıştı yıllar önce. Cezaevinde yatan ve yazmaya meyilli torunlarına da bu dilde edebiyat ürünleri yazmak görevi düşüyor.

"Görev" demişken, değinmeden geçmemek gerekiyor. Kürtçe edebiyatın yapılabilmesi için, bu dilde yazmak konusunda ısrar edenlerin, özellikle gençlerin motivasyona ihtiyaç duyduğu çok açık. 90'lı yıllarda yayımlanan ve bir okul işlevi gören Rewşen gibi dergilere ihtiyaç duyuyorlar. Zor koşullarda ayakta durmaya çalışan yayınevleri desteklenmeli, kitapları dağıtılmalı, tanıtılmalı ve okuyucuya ulaşması sağlanmalı. Avrupa'da 16 yıldır düzenlenen Hüseyin Çelebi Edebiyat Etkinliği'nin benzeri, örneğin Diyarbakır'da yapılmalı (Hüseyin Çelebi Edebiyat Etkinliği'ne her yıl cezaevlerinden hem Kürtçe hem de Türkçe yüzlerce şiir ve öykü gönderiliyor. Üniversite öğrencilerinin emekleriyle düzenlenen etkinliklerden birine jüri üyesi olarak katıldığım için biliyorum.)

Yazının başında, Aram Yayınları için hazırladığım kitaptan ve kitabı hazırlarken sorduğum bazı sorulardan söz etmiştim. O zaman sorduğum sorulardan birini, şimdi yeniden soruyorum: Neden cezaevlerinden gelen Kürtçe ürünlerden Kürtçe şiir seçkisi ya da öykü seçkisi yayımlanmıyor? Bu türden bir seçki, cezaevlerinde Kürtçe edebiyatın yapılması için kışkırtıcı olmaz mı?

Piraniya nivîskarên kurd di girtîgehan re derbas bûne

Nazîm Ozcan

Wêjeya kurd qedera wêjevanê xwe dijî, wêjevan qedera welatê xwe...

Ew zimanê ku giyan dide wêjeya kurd, di bin pişaftineke bi sîstematîk de roj bi roj, ji her alî ve û bi her pergalê –ji dibistanan bigire heta radyo, televîzyon û hwd– tê pişaftin. Ev pişaftin, her roj xwîna wêjeya kurd dimije û bazara wê kesat dike, wê ji piştgirî û teşwîqan bêpar dike.

Û ji aliyekî din ve bi pêşketina teknolojiyê û biçûkbûna dinyayê re, ku berhemeke wêjeyî di yek carek de bi dehan ziman cap dibe û pê re li hemû dinyayê bela dibe, li aliyekî din jî parçebûna berheman di navbera zaravayên kurd de ku ji hev hê bêhay û guman in.

Werhasil digel hemû mercên neyînî, wêjeya kurd îro di nav hewildaneke jîndar û pêşketinî de ye.

Dema em dîroka wêjeya kurd didin ber çavên xwe, demên pêşketinên wê di demên desthilatdariya mîrîtiyan û aramiya Kurdistanê de çêbûye. Wekî mînak, mîrîtiya Baban, Soran, Botan û mîrîtiya Şerefxan di nav xwe de gelek wêje û wêjevan welidandine.

Her çiqas îro wejeya kurd xwediyê ew derfetên rewşa dema mîrîtiyan nebe jî, wekî me li jor got, digel hemî mercên neyînî, bi helbest, çîrok, roman, ezmûn, wergêr, şano û sînemaya xwe di nav wêjeya cîhanê de cihê xwe digire.

Îro qala pêşketina wêjeya kurd ger bê kirin bêguman ev bi tekoşîna neteweyî ve girêdayî ye. Lewre ev têkoşîna neteweyî li her deverê helecanek xwe li ser civatê heye.

Wekî tê zanîn lingekî tekoşîna neteweyî jî girtîgeh in. Di nav entelektueliya kurd ev ling xwedî ciheke girîng e. Piraniya nivîskarên kurd di girtîgehan re derbas bûne. Hinek ji wan li girtîgehê dest bi nivîsê kirine û dema derketine jî domandine, hinek jî piştî ku ji girtîgehê derketine dest bi nivîsê kirine û hê jî dinivîsin. Lê ev kes giraniya xwe danîne ser nivîsên teorîk an jî polîtîk. Yên wêjeyî jî nivîsîne hene; ev jî wekî yên din bi tirkî nivîsîne. Ji ber vê yekê linga girtîgehê di wêjeya kurdî de kêm û lewaz e.

www.arsivakurdi.org

Modern Kürt edebiyatı sürgün ve zindanda gelişiyor

İRFAN BABAOĞLU

Zindan ve edebiyat birbirine zıt iki kavram gibi duruyor.

Zindan karanlığı, tutsaklığı, hayatı ve aşkı karartmayı, umutları kuşatmayı, beyinleri köreltmeyi ifade eder. Zindan sahipleri buralara sadece insanın bedeni değil aklını, beynini ve duygularını da hapsetmek isterler. Bu amaca ulaşmak için de tutsakları yeşilden, havadan, yıldızlardan, canlılardan ne kadar uzak tutsalar, ne kadar kitaptan, kağıttan, kalemden uzak tutsalar o kadar hedeflerine ulaşmayı var sayarlar. İnsanı zindan duvarına benzetmek isterler; kaba-saba, nem ve rutubetli, pis kokan renksiz duvarlara... Duvar insana, onun duygu ve düşüncesine, ruhuna ve sonuçta da varlığına dönük bir sistem olarak durur. Bazen bu duvar muhalifleri fiziki olarak yok eden bir alan olur. Bazen de duygu ve düşünceyi eritmeye dönük bir tehdit olur.

Duvarın içinde kuşatılmış bulunan insan da duvarın, aynı anlamda zindanın bu özelliğine karşı güçlü bir direniş içinde olur ve olmalıdır da. Edebiyat, burada var olmanın, direnişin ve onurun gerçekleşme olanağını sunuyor zindandaki tutukluya. Duvar imgesinde somutlanan insana ve onun değerlerine karşı örülen sisteme karşı, edebiyat insanca direnmenin adı oluyor zindanda.

Edebiyat, tutsağa insani varoluşunu haykırma olanağı değildir sadece; aynı zamanda tutsak ya da tutuklu, zindanda bulunuşunun nedenine bağlı olarak, geleceğe uzanmak, gelecekteki yaşamı öngörmek ve yeniden üretmek için edebiyata sarılır.

Zindana sığmayan edebiyat

Zindan edebiyatı veya zindandaki edebiyat ile ülkenin içinde bulunduğu sosyal, siyasal durum bağlantılıdır. İçeriye alınan muhalif düşünce burada üretimini ve çoğaltımını edebiyat ile sürdürür. Bundandır ki gerek dünya ölçeğinde, gerekse Türkiye de zindanlar bir çok yazar, şair, öykücü ve romancı, kısaca edebiyatçı çıkarmıştır. Bir çok ünlü yazar, ilk eserlerini ya da pek çok ünlü eserlerini zindanda yazmıştır.

Geçmişten günümüze bakarsak bu konuda zengin bir tablo ile karşılaşırız. Yusuf peygamber, Gazali, Pir Sultan, Şinasi, Nazım Hikmet, Necip Fazıl, Faruk Nafiz, Sabahattin Ali, Kemal Tahir, Orhan Kemal, Can Yücel gibi yazar, sanatçı ve düşünürler zindanda bu edebiyatı yaratmış ve yaşatmışlardır. Bu edebiyat sadece zindanın dört duvarlarına özgü, orada kalan bir edebiyat değil doğrudan doğruya ülkenin ve o dilin edebiyatının bir parçasıdır. Buradan hareketle diyoruz ki zindan edebiyatı soyut, toplumla ve halkla bağı olmayan bir edebiyat değil toplumu en canlı halkasından tutan, çözümleyen bir edebiyattır.

Bazıları *"zindan edebiyatı"*, ya da *"hapishane edebiyatı"* diye küçümsese de özünde bu edebiyat ülkenin edebiyatı ile, dili ile özdeşleşen bir edebiyattır. Dolayısıyla bu negatif yaklaşımlara karşın zindan edebiyatı kendisine konulan sınırları aştı. Örülen kalıplara sığmayarak ülkenin edebiyatı ile birleşti.

Son yirmi beş yılda Türkiye zindanlarındaki edebiyat da takdire şayandır. Çok zor koşullar altında, 12 eylül faşizminin yarattığı koşullarda zindana atılan on binlerce devrimci, genç, aydın ve sanatçı buralarda edebiyat çalışmalarını direnişin bir aracı olarak benimsediler. Yaşadıklarını edebi eserlerle anlattılar. Bazen çığlıklarını, bazen sevinçlerini dizelere döktüler, bazen de uzun uzun roman ve öykülerle yaşamı yeniden ürettiler.

Ve asında hem yaşadılar hem yazdılar.

Yaşamak ve yazmak son dönem zindan edebiyatının temel motivasyonunu oluşturdu. En doğalı da budur. Toplumdan, yaşamdan ve yaşanmışlıklardan soyut bir edebiyat tarihin süzgecinden geçememiştir. Ama yaşamın acı ve sevinçli yanı ile yoğrulmuş bir edebiyat mutlaka tarihe kalıcı izler bırakmıştır.

Zindan ve edebiyat olguları en çok Türkiye ortamında hayat buluyor. Doğusuyla batısıyla Türkiye zindanları devrimsel yükselişin engellenmeye çalışıldığı alanlar olmuştur. Baskının yoğunluğu, hapishanede kalınan yılların uzunluğu, inançlı ve kararlı duruşun varlığı zindanda edebiyatı geliştiren bir nesnel durum olmuştur.

Zindan edebiyatı direnç üretir. İnsanı duvarlara inat canlı bir yaşam içine çeker. Bugün binlerce tutsak kendilerini, ideolojilerini, umut ve özlemlerini yaratma ve yaşatma eylemi içinde edebiyatın sonsuz olanaklarını kullanırlar. Zindan duvarlarını kaldırıp ülkedeki toplumsal varlık ve mücadele ile doğrudan bir bağ kuran zindan edebiya-

www.arsivakurd.org

tı bu özellikleri ile çok geçmeden adındaki zindan sıfatını atarak ülke edebiyatının, halk edebiyatının ve o halkın dilinin, edebiyatının bir parçası olur.

Zindan ve Kürt edebiyatı

Zindanda Kürt edebiyatının da azımsanmayacak ölçüde geliştirildiğine tanık oluyoruz. Kürtçe dilinin güzelliği, şiire yatkın lirikliğini keşfeden tutsaklar bu dili edebi eserlere yansıtmasını bilmişlerdir. Bugün belki bu eserler yeteri olgunluğa ulaşamasa da gelecek vaat eden eserlerdir.

Burada şu saptamayı da yapmak durumundayız. Klasik Kürt edebiyatı, modern Kürt edebiyatı için zengin bir kaynak sunuyor. Ancak modern Kürt edebiyatı, bugün Kürtlerin içinde bulunduğu durum gereği ya zindanda ya da sürgünde geliştirilmek durumunda kalıyor. Sürgün ve zindan burada aynı anlama gelmektedir. Her iki yerde de ülkeden uzak, yabancı ülkeler ve kapalı duvarlar söz konusudur. Ama imgenin gücü dilin zenginliği ile birleşince edebiyatın gelişmesi kaçınılmaz olur.

Sonuç olarak şunu ifade etmek isteriz ki zindan edebiyatı, ya da zindanda geliştirilen edebiyatı bir direniş edebiyatı olarak kabul etmek, sahiplenmek ve eleştirel desteklerle katkılar sunmak ve geliştirmek gerekmektedir.

irfanwelat@hormail.com

Jinan di zindanê de nivîsên lê!...

Fatma Savcı

Zindan ne baxê jiyanê ye ku mirov jê peyam bigirî, ne gulistan û rozêrîna rengîn e ku tu helbestan jê biçinî. Asoyeke bê reng û tabloyeke bi mij e. Ku xeyalên mirovên di girtîgehê de ji kevir û hesin xurtir nebin, nikarin ji mirinê derbas bibin, ji mirinê rizgar bibin. Wê mirin birceke asê be li pêşiya wan xeyalan. Loma dibêjim di zindanê de, afirandin zehmet e. Kesê di zindanê de, ji şertên ku mirov bikare biafirîne dûr e. Lewre ew ji hilberînê qut e. Bi taybetî jî ji jiyana hilberîna madî bêpar e. Armanca cezeyê ku hatiye dayîn jî ev yek e: Ku mirov bi tena serê xwe, bê jiyan, bê hilberîn, bê afirandin bihêle. Di cîhaneke vala de hepis bike. Ev yek jî li ser hemî afirandina mirov bandor dike. Lewra jiyaneke gelekî bi sînorkirî, qadeke gelekî teng e zindan. Jiyaneke dîtbar tuneye li holê. Kesên girtî di nava vê neyîniya hilberînê de divê qewetê bide hiş, giyan û hestên xwe. Encax bi vê riyê dikare xwe bigihijîne jiyaneke zindî, nava hilberîn û hebûnê.

Girtî, ji bo ku bijî, ji bo ku wekî miroveke/î pak bikare bijî, bi hêza giyan û hestan xeyalê xwe mezin dike. Destê xeyalên xwe dirêj, baskên wan mezin, emrê wan dirêj dike. Bi riya hiş û dilê xwe, jiyanê ber bi xwe ve kaş dike, dîwarên zindanê ku kujerê hemî xeyal û hêviya ye, tune dike. Girtî bi vê hêza xwe ya mêjî û hestiyarî zindana ku tenê mirinê pêşkeş dike red dike û xwe bi şaxê jiyana derve ve zemt dike. Rê û rêbaza redkirina vê mirinê, bi her cure, şêweyê wêje û hunerê mimkûn dibe. Li zindanên Tirkiyeyê, ji ber ku derfetên girtiyan gelekî kêm in, nikarin bi gelek beşên hunerî re eleqedar bibin. Loma girtî piraniya xwe bi wêjeyê re eleqedar dibin û nivîsê dinivîsin. Li zindanê her cureyê nivîsê tê nivîsîn; roman, çîrok, helbest, fabl, gotar û hwd. Rojname tên derxistin û her kes li gor hêza xwe û bikêrhatina xwe beşdar dibe.

Li gor tecrubeya ku me kurdên Bakur, bi taybetî qala tecrubeya nifşê me yê piştî salên 1990'î dikim. Û helbet bi taybetir, qala jiyana me jinan dikim. Hema hema her girtiyekê dinivîsî. Yên ku xwendin û nivîsandina wan tune bû, ew fêr dibûn û karê wan ê pêşî dibû nivîsandin. Taybetiya zindanê ew e ku ne wekî derve ye, kesên nivîskar û yên ne nivîskar tune ne. Bi wext re, di demên dirêj de, kesên ku wê berhemên baş biafirînin, diyar dibin, derdikevin holê. Pêşketin êdî girêdayî kesan, daxwaz û xebata wan e. Lê ev yek zêde ne pirsgirêk e, ya girîng ku bê nivîsîn û dinyayeke derveyî zindanê bê ava kirin. Her kes hewl dide binivîse, her girtî bi şêweyekî nivîsê re mijûl dibe. Nivîs dibe dirikek ku xwe ji berstika jiyanê bernedê, dibe lavlavkek ku xwe ji gewdê heyatê neqetîne. Nivîs dibe baskên girtiyan, ji bo xwe ji ser sarî, bêrengî û mirina li wê qadê ve biqevizînin û herin li dehlên jiyanê deynin. Nivîs dibe deriyekî ku girtî vebin dinyayên derveyî dîwaran, derveyî sînoran. Û nivîs dibe sedema ku girtî di hundirê xwe de, bingehê cîhaneke xweşik biafirînin, jiyanê bişopînin û xwe parçeyek ji mirovatiyê bibînin.

Gelek berhem berî çap bibin winda bûn

Ez bi xwe li heşt girtîgehan mam. Ez hewl didim qala tecrubeya jinên heşt girtîgehan bikim. Jinên girtî yên ku

www.arsivakurdi.org

ne dinivîsîn gelekî kêm bûn. Û jinên ne dinivîsîn jî, teqez problemên wan hebûn, wekî nexweşî û hwd. Hinekan ji wan çîrok, hinekan helbest, hinekan fabl, hinekan jî gotarên pir baş dinivîsîn. Hinekan rojnivîs dinivîsîn. Hinekan xwe li wergerê diqewimand û rastî ne xirab bûn wergera wan. Hêviya min mezin bû ku wê gelek ji wan hevalên jin wekî nivîskarên baş ciyekî xwe li vê qada wêjeyê çêbikin. Hinekan ji wan dosyayên helbestan amade kirin, hinekan destan, hinekan dosyayên çîrokan amade kirin, hinekan çîrokên gelêrî û pêkenok berhev dikirin û wekî dosya dişandin derve ku bên çap kirin. Ji ber gelek sedeman astengî derketin û ji van berheman tenê yek dû berhem hatine çap kirin. Mixabin kes û saziyên ku xwedî li berhemên girtiyan, bi taybetî yên jinên girtî derkevin tunebûn û yan jî gelekî kêm bûn, yên hebûn jî ji bêderfetiyan gazin dikirin. Û ew dosyayên heyî, gelek jê winda dibûn, bi awayekî tune dibûn. Di lêgerîn, operasyon, sevk û mişextiyan de berze dibûn. Nivîskarên wan bêhêvî dibûn û xeyalên ku wê rojekê berhemên wan bên çap kirin kêm dibûn.

Li derve sazî li berheman xwedî derneketin

Dixwazim bêjim ku, li zindanê jinan nivîsî. Berhemên ku afirandin çi qas baş û çi qas kêm bûn, ev mijara munaqeşeyeke din e. Lê jinan li zindanê nivîsîn. Xwe bi nivîsê re gelekî westandin, xwe gelekî bi baskê wê yê rengîn girtin. Gelek daxwaz, gazin û lava ji saziyên derve kirin ku destê xwe dirêjî wan û berhemên wan bikin. Qet nebe, berhemên ku gihîştin saziyan biparêzin, winda nekin û wekî arşîv bihêlin. Lê mixabin bi dehan ji wan dosyeyan li saziyan bêyî ku bên xwendin winda û telef bûn! Bi van helwestan re gelek hêvî û daxwazên jinên girtîgehan hatin şikandin. Hîna jî ev problemeke mezin e û berhemên jinên ku niha di zindanan de ne, qîmet bi wan nayê dayîn. Hin weşanxane bi salan dosyayan di nav destên xwe de dihêlin, bê bersiv wan di wê rewşê de disekinînin. Ji ber ku nivîskar nikare rewşa dosyaya xwe baş bizane û bişopîne nikare tiştekî bike. Mixabin ku di nav van saziyan de jî, têkilî, torpîl gelekî girîng in, nivîskara/ê girtî ji ya/yê derve heft qatî bêtir zehmetiyê dikişîne. Em hemî dizanin ew nivîskara/ê li derve ku berhemeke xwe çap dike divê di riyeke dirêj û zehmet re derbas bibe, îcar jina nivîskar a di zindanê de, divê di labîrenteke mezin re derbas bibe, pirî caran jî xwe ji vê labîrentê xelas nake, riya derketinê nabîne. Eger lêkolîneke baş bê kirin li derve û li hundir, wê ev rastî pir xweşik derkeve holê. Û di encamê de em ê bi hebûna bi dehan berhem û nivîskarên ku me nebihîstine bihesin. Bi hêviya ku tiştek wisa bê kirin û xwedîtiyek mezintir li berhem û nivîskarên jin/mêr yên zindanê bê derketin.

Hapishane ve Edebiyat

Aytekin Yilmaz

Son dönemlerde *"hapishane edebiyatı"* söylemi çok kullanılır olmaya başladı. *mahsus mahal* dergisine gelen yazılarda da bazen rastlıyorum.

Oysa *"hapishane edebiyatı"*, farklı, dar anlamlarda anlaşılabilecek bir adlandırma. Edebiyat, hapishane gibi sınırlı bir mekana sığdırılamaz. Hapishane, olsa olsa edebiyat alanının sonsuz genişliğinden bir konu alanı alabilir ancak. Edebiyat, sadece hapishaneden değil, dünyadan daha büyük ve sınırsızlığı olan bir şeydir. Bırakalım edebiyatı, Victor Hugo, sadece bir kitabın bile dünyadan daha büyük olduğunu söyler. Çünkü der; kitap maddeye düşünceyi de katar. Özgür düşünceyi hapishane gibi dar bir mekanın sınırlarına hapsetmek mümkün mü!? O halde *"hapishane edebiyatı"* ya oldukça yanlış bir kavramdır; ya da yanlış kullanılmaktadır. Sanırım sorun hapishanede yazanların ya da hapishane çıkışlı olanların yazdığı metinlere isim konulamamış olmasından kaynaklanıyor. Türkiye hapishanelerinin bu konuda bol, bereketli yazar ve edebiyatçı çıkarmasının önemli payı var. Hemen akla gelebilecek büyük isimlerin yazdıkları eserlerden bazıları hapisha-

www.arsivakurdi.org

ne konuludur. Mesela Orhan Kemal'in '72.*Koğuş*' u hapishaneyi konu alır. Yine Kerim Korcan'ın *'Tatar Ramazan'* ve *'Linç'* adlı romanları tamamen hapishane konuludur. Üstelik her iki yazar da hapishanede yazmaya başlamışlardır. Her iki yazara da *"hapishane yazarı"* diyebilir miyiz? Diyemeyiz elbette...

Nazım Hikmet'in en güzel şiirleri *'Dört Hapishaneden'* adlı kitapta toplanan şiirlerdir. Ve bu şiirlerin tümünü kaldığı hapishanelerde yazmıştır. Yine Sabahattin Ali'nin *'hapishane şarkısı'* başlığıyla yazdığı şiirler belki de en güzel şiirleridir. Şimdi bu şairleri *hapishane şairi* olarak adlandırmak büyük haksızlık olmaz mı?

Peki hapishane konulu şiir, öykü ve romanları nasıl adlandırmamız gerekir? Bu soruya verilecek cevap; 'şey'leri adıyla çağırmak gerektiğidir. Çünkü burada adı konulacak tek şey yazarının hapiste kalmış olmasıdır. Hapiste kalmanın kendisi zaten bir mahkumiyettir; bir de yazarın eserini *'hapishane edebiyatı'* gibi dar bir alana, imgeye mahkum etmek, cezaların en büyüğü olsa gerek.

mahsus mahal dergisi bu bilinçte olduğu için adını 'hapishane ve edebiyat' dergisi koymaktan çekinmedi. Başından beri hapishaneyi edebiyatın içinde düşünerek çalışmalarını sürdürdü ve sürdürmeye devam edecek.

Hapishanede yazan mahpusların sıkıntılarını biliyoruz. Ama bu sıkıntılar mahpus yazarın yazma nedeni de olmaktadır. Türkiye hapishaneleri yazar çıkarmakta bereketlidir derken hapishanenin özel bir sihrinden bahsetmiyorum tabii. Tamamen edebiyatın geniş alanıyla ilgili bir şeydir. Yazma uğraşını, kendini ifade etme biçimi olarak tarif edersek, mahpus olmuş insan gerçeği buna çok elverişlidir. Her türlü baskı altında tutulan, kendini ifade etme olanağı elinden alınmış insan, dışa açılamayan insan, kendi içine çekilmek zorunda kalır. İşte bu içe dönme denilen şey içlenmelere yol açar. Mahpus insanın yazdığı şiir, öykü ve her türlü edebi metin biraz bu içlenmelerdir. Geniş anlamda edebiyatı ya da yazma eylemini, sözü olanların işi olarak özetlersek, mahpus olmuş insanın söyleyecek çok sözü olacağı gerçeği unutulmamalıdır. Çünkü o toplumdan dışlandığı için, kapatıldığı mekanla kavga içindedir. Mahpus olduğu dönem içinde kapatılmanın getirmiş olduğu yoksulluk ve yoksunluk ifade etme araçlarından mahrum oluşu, mahpustaki yazma isteğine olağanüstü genişlikte bir hayal dünyası sunmaktadır. İnsanın aleyhine olan her şey hapiste yazan mahpus yazarın yazma nedeni olmaktadır. Ama tüm bu yazmak için avantaj gibi gözüken ortamda özgürce, kaygısızca yazmak mümkün değildir. Bu nedenle hapiste yazılan her metin, yarım metindir; henüz bitmediği için yarım değildir; kaygılarla yazıldığı için yarım metindir. Kaygı korkuyu da içinde barındırıyor ama korku birçok kaygıdan biri olabilir ancak. Korku dışsal, kaygı ise içseldir. Dışsal olana tepki, yazana bir yazma nedeni yaratırken, içsel olan kaygı, yazarı köreltir. İçsel olan kanıksanmış bir dengecilikle açıklanabilirken, dışsal olan geçici bir tutumla açıklanabilir. Buradan söylemek istediğim şey şu; sansür korkunun, otosansür kaygının sonucudur. Hapiste yazanlar her ikisine de maruz kalıyor. Mahpus da yazarı sınırlayan ya da kaygı duymasına neden olan o kadar şey var ki... Hapiste yazılan her şeyin *başkaları* tarafından okunup incelendiğini ve ondan sonra dışarı gönderildiğini bilmem vurgulamam gerekiyor mu?

Şu *başkaları* dediğim ise oldukça titiz çalışan mektup okuma ve mektup inceleme komisyonlarıdır... Bu komisyonlara takılmadan gidip gelen yazılar yazılmasa da yazın dünyasından pek bir şey eksilmezdi. 1990 sonrası hapishane kuşağının yazın ve edebiyat alanında nitelikli ürünler verememesi bu anlatmaya çalıştığım nedenlerle ilgilidir.

Sonuç olarak bu konuda diyeceğim şey hapiste yazanın maruz kaldığı sansür yani dışsal dediğim şey yazarları daha çok yazmaya iterken, kaygılardan kaynaklı içsel nedenler dediğim otosansür ise yazarı etkisiz bırakarak yeteneklerinin önünü almaktadır. Yazarın asıl yazmak istediği şeyleri yazdırtmamaktadır. Oysa her türlü yazınsal ve düşünsel üretim bağımsız düşünmeyi gerektirir...

www.firatyakurdi.org

Romana girtiyekî azadiyê

Helîm Yûsiv

Romanek û girtiyek:

Dema tê û diqewime, miletek ji xewek e xapînok û dirêj radibe ser piyan û li azadiya xwe digere, qîr û qiyamet bi her derê dikeve û her kesê xwedî zanîn û xwedî hest dixwaze, kêm zêde, tev li berxwedana dijî jiholêrakirin û tunebûnê tiştekî bike. Di qonaxên wisa dîrokî de, di nav pêlên berxwedana miletekî de, mirov bi hemû cure û rengan tevlihev dibin û yek xwestek wan digihîne hev, ew jî, bi yek peyvê, azadî ye.

Di nav kurdan de, di van salên dawiyê de, bi bilindbûna hawara çiyayên bilind re, xort û keçên kurdan, bi hemû rengên xwe, xwestin vê hawarê bê bersiv nehêlin. Di nav wan de xwendekarên hemû beşên zanistê, hunermend û nivîskar jî hebûn. Yek ji wanên nivîskar ku niha di girtîgeheke Tirkiyeyê de ye Menaf Osman e. M. Osman ji rojavayê Kurdistanê ye, di şer de dîl hatiye girtin û sih û şeş sal ceza lê hatine birîn.

Nivîsên pênûsa Menaf Osman ê girtî dikaribûn hesin û tarîbûna zindan û girtîgehan derbas bike û wekî roman bigihîje ber destên me.

Şer û wêje:

Ev zêdeyî bîst salan e ku li welatê kurdan şerekî zehmet û dijwar heye. Di vî şerî de bi hezaran bûyer, qewimandinên hêjayî nivîsandinê, rûdanên nû û guhertinên kûr di dilê civakê de serê xwe rakirin e. Eger em di pencereya nivîsandina wêjeyî re li vê mijarê binêrin, wê nirxandinên cuda derkevin. Ji tunebûna tu tiştê hêjayî gotinê dest pê dike, wê hetanî bi hebûna berhemên mezin û nemir zencîra van nirxandinan dirêj bibe. Dibe jî ku rastî di navbera van her du nirxandinan de bicihbûyî be. Di vê der barê de her dem pirseke şaş tê kirin, pirseke ku naveroka wê bi vî rengî tê ristin, çima romanên mezin ên wekî vê bûyera mezin di jiyana kurdan de dernakevin. Di baweriya min de beramberiyeke wisa mirov dajo ber dergehên bersivên şaş. Eger mirov xwîn, ked, xwêdan û têkoşîna giyan û bedenên bi hezarên mirovan û bedelên wan ên mezin bide beramber pirtûkekê, bêdadiyek mezin di der heqê her du aliyan de tê holê. Ji lew re divê pirs jî nekevin gerînoka tevliheviyê ku bi awayekî ji awayan şermezarkirin û biçûkxistina nivîskaran û berhemên wan bi xwe re tîne. Ji ber vê pirsa ku ez dixwazim di vê der barê de bikim jî girêdayî çarçoveya rasteqîne ya wêjeyê ye, da ku em nekevin wî cihê ku mirov tiştekî ji wêjeyê bixwaze û wêje nikare bike û jê nayê xwestin jî ku wê rolê bilîze.

Menaf Osman û romana wî:

Eger em hinekî din nêzîkê mijara xwe bibin, wê hûrbînî me bajo ber pirsa li rewşa berhemên ku di van bîst salan de li ser vî şerî hatine nivîsandin. Dibe ku ji derveyî taqeta min be ku ez dîmenekî giştî û zelal bidim, ji ber ku ez di der barê hemû berheman de ne xwedî agahiyên berfirehim, lê di sînorê agahdariyên xwe de ez dikarim balê bikşînim ber bi yek ji baştirîn nimûneyê van berheman û bi taybetî, di warê romanê de. Romana ku bi tesadufî kete destê min û navê xwediyê wê di nav qelebalixa gotar û malperên înternetê de nayê dîtin. Romana "Girê şêran" e û nivîskarê wê Menaf Osman e. Ev roman di sala 2003'yan de, di nav Weşanên Aramê de li Stenbolê, derketiye. Di der barê xwediyê romanê de tu agahî di pirtûkê de nehatine nivîsandin. Roman ji 435 rûpelan pêk tê. Roman li ser jiyana şervanên kurd e ku zêdeyî bîst salan e li çiyayên Kurdistanê şerekî aloz dimeşînin. Gava navê romanê li ber çavên min ket, bala min çû ser wan nivîsên siloganîk û yên ji kûrahiya giyan û rihê mirovan dûr. Bi xwendina romanê re hêdî hêdî ew gumanên ku navê romanê bi mirov re çêdikin li ber avê diçin û xwendevan xwe dibîne ku ew li hember nivîskarekî wisa ye ku di karê xwe de serwext e û di daketina nav kûrahiya mejî û rihên kesên romanê de xwedî serboriyeke têr tijî ye. Her wisa di gerandina tayên tenik ên ku tevnê romaneke dirêj dihûne de, xwedî tiliyin sivik û hostayiyekê ye. Ji bilî zimanê romanê ku bi bûyeran re bê likumandin diherike û dûrî lîsk û mecazên giran diçe. Wisa xuya ye ku nivîskar bi xwe di honandina rewş, tevger, atmosfer û nakokiyên psîkolojîk ên kesên romana xwe heta dawiyê serdest e. Baweriyek wisa bi mirov re çêdike ku ew qala beşekî ji serboreya xwe ya di şer de dike, lê bi awayekî ku destê xwe datîne ser detayên biçûçik û tenik ên hundirê şervanan. Balkêş e ku nivîskar xwe berdaye wî aliyê tarî ji mejî û giyanê şervanan ku carinan şerekî mezin di navbera gotin û kirinên wan de çêdibe, cama jî ronahiyê davêje ser wî şerê di navbera bîr û baweriyên siyasî yên kesên xwe de ku li hember hewcedariyên wan yên rihî û cesedî dibin kelemên dijwar. Nivîskar, ne bi çavên siyasî, belê bi çavên wêjeyî kesên romanê ku hemû ji der û dora wî ne ji me re pêşkêş kirine. Ji bo ez dirêj nekim, di warê nivîsandina / romana şer / de, mirov li ber nimûneyekî ser-

www.ersivakurd.org

keftî û hêjayî ye. Wisa jî ev roman bawerî dide mirov, ku mirov li ber nivîskarekî kurdî serkeftî û bi hêz e.

Encam:

Wisa xuyaye ku mirov nikare şert û mercan ji bo afirandina berhemên wêjeyî destnîşan bike. Dibe ku maleke germ, fireh û xweş bibe cihê afirandina wêjeyeke bilind, wisa jî zindaneke tarî, girtîgeheke teng dikare bibe cihê wêjeyeke asofireh û xwedî asteke bilind. Li welatê kurdan jî, ji bo nivîskariya kurdî, yan zindanên biçûk û tarî, mîna cihê ku Menaf Osman tê de ye, hene yan jî zindanên fireh in, yên ku gardiyanên wan serokomar û serokdewletin û ji her alî de bi paşguhkirin, dijminahî, feqîrtî û bêçarebûnê dorpêçkirîne.

Duvarın ötesindeki edebiyat

Esra Çiftçi

Zindan denince birçoğumuzun aklına işkence, tecrit, açlık grevleri, hak ihlalleri gelir. Bunların hepsi doğru ve ne utanç vericidir ki; yaşatılan bu hak ihlallerine, her gün bir yenisi ekleniyor... Son yıllarda zindanlarda yaşananlar 12 Eylül'ü aratmıyor. Militarizm her gün yeni yeni yöntemlerle, zindanlardaki muhaliflere, insansızlaştırma politikalarını üretiyor ve uyguluyor... Zindan politikaları yıllardır hiç değişmiyor...

Bizim gibi ülkelerde özgürlük kavramı geliştirilmediği ve geliştirilmek istenmediği için, dışarıda olmanın da, içeride olmaktan hiç bir farkı yok aslında. Sürekli sizi tek tip yönetmek isteyen bir sistem var ve biz o sistemin yarattığı duvarın bu tarafındayız. Ya duvarın diğer tarafında kalanlar? Yani zindanlar ve oradaki insanlar?...

Duvarın bu tarafındaki bizler ne kadar empati kuruyoruz diğer tarafta kalanlarla? Onların sesini, çığlıklarını ne kadar duyuyoruz, ya da duymak istiyoruz?

O insanlar, sürekli seslerini bize ulaştırmaya çalışıyorlar. Duyarlı olanlarımız bu sese kulak vermeye çabalıyor, fakat cılız kalıyoruz. Şu bir gerçek ki; son yıllarda zindanlar tamamen gündemimizden çıkmış, eski duyarlılığımızı yitirmiş durumdayız. Durum böyle olunca, toplumsal muhalefet de gelişmeyince, zindanlarda hala korkunç şeyler yaşanıyor.

Hepimizin, zindanlarla gerek içerden, gerekse de dışarıdan bir bağımız vardır. Benim zindanlarla tanışıklığım çocukluğuma dayanır. Kayıp çocukluk yılları... Her görüş günü, en güzel elbiselerimizi giyer, okul tatiline de denk gelmişse, elimizde kamelerle itile, kakıla girerdik cezaevlerine. Sevdiklerimizi ziyaret ederdik, gülen yüzlerimizle...

Gazetecilik yapmaya, yazı yazmaya başladığım günlerden bugüne, zindanlardan mektuplar alırım. Hepsi de dünyanın, bölgenin sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel değerlendirmeleri, insana ve topluma ait görüş ve öneriler içeren mektuplar. Ben de vicdanımın sesini dinleyerek bu mektupların hiç birini yanıtsız bırakmıyorum.

'İçeriden' beslenen ürünler

Cezaevindeki siyasi tutsakların hepsi siyasal düşüncelerinden dolayı oradalar. Onların siyasal duruşlarını ve iradelerini anlatmayacağım, şüphesiz değerlidir ve anlamlıdır; burada anlatmaya çalışacağım daha çok onların edebiyata olan ilgileri...

Cezaevindeki insanların edebiyatla olan ilişkileri nasıl? Onların üretmiş olduğu eserler dışarıda nasıl kabul görüyor? Son yıllarda cezaevinde üretilen edebiyat, kendini nasıl var ediyor?..

Şu bir gerçektir ki; yazar yazma eylemi sırasında kendi "hapishanesinin" zaten içindedir. Bu yazma eylemi zihinsel bir hapishane olabileceği gibi yazılan ürüne bağlı olarak da aynı zamanda mekânsal bir hapishanedir. Yazmak azap zikridir çünkü. Bir yazar, yazı yazdığı sürece inziva sürecindedir. Dışarıda akıp giden hayattan, bu hayatın reel zamanından ve mekânından kopmuş, yazdığı dünyanın zamanı ve mekânı içindedir ve o ruh haliyle yaşar, yazmaya çalıştığı sürece bu böyledir...

İçeride de, yaşadıkları tüm hak ihlallerine rağmen, mekânsal darlığa ve tüm imkânsızlığa rağmen, şiir, öykü, roman yazabiliyorlar ve içlerinde gerçekten bu işi iyi yapan insanlar var.

Hapishanelerdeki yazımsal çalışmalar yeni değil, çok öncelere dayanıyor. Seksenli yıllara baktığımız zaman, orada çıkan yazılar daha çok, tutsakların eylem ve direnişlerini anlatan yazılardı, bu da önemli ama edebiyat, sanat ve estetik değeri de içerir...

Seksenli yıllarda zindanlarda başlayan yazımsal çalışmalar dışarıdaki insanlar tarafından değerlendiriliyor ve destekleniyordu. Cezaevinde yazmaya başlayanlar, dışarı

www.arsivakurdi.org

çıktıktan sonra da yazmaya devam ettiler ve içlerinden iyi yazarlar ve iyi şairler de çıktı. O yazıların çoğu 'içerden' besleniyordu.

Cezaevlerinin ötede beri bir okul olduğu söylenir. Bununla anlatılmak istenen, tutsağın bol zamanının olmuş olması ve daha çok kendini okumaya vermiş olmasıysa, çok da doğru değildir bugün için. Bu durum ellili, altmışlı yıllar için geçerli olabilir ama seksenli, doksanlı yıllar ve hatta günümüzde cezaevleri için geçerli midir acaba? Ağır koşullar ve her şeye rağmen süren bir direnişin tutsak üzerindeki etkileri elbette ki yazın çalışmalarına da yansıyor. Onların yaşadıkları kitaplara sığmayacak yoğunlukta. Zindan onları dışarıdaki hayattan koparmadı aksine daha çok bağladı.

12 Eylül'ün yenik 'birey'i!

Yıllardır zindanlarda yazımsal çalışmaların sürecini takip ettiğimizde, politik yansımaların yanı sıra, bir iç hesaplaşma, özeleştiri mekanizmasının yazıya yansıması da görüldü... Gerek, geçmişte yaşanan yanlışlar, gerekse de yaşadıklarını fazlasıyla içselleştiremediklerinden, bu romanlara da yansıdı. Kimi romanlarda bireysellik fazlası ile vurgulandı. Ancak bu durum, sadece 12 Eylül sürecinde cezaevinde üretilen bir durum değildi. O dönemlerde dışarıda yazılan, üretilen edebiyatın ana konu ekseni de bu bireysellik ekseniydi. Kısaca, bir sapma içinde üretmişlerdir edebiyatlarını, teslim olmuş insanın hayat içindeki çaresizliği yansımıştır o dönemde ki bazı eserlere...

Gözden kaçırılan ya da bilerek görmezden gelinen şey şuydu; o dönemde direnenler ya da direnme arzusu içinde olanlar adeta "enayi" gibi görülüyordu. Bu tamamen insanın zihni olarak kendine ya da bir dönem içindeki kendine yabancılaşmasıydı.

O yıllarda yaşanan bu "*içe dönüş*" sadece yazıya değil, sanata da yansımıştır. O dönem yapılan filmlerde de bunu görebiliriz. Bireyi esas alan, oldukça "bohem" filmlerdi.

1980 öncesi sosyal, siyasal durum sanat ve edebiyat alanında bir kesinti yarattıysa da, sonrası çıkan eserler bir canlılığa sebep olmuştur.

Cezaevleri bugüne kadar hep siyasal gündem maddesi olarak toplumsal bellekte yer etti. Oysa duvarın öte yüzünde kendi iç sesini arayan yüzlerce edebiyata ilgisi olan insanlar var. 12 Eylül yıkımı önemli bir edebiyat kuşağı yarattı hapishanelerde. Toplumun ölü toprağının serpildiği, karabasan günlerinde, cezaevinde üretilen olumlu anlamda edebiyata katkısı olan bir çok şiir örneği var örneğin.

Cezaevinde iyi roman çok çıkmadı belki. Peki sadece cezaevinde mi? Dışarıda da pek iyi roman yazılamadı o dönemde. Yazılan şeylerin ve roman diye yayınlanan eserlerin çoğu vasattı.

Öykü yazan tutsaklar, şüphesiz ülkedeki, siyasal, sosyal, kültürel çalkantılardan elbette ki etkilenmiştir ve beslenmiştir. Çağın tanıklığını yapanların bundan etkilenmesi mümkündür, bu da doğal olarak onların eserlerine yansır.

Doksanlı yıllarda ise ülkemizde savaşın çirkinliği, kızgınlığı her bakımdan hissediliyordu, cezaevleri tıpkı 12 Eylül gibi dolup taşıyordu. Doksanlı yılların zindanları daha çok, dili, kimliği yasak, Kürt devrimci ve yurtseverlerinden oluşuyordu. Yaşanan vahşet cezaevlerine de yansıyordu ve yazımsal çalışmaları hem duygusal, hem ruhsal olarak engelliyordu, yaşanan travma onların yazımsal yanlarını geliştiremiyordu. Kürtçe düşünüyorlardı ama Türkçe yazmak zorundaydılar, bu da doğal olarak cezaevinde Kürt edebiyatını geliştiremedi... Bugün hala Kürtçe yazmaları yasak, nice Kürtçe öykü ve şiir zulalardan çıkmayı bekliyor...

1990'lı yılların sonuna gelindiğinde, uzun yıllar yazımsal anlamda ses soluk duyulmadı zindanlardan. Militarizm, nice genci çıkarıp almıştı aramızdan. Onların yaşadığı travmaların izleri şüphesiz derin olacak ve o izler sürekli onlara hatırlatılacak.

2000'li yıllar ise savaşın biraz olsun dinmesi sonucu, zindanlarda yazımsal çalışmaların başladığı yıllardır. Şüphesiz öncesi vardır ama yoğunluklu olarak bu yıllara dayanır.

Mapus, edebiyat yapmasın mı?

Şimdiye kadar zindanlarda birçok kitap kaleme alındı; inceleme, makale, anı-anlatım, deneme ve roman yazıldı. Zindanlara ve orada yaşananlara ilişkin bilgilenmemiz açısından bu çabaların her birinin ayrı bir yeri ve değeri vardır. Türleri ve içeriksel örgüleri, taşıdıkları amaçla beraber, ne olursa olsun, sosyolojik çalışma için bunlar çok önemli bilgilerdir.

Hatta birçoğu kalem kâğıt bulamadan kaldıkları hücrelerde tasarladılar yazacaklarını ve kâğıtsız, kalemsiz kafalarında yazıp, çizdiler...

Şimdi ise durum çok farklı, cezaevindeki insanlar artık bir estetik algı ve beğeniye sahipler. Entelektüel yönleri gelişkin insanlar, bol bol okumuş, romanı, sanatı bilen insanlar. Ve şunun çok iyi farkındalar, iyi edebiyat öncelikle disiplinli bir çalışma ve yoğunlaşma ile gelişebilir. Sonrası teknik şeylerdir. Bu bakımdan bugün cezaevinde üretilen edebiyat, genellikle emek verilmiş çalışmalar ve estetik yönden önemli ürünlerdir.

Türkiye'de muhalif olanların, insan hakları savunucularının, aydınların yolu mutlaka cezaevinden, gözaltından, sürgünden geçer, bu kaçınılmazdır. O yüzden zindanlarda yaşananları, zindanlarda üretilenleri görmemezlikten gelmek anti-demokratik bir davranıştır.

Son zamanlarda dışarıdaki insanların cezaevindeki ya-

www.arsivakurdi.org

zımsal çalışmalara ilişkin büyük bir önyargısı var. Hatta biraz ileriye giderek yazayım, *"oturşunlar siyaset yapsınlar, edebiyat onlann işi değil"* diyenler bile var. Bu yargı çok tehlikelidir.

Edebiyatı tekelleştirebilir miyiz? Edebiyatı yapanların, belli sosyal statüden gelen insanlar mı olması gerekiyor?..

Şimdiye dek sanatın ya da edebiyatın mutlak tanımı üzerinden bir anlaşmaya varılabilmiş değildir. Çünkü bir kavramın anlamını bilmek, kavramın işaret ettiği bütün şeylerin sahip olduğu ortak özelliği bilmek demek değil, kavramı yerinde kullanmak ve işaret ettiği şeyleri tanımak demektir.

Boşuna dememişler, *"söz uçar, yazı kalır"* diye. Yazı tarihin tanıklığını yapanların, bu işi yazarak belgelemesidir. Bu yüzden zindanlardaki bu yönlü çalışmalar değerlidir, onların ürettikleri eserleri değerlendirmemiz gerektiğini düşünüyorum. 12 Eylül vahşeti yıllardır yazılıyor, çiziliyor, ne kadar yazılsa da bitmez. Doksanlı yıllar da yeni yeni yazılmaya, çizilmeye başlandı ve o vahşet de yazılarak bitmez.

Türkiye'de 'dışarıdaki' edebiyat neyse, 'içeride' üretilen edebiyat da o demektir. Şu an zindanlarda ağırlıklı Kürt tutsaklar var ve kendi dillerinde edebiyat yapmak istiyorlar. Fakat günümüz Türkiye'sinde hala Kürtlerin dili, kültürü yasak, hala gazeteleri, dergileri engelleniyor. Yazımsal anlamda dışarıdan beslenemedikleri için de, kendi üretimleri de gün yüzüne yeteri kadar çıkamıyor. Çünkü zindanlardaki Kürtçe üretimlerin dışarı ile paylaşılması yasak, nasıl ki dışarıda Kürtçe yayın yapan dergiler, gazeteler her gün kapatılıyorsa...

Sonuç olarak, belli tarz akım ve yönelimler var edebiyatta, bunlar içeriye de yansıyor, dışarıya da. Birbirlerini etkileyen bir süreç bu, ayrıca Türkiye de romanda, şiirde, varlık nedenini yani esasen olması gereken nirengi noktasını yitirmeye çoktan başlamış bir rotada devam ediyor. Buna karşın edebiyatın nirengisinin farkında olanlar ve bu yönde ezelden beridir devam eden o büyük edebiyat damarında yol almaya çalışanlar da hem içeride, hem dışarıda var. Dışarısı ve içerisi birbirini besler, üretilen bu eserler toplumla buluştuğu ve toplumun sahip çıktığı sürece can bulur.

esraciftci2005@yahoo.com

Diyarname

Hay ji diyarê xwe hebin, nûçeyên xwe ji Diyarnameyê bixwînin

www.diyarname.com

Nûçe
Çand
Hevpeyvîn
Çapemenî
Serbest
Werger
Helbest
Çîrok
Quncik
Xêz
Foto-nûçe
Klîba hefteyê

www.asivakurdi.org

Yazar Selahattin Bulut:

Kürt edebiyatı biraz da 'dert anlatma' çabasıdır

Türkiye'de Kürt yazar ve edebiyatçılarının önemsenecek bir kısmının ya cezaevinde başlayan bir yazarlık serüvenine tanıklık ediyoruz. Bu durumu nasıl açıklamalı?

Bence siyasal nedenlerle cezaevine girenlerin öncesinden bir okumuşluğu, birikimi de vardır. Cezaevine girmeden önce belli bir düzeydedir. Yani okuma açısından, yazma açısından belli bir düzeye gelmiş bir insandır. Okumak için, okuduklarını anlamak için, düşündüklerini, gördüklerini yazıya dökebilmek için tam hazır olmasa bile, o konuda yetişkin biridir.

Cezaevinde yıllarca kalan bu genç - her ne kadar bazı dönemlerde hiç okuma imkanı, fırsatı bulamasa da- işkencenin yapılmadığı ya da kitapların içeriye alınabildiği dönemlerde, büyük bir açlıkla okumakta, yine büyük bir açlıkla yazmak istemektedir. Her ne kadar yazdıklarını cezaevinden direkt olarak dışarıya gönderemiyorsa da bazı şifrelerle, bazı kısacık notlarla mektuplar şeklinde dışarıya çıkartıyor. Dışarı çıktığında ise bu mektuplardaki küçük notlar üzerinde çalışıp bunları şiir, hikaye, roman ya da bir araştırma-inceleme kitabına dönüştürebiliyor.

Bir insan birçok şeyi yaşadıktan sonra cezaevine giriyor ve cezaevinde de birçok şey yaşıyor ve çıktıktan sonra adeta "duruluyor". Çalkantılı, dalgalı bir suyun durulması gibi. İnsan, böyle zamanlarında, yani su durulduğunda daha rahat, daha sakin, daha olgunca yazabiliyor, yazmak istiyor.

Yine bir diğer etken de cezaevine giren insanın düşüncelerini devam ettirme ihtiyacıdır. Bunu nasıl yapacak? Koğuştaki arkadaşlarıyla konuşacak. İmkanı varsa görüşe gelen akrabalarıyla, arkadaşlarıyla konuşacak. Ama bu yetmiyor. Kendisini, dünyasını ifade edebilecek başka bir zemin arıyor. Bu da ancak yazıyla olabiliyor...

Özellikle 12 Eylül döneminde o kadar çok şey yaşandı ki. Diyarbakır cezaevinde aramızda konuştuğumuzda diyorduk ki, dışarıda bunları anlatsak, abartıyorsun ya da bu kadar yalan olmaz diyecekler. Hatta *"biz de birbirimize anlatırız"* diye espri yapıyorduk. Bunların yazılmak istenmesinin bir sebebi de budur; o dönemde neler yaşandı, bir bellek oluşsun, bunlar insanlara aktarılsın, insanlar bunu bilsin, unutmasın... Diyarbakır'da yaşananlar şiire, hikayeye, romana yansıdı. Anı şeklinde yazıldı. Zira, yaşanan büyük bir vahşetin unutulması, o vahşeti yaşayanlar için ayrı bir acıdır.

Mesela üç yıl okumak, yazışmak, mektuplaşmak yasaktı. Bazen bayramlarda idare tarafından koğuşlara tebrik kartları dağıtılırdı. Ailelerine herkes birer bayram kartı gönderebilir diye. O kartların hepsinde bir tank, tankın üzerinde bir mehmetçik, tanka dikilmiş bir bayrak... Biz dışarıdaki ailelerimize, 12 Eylül döneminde, Diyarbakır cezaevinden bayramda idarenin seçtiği tanklı, askerli, bayraklı tebrik kartları gönderiyorduk, o da bir iki cümle. Hiç birşey ima etmediğimiz bir iki cümle... Yani iyi olduğumuzu yazabileceğimiz bir iki cümle... Dışarıdan gelen tebrik kartları da öyleydi. Çok iyi hatırlıyorum. Eniştem bir tebrik kartı göndermişti. Yine bir tank, tankın uzun bir borusu, üzerinde bir mehmetçik, elinde bir bayrak. Eniştem kartın arkasında bilmediği Türkçesiyle şöyle yazmıştı: *"Selahattin bir an önce tahliye olmanı tavsiye ediyorum."*! Arkadaşlarla çok gülmüştük buna. Üç yıldan sonra biz tebrik kartlarını seçebildik. Cezaevi arası mektuplar, dışarıya gönderdiğimiz mektuplar genelde uzun olurdu. Dışarıdaki ailelerimizi, arkadaşlarımızı tembihliyorduk; gönderdiğimiz mektupları saklayın diye. Daha sonra dışarıya çıktığımızda o mektuplarda yazdığımız notlardan hareketle herkes bir şeyler yazmaya başladı.

Siz cezaevi serüveninizi nasıl yansıttınız edebiyata?

Diyarbakır cezaevinde yatan ve çıktıktan sonra Diyarbakır'da faili meçhul cinayete kurban giden Hafız Akdemir arkadaşımız üzerine iki kitap hazırladım. Bu iki kitapta Hafız Akdemir'in yazıları, benim yazılarım ve birbirimize gönderdiğimiz tebrik kartları ve mektuplar vardı. Çıktıktan sonra bunları derledim toparladım. Birinci kitap *Gülüşün Özgürlüğümdür*, ikinci kitap *Özlemin Gül Sureti* ismiyle çıktı. Daha sonra iki Kürtçe hikaye kitabım çıktı. Birinci kitap *Bihuşta Lal* ismiyle çıktı. Bu kitapta on hikaye yer alıyor. 12 Eylül öncesi, 12 Eylül dönemi insanların yaşadıkları, insanların korkuları, insanların yerinden yurdundan edilişleri, köylerinden çıkmak zorunda kalışları, büyük bir coğrafyanın yangın haline dönüştürülmesi... Hikayelerin hemen hepsi bu korkular, kaçışlar üzerine yazılmıştır. Kürtçe ikinci hikaye kitabımda ise yine 12 Eylül döneminde Diyarbakır Cezaevi'nde kalmış, Jehat isminde içerde hadım edilmiş bir gencin 10 yıl yattığı cezaevinden çıktıktan sonraki hayatını anlattım.

www.arsivakurdi.org

Bu anlattıklarınız üzerinden, bu süreci yaşayan edebiyatçıların eserlerinin ortak bir temasından bahsetmek mümkün müdür?

12 Eylül'ün Kürtler üzerinde büyük bir etkisi oldu. Sadece cezaevinden bahsetmiyoruz. O cezaevlerinden yaklaşık 20-25 bin insan geçti. Ama dışarıdaki bütün insanlar o süreçten etkilendi. 25 bin insanın dışarıdaki aileleri, akrabaları yüzbinleri buluyor. Bu insanlar cezaevlerinin kapılarında yıllarca hakaret, işkence gördüler. Dışarıda içerideki çocuklarını desteklemek için açlık grevlerine gittiler, hatta zaman zaman kaldıkları şehirlerde kalamaz duruma geldiler, yer değiştirdiler. 12 Eylül sadece cezaevi değildir. Bence dışarıdaki yansımaları da çok önemli. Ki yazanlar sadece cezaevinde olup bitenleri yazarsa orda gördüğü işkenceyi anlatır. Bunun insan ruhu, psikolojisi üzerinde bıraktığı etkiyi, dışarıdaki insanların yaşadıkları, onların ruhlarında bıraktığı etkiyi, bütün o travmayı anlatmak ortak temadır diyebiliriz. Bütün Kürt yazarlarda, muhakak rastlarsınız bu temaya. Bir hikayesinde, bir şiirinde, bir romanında... Yani unutmak, kaçmak istese bile, o günleri hiç yazmak istemese de kenarda köşede bir şeye rastlıyorsun. Çünkü o tema, yazdırıyor kendini yazara.

Bu yönlü çalışmaların, çabaların edebi açıdan yeterlilikleri - eksikleri nelerdir?

Kürt edebiyatı kavgalardır, mücadeledir, geleneklere karşı başkaldırıdır, devletle bir çatışmadır, cehaletle bir çatışmadır. Kürt edebiyatı hep eziyet, hep işkence, hep yoksulluk. Çok eskiden yazılmış bir destana bile bakıyorsun, birbirini seven iki gencin birbirine kavuşamamaları. Kimler yüzünden kavuşamamışlarıdır, oradaki beyler yüzünden. Birbirlerini kaçırmışlar ya da kaçırma teşebbüsleri yine zindanla sonuçlanmış. Kürt dengbejleri, yine Kürt aşiretleri arasındaki kan davalarını, çatışmaları şarkı, türkü şeklinde dillendirmişler. Yıllarca Kürtler aşiret kavgalarının şarkılarını, klamlarını dinlemişler.

Daha sonraki hikaye ve romanlarda da, yine devlet baskısıdır, cezaevleridir, köy baskınlarıdır, yasaklamalardır. İster istemez bir Kürt insanının bütün hücrelerine bu nüfuz edince, birşey konuştuğunda ya da yazdığında ister istemez konuları, temaları bunlar oluyor.

Peki bahsettiğiniz bu eserler yazıldıktan sonra yeterince ilgi görüyor mu?

Bu eserlerin çoğu ya da bir kısmı Kürtçe yazılıyor. Kürtçe de Türkiye'de eğitim dili olmadığı için, Kürt çocukları, gençleri kendi dillerinden uzaklaştırılarak büyüyorlar. Kendi dilinden uzaklaşarak büyüyen bir Kürt genci Kürtçe yazılmış bir hikayeyi, bir romanı, kitabı okuyamıyor. Bu nedenle yazılanların çoğu fazla alıcı bulamıyor. Fakat yazanlar da bunu ısrarla Kürtçe yazıyorlar. Bu dilin tekrar yeşermesi, gündelik hayatta tekrar kullanılabilir hale getirilmesi yani Kürtçenin kaybolmaması uğruna Kürtçe yazıyor ve Kürtçe okuyucu bulmaya çalışıyorlar.

Kürt edebiyatı biraz da "dert anlatma" çabasından doğuyor diyebilirim. Hangi yazarı okursak okuyalım kendi dertlerini, köyünün dertlerini ya da geniş olarak o bölgenin dertlerini buluyoruz. Keşke bu türden dertler olmasa ya da az olsa da Kürt yazarları, edebiyatçıları da başka konulara yönelebilseler. Fakat baskı ve sıkıntılar o kadar yoğun ki, edebiyatçı da ondan kaçınamıyor ve başka konu ve temalara yönelemiyor.

www.arsivekurdi.org

HEWT BIRAYÎ Û JU WAYE

M. Alî Işik

Rojê ju dewe ra gele çênay şonê bir, şonê kolîyan. Çênay kolîyanê xo danê arê û binê ju dara murîye de nişenê ro ke bîna xo bicêrêne.

Heto ju ra bîna xo cênê û heto bîn ra kî mabênê xo de micul benê. Xaftla veng kuno ra juye! Lê kes nê vengî nêcêno xo ser. Her çîyê ke uca tede ebe serebê biraanê xo sond wanenê, vanê, "Mi tiz nekerdo!"

Xezale, waya hewt birayan kî sond wanena lê wekî kes bi sondê aye bawer nêbeno. Çunke heyanî a roje Xezale nêzana ke hewt birayê aye estê. Naye ra kî ebe serba birayanê xo nê, ebe zîyar û dîyaran sond wanena. Naye ra kî kes bi sondê aye bawer nêbeno.

Çunke Xezale hona ke doman bîya birayê aye şibî xerîbî û welatanê dûrî de xebetîyêne. Maya aye û pîyê aye kî qet rojê ci ra nêva ke birayê to estê yan çin ê. Wexto ke çênayê dewe bir de ebe sereyê biarayanê xo sond wanenê, Xezale kî ebe zîyar û dîyaran sond wendibi. Çênayê dewe kî ebe sondê aye bawer nêbenê.

Xezale çar çimî berbena yena çeye. Hesirî zey şilîya wisarî sirotanê aye ro xelesînê ra. Maya aye çênaya xo kaleka xo de dana roniştene. Vana:

- Ti çira berbena kewa min, kami to ra se va?

Xezale bîyayîna ke bir de bîya, tede hurdî-hurdî maya xo rê qisey kerdî û va:

- Ez coka berbena dayê!

Maya aye sereyê aye kerd qevsingê xo û porê aye paçî kerd. Va:

- Xezala min! Ti ke hona doman bîya, hewt birayê to tekitî şîy xerîbîye de filan sûke de xebetêne. A roje ra heyanî ewroyî înan ma rê pere ruşnêne lê wekî ma rê mektube yan kî xebere nêruşnenê. Aye ra kî ez û pîye to înan ra miradîyayîme, ma coka to ra heyanî roca ewroyî qal û behsê înan nêkerd. Ma birayê to çira çin ê! Ti ewro ra ewro waya hewt birayan a, Xezala mi!

Naye ser o tayê reng û rûçik ame rîye Xezale û keyfan ra tayê berkenî bîye.

Roja bîne şodir Xezale tewdîrê xo dî û kewte ray, tekite şîye sûka ke birayê aye tede manenê.

Çêver kerd ya û kewte zere. Nîyada ke kes zere de çin o. Cil û cor, firaq û folî têwde têmîyankewte bîy û têwde vila bibîy. Xezale dest kerd ci û heyanî şan zereyê çeyî çînit we û fol û firaqî şuti. Xezale kar û gureyê xo ke xelesna, şîye peyê andalî de xo da we. Çunke birayê aye ke ameyî, dê hela se kenê, se vanê!

A roje bî şan. Xezale nîyada ke hewt camêrdî kewtî zere, hewt camêrdî nêbî, bi çeke hewt şêrî kewtî bi zere.

www.arsivakurd.org

Birayanê aye nîyada ke zereyê çeyî arêdaye yo. Qaf û qacaxî amey şutene. Hewteminan birayî ameyî pêser va:

- Gelo ma hewteminan kî nêzewecîyayîme. Ti vace kam ameyo kewto çeyê ma, no zereyê çeyî nîya kerdo pak û xizmetê ma kerdo? No kamo ke esto yan cin a yan kî perî ya!

O şan de kewtî ra. Xezale kî şîye peyê şelma andalî de kewte ra. Roca bîne ancîna hewt birayî ameyî ke zere pak o û nanê înan pewcîyayo.

Birayo pîl cêra ra birayanê xo ser de va:

- No nîya nêbeno! Ma ju çê de vindîme, bipeyîme, dê hela nîyadîme no kam o xizmet û ezetê ma vîneno û defêna beno vindî!

Hewtemîne birayan va ke birayo ma yo qic Hemze çê de vindero û ma ey bînî kî şîyme kar û gureyê xo bikîme.

Hemzeyî va:

- Keko, şima şorê bixebetîyê, çimê şima pey de memano. Ez se bikerî kî gerek kamo ke esto, ez ey zere de pêcêrîne, heyanî ke şima yenê.

Hemze çê de mend û ey bînî şî xebate. Hemzeyî xo peyê keware de dart we. Tayê mend, Xezale peyê şelme ra vecîya, ameye rayştê çeyî. A hene de Hemze kî peyê keware ra vecîya ame. Xaftla bi hermeyê Xezale ra û va:

- Ti kam a, ti cin a yan perî ya? Ti çira xizmetê ma kena?

Xezale va:

- Ez ne cin a ne perî ya. Ez waya hewt birayan a. A ke ameya mi sereyî ser de, ez to rê micul bena.

Xezale bîyayîne ke sereyê aye ro derbaz bîyê têwde birayê xo rê micul bîye. Hemzeyî û Xezale virane arde jubînî ra, berbayî. Nîştî ro, binê dara tuyê de derdê xo jubînî rê micul bîy, heyanî şan.

Roj şi awan ra. Vereşan ra birayê înan yê bînî kî amay çeye. Hemzeyî her çî înan rê qisey kerd. Hewt birayî û Xezale pilosîyayî jubînî ra û ebe keyf û eşq jubînî de micul bî heyanî nêmeyê şewe. Şan de cilê xo fistî ra û kewtî ra.

Wexto ke şodir birayî şîyêne kar, birayo pîl cêra ra waya xo, va:

- Wakila mi! Se kena bike caran adirê xo meşayne xo ra. Çunke çeyê ma sûke ra dûrî yo û adir nekuno to dest.

Birayî ke şî, Xezale kî serê banî de nişte ro. Hetê ra puçî viraştêne heto bîn ra kî çimê aye timûtim lojina adirî de bî.

Ti nêvana ke pisînga çeyî moreke bena kena wertê tiramî. Xezale çixa nîyadana lojine de kosebîye adiri çuluskêno. Puçê xo ke qedênena yena çeye, nîyadana ke adir rewna şîyo xo ra. O çîyo ke çiluskêno, o kî moreka ke pisînge arda kerda wertê tiramî, a wa.

Xezale vecîya teber û nata-bota nîyada. Nîyada ke peyê ju koyî de dûyê adirî hêdî-hêdî ver bi azmênî beno berz. Xezale xo ver bi ê dûyî girot şîye. Peyê koyî de ju koşke dî. Şîye verê çêverê koşke û da çêverî ro. Çêver bî ya, çênekêde azebe çêver de vecîya.

Çêneke Xezale ra pers kerd va:

- Wakilê ti kam a, çi wazena?

Xezale va:

- Wule adirê mi lujine de şî xo ra, ez seba hebê kosebîyê adirî ra ameya. Eke esto tayê adir bide min.

Ti nêvana çêneke çênaya ju dêwe bîya. Wexto ke Xezale kuna verê çêverê koşke, dêwe hewn ra werzena ra. Boya aye şona pirnikanê dêwe. Dêwe yena verê çêverî de nîyadana ke çênekêde azebe ha wa verê çêverê înan de, çêna aye de qisey kena. Dêwe çênaya xo ra vana:

- Na çik a, kam a, çi wazena to ra?

Çimê dêwe zaf rind nêvînenê. Naye ra kî pêzna Xezale rind ferq nêkena.

Çênaya dêwe vana:

- Na cîrana ma ya. Seba hebê kosebîyê adirî ra ameya.

Dêwe vana:

- Mi sond werdo. Kamo ke bêro koşka mi ra adir biwazo, ez ey wena!

Çênaya dêwe hetê ra maya xo xercelnena û heto bîn ra kî Xezale kena rêwî. Wexto ke koşka dêwe ra vecîna kuna rayîr, çênaya dêwe tayê danîyan dana aye vana:

- Ti ke rayîr ra şîya, tayê danîyan biwere û tayine kî rayîr ra derişne.

Dêwe ebe çênaya xo bawer nêbîye. Weyşte ra, rêça Xezale dima şîye.

Xezale senî ke xo resna çeye, adirê xo kerd we û hewt çêverê xo pey ra rind zirze kerdî û peyê çêveranê xo de vinderte.

Tayê wext vêrd ra-nêvêrd ra dêwe da çêverî ro, va:

- Ti bê rizaya mi ameya koşka mi ra adir ardo. Ez to wena!

Dêwe kerd-nêkerd Xezale ci rê çêver nêkerd ya. Dêwe dest kerd ci û çêvero verên şikit û xo resna çêvere bînî. Henî-henî têwde çêverî şikitî xo resna çêverê hewtine. Kerd-nêkerd ke o çêver nîyame şikinayene. Çunke çêver asnên bi. Heto bîn ra kî Xezale zaf tersay bî.

Dêwe cêra ra aye va:

- Eke ti çêver nêkena ya, a tawo bêçîka xo na qula çêverî ra derg ke, ez bêçîka to bilîya. Ti ke henî nêkerêne ez çêverî şiknena û yena to wena!

Xezale nîyada ke xilasa xo dêwe dest ra çin a, bêçîka xo qula çêverî ra kerde derg û dêwe heyanî şan bêçîka aye lite û gonîya aye kerde zuwa hona tekite şîye.

Şan de ke birayê aye gure ra amey çeye, nîyada ke waya înan peyê çêverî de ginaya war ro û xereqîyaya. Ar-

www.arsivakurdi.org

de awe eyşte rîyê waya xo û berde sekî ser o meredna ra.

Birayê pîlî va:

- Wayê kam ameyo çeyê ma û çêverê ma şikitê û ti kerda no hal?

Bîyayînê ke aye dîbî, çîyo ke aye ser de amebi Xezale têwde birayanê xo rê qisey kerd. Hewt birayan şimşêrê xo gurotî şî koşka dêwe. Dêwe kişte û amey çeye.

A şewe birayan ancîna waya xo temî kerde va:

- Ti ke şîya cayê û ameya û eke qefelîyaya bîna xo bicê hona enîyê mergde de awe bişime. Eke awe şimite parzun berze awe ser hona awe bişime.

Şodir birayî şî gure. Xezale weyşte ra û cayî day arê, aratîya xo werde û şîye binê dara goze de nişte ro. Tayê mend, nîyada ke di golikî kewtê hêgayê înan. Xezale rema şîye golikî hêga ra vetî û ameye kaleka eynî de vinete. Zaf qefelîyabî. Bîye çewt û sereyê xo kerd eynî û awe şimite. A hene de ju mar awe ra xelesîya ra û kewt gula aye û uja ra şemetîya ra û kewt zereyê aye.

Wext ame vêrd ra. Zereyê aye masa. Birayanê aye va:

- Gelo kamî pîzeyê waya ma kerd pir?

Birayan waya xo ra pers kerdêne û aye kî înan ra tawa nêvatêne. Naye ser o kî birayan va:

- Mordemê pîzeyê naye kerdo pirr lê wekî ma ra nêvana ke no kam o. Naye ra kî ma ra ju naye berone serê koyê de naye bikişo û bêrone.

Çixa Xezale înan ra va:

- Caran destê kesî nênişto mi ra!

Kes vatena aye ra bawar nêbi. Birayan ard qerar da ci va:

- Wa Hemze bero bikişo û çol ra mezel kero bêrone.

Roja bîne Hemze bi çepila waya xo ra û verba ju koyî gurote şîy.

Hemze qemîşê waya xo nêbî ke bikişone. Cêra ra waya xo va:

- Gereke mi ti îta bikiştêne. Mi ti coka arda îta. Lê wekî ez qemîşê to nêbena to bikişî. Ez to na serê koyî ra caverdana şona. Heq hevalê to bo, wayê!

Xezale zaf cêra birayê xo ver ro, va:

- Seba Heqî mi bikişe lê mi nê çol û çolistanî de, werte heş û cinawiran de tena meverde!

Hemzeyî waya xo uja caverda û tekit şi.

Xezale binê ju dare de nişte ro û zinik-zinikî berba. Hetê ra berbena û heto bîn ra kî zewt û zînetî dana birayê xo ra. Vana:

- Heq teala derd ra to ra no, lê wekî dermanê to mi dest de bo. To çira ez na çol de caverdaya û şî? To ez bikiştêne hîna rind bi. A taw gonîya min to rê helal bîyêne.

Xezale, peynîye de şîye hewn ra.

Şewe bibî nême. Xezale ebe vengê bilûre bîye hêşar. Roşnîya aşme daybî koyî û deştan û dere û derxolan ra û rîyê hardî bîbî royştî, bîbî ze perojî. Birrê mal ancîya ame awa eynî ser. Malî dima şuyane kî ame. Bilûra ey şuyanî dayne piro. Xezale bêmecal kewtibi. Nêşikîye ke cayê xo ra rawurzo û xo cayê wedarone. Şuyane ame kaleka aye de vinet. Şuyanî nîyada ke çênekêka zaf rindeke eynî ser o nişta ro lê wekî bêmecal kewta. Şi kaleka aye de nişt ro. Cor de heyanî cêr ebe bejna aye de nîyada. Çêneke, ze pezkuvîye bi ters ey de nîyadayne.

Şuyane cêra ra ci, va:

- Gelo ti çira honde bêmecal a û bi ters a? Ti na serê koyî de çi cêrena, ti cin a yan perî ya?

Xezale bîyayêna ke sereyê aye ro derbaz bîya têwde ci rê micûl bîye.

Hemzeyî ke waya xo caverda kewt rayîr, tayê kewt nêzdîyê çeyê xo, astike marê merdeyî şî linga ey de. Xo zor resna çeye. Şi dixtor û hekiman lê derdê xo rê derman nêdî.

Şuyane cêra ra aye va:

- Ti mi bicêrêne, ez derdê to derman kena!

Xora, bê vatena ey kî çareyê aye çin bi, biwazonêwazo a vatene qebul kerde.

Şuyanî Xezale ra va:

- Nê eynî ser o çewt be û dest bere gula xo ke ravirêcê.

Aye kî vatena ey kerde. Şîye eynî ser, bîye çewt û virit.

Ju mar zereyê eynî de vinetêne timo timî. O mar cêra ra marê zereyê Xezale ser va:

- Ti çi mabeynê loqila û zere û pişikan de vineta? Bêre îta, lewê min îta cayê gul û sosinan o.

Marê zereyê aye cor de xelesîya ra û gina eynî ro. Aye dima Xezale bîye weş û war.

Hemze zaf xedar neweş kewt. Wext ame vêrd ra, rocê Xezale û mêrdeyê xo tekitî ameyî çeyê birayanê aye. Çêver kerd ya û kewtî zere. Nîyada ke xerca Hemzeyî kes çeye de çin o. O kî cile de nêm-merde bi. Xezale orxan ey ser ra kerd berz, nîyada ke linga ey masayî ya. Derzinî gurote kerde birîna ey ro û birîna ey der bîye. Hemze qet hay ro xo nêbi. Xezale ard birîna ey şute û derman kerde û pişte. Qederê saetê-di saetan Hemze ame ra xo. Nîyada ke waya ey û peyayê ey ser o nistê ro. Hemzeyî waya xo ra pers kerd va:

- Wayê no kam o? Waya ey bîyayînê ke bîyê têwde ci rê micul bîye.

Şan de birayê aye yê bînî kî ameyî çeye. Her çîyo ke sereyê Xezale û Hemzeyî ser de derbaz bîyo, hurdîmina têwde birayanê xo rê sere ra heyanî peynî miculî bîy.

Birayan û waye reyştî miradê xo. Her hewt birayî zevecîyay. Hewt şewî û hewt rojî veyveyê înan kerd. Înan miradê xo dî, ma kî şîme kar û gureyê xo de nîyadîme. Ma wazenîme ke têwde însanî miradê xo bivînê. ❋

www.arsivakurdi.org

insandan çalan, insanı vuran

SAVAŞ EKONOMİSİ

HÜSEYİN DENİZ

Operasyonlar, sınır ötesi harekatlar, tezkere, Bezele (Aktütün) olayı, Genelkurmay Başkanı'nın tehdidi... Anlayacağımız, savaş devam ediyor.

Bu yazının konusu, devletin sürekli *"terörle mücadele"* olarak nitelediği 25 yıllık bu savaşın ekonomik sonuçlarını hatırlatmak...

Bugünlerde dünya çapında etkisini gösteren *"küresel finansal kriz"* öne çıksa da, bizi asıl etkileyen ve etkileyecek olanın bu savaş olacağı malum...

Bazı durumlar hariç, genelde *"savaşların birbiriyle bağlantılı iki temel motivasyonu olduğu söylenebilir: ekonomik açıdan güçlü olmak ve buna bağlı olarak farklı düzlemlerde (ülke, kıta, dünya) iktidarı kontrol etmek..."* (Doç. Dr. Yaşar Uysal)

"Küreselleşen dünyada sermayeler arasındaki büyük rekabetin asıl muharebe alanlarını enerji bölgeleri üzerinde hakimiyet kurma çabaları ve ileri teknoloji üretme atılımları oluşturmaktadır." (Prof. Dr. İzzettin Önder) Buna su da dahil artık.

Kürt sorunu nedeniyle Türkiye'nin durumu özgün olmakla birlikte, gerçekte farklı değil: Geçmişte *"Türki Cumhuriyetler"*de, şimdi ise Ortadoğu'da etkin olma çabası...

'Örtülü' savaş bütçesi

Dolayısıyla bir *"savaş ekonomisi"* durumu, belki de Türkiye için daha bir söz konusu ve "uygun" düşmekte. Hem stratejik konumu, hem de yürütülen politikalar bakımından.

Çünkü kuruluşundan bu yana, sürekli bir düşman yaratma politikası yürürlükte. Üç kez askeri darbe görmüş, on yıllarca sıkıyönetim ve *"olağanüstü hal"* uygulamalarına maruz kalmış bir ülke. Bugün de olağanüstü bir rejimden kalan anayasayla yönetilmekte. *"Asker sayısı olarak, jandarma dahil 750-800 bin kişi ile NATO'da, ABD'den hemen sonra Türkiye gelmektedir."* (İlter Türkmen- Hürriyet) 1984'ten bu yana Kürt sorunundan kaynaklı bir savaşın içinde. Dünyada en çok ekonomik kurum ve kuruluşlara sahip askeri bir yapılanması olan ülke. Ve elbette ki, ABD'nin en çok silah talep eden müşterilerinden biri...

Bütün bunların somut ifadesi ise her yıl hazırlanan yıllık bütçe... Tam hesaplanamasa da, bütçe kalemleri içinde savunma kalemine ayrılan payın yüksekliği önemli bir fikir vermektedir. Neden tam hesaplanamıyor? Çünkü, *"Bunlar; savunma harcamalarının tanımı ve veri toplama zorluğundan oluşmaktadır. Savunma harcamalarının düzeyi ve kompozisyonu demokratik parlamenter sisteme sahip ülkelerde bile 'devlet sırrı' olarak görülmektedir."* (Yrd. Doç. Dr. Filiz Giray)

Daha çok Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik için ayrılan paylar üzerinden bir hesaplama söz konusu. Aslında, *"Savunma masraflarını finanse eden üç kaynak mevcut: Bütçe öde-*

www.arsivarsiv.org

nekleri, Savunma Sanayii Destekleme Fonu (SSDE) ve Türk Silahlı Kuvvetleri'ni Güçlendirme Vakfı (TSKGV). Harcamalar yüzde 86 oranında savunma bütçesinden, yüzde 14 oranında SSDF'den ve yüzde 05 kadarı da TSKGV'den karşılanıyor. Ayrıca, silah, donanım ve yedek parça gereksiniminin yüzde 79'u ithal yolu ile sağlandığından dış krediler de kullanılmaktadır. Bu borçların faiz ve ana para ödemeleri, Savunma Bakanlığı'nın değil, fakat Maliye Bakanlığı'nın bütçesinde yer alır." (TESEV) Örtülü ödenekler, hibeler vs. paylar hariç.

Buna rağmen, *"Savunma ve milli güvenlik için GSMH'nin yaklaşık olarak yüzde 5'inin ayrıldığı Türkiye'de savunma harcamaları, NATO ülkelerinden oldukça yüksek."* (Yrd. Doç. Dr. Filiz Giray)

Şimdi konuya gelebiliriz.

"1980'lerin sonundan 1995'e kadar olan dönem itibariyle savunma harcamaları ile iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi araştıran yaklaşık 29 ampirik çalışma bulunmaktadır. Bunların bazıları savunma harcamalarının büyüme üzerinde bir etkisinin bulunmadığı, bazıları pozitif bir etkinin olduğunu, bazıları ise, bu etkinin negatif olduğu sonucuna varmışlardır. Benoit, oluşturduğu teorik modelinde, savunma harcamalarının büyüme üzerindeki negatif etkisinin olduğunu ileri sürmüştür. Bobin'e göre savunma harcamalarının büyüme üzerindeki etkisi, kısa dönemde sıfır hatta negatif olabilirken, uzun dönemde pozitif olabilmektedir." (Yrd. Doç. Dr. Filiz Giray)

"Kısacası savaş, kullanılan araçlarının üretimiyle de, kullanımıyla da büyük bir ekonomik faaliyet alanı yaratır." (Doç. Dr. Yaşar Uysal)

Sortilerle savrulan milyar dolarlar

Askeri harcamalar 4'e ayrılmaktadır: personel, ekipman, altyapı ve operasyonel giderler. Olumsuz etkide bulunanlar, *"askeri ekipman"* ile *"operasyonel giderler"* olarak belirtilmektedir. Yrd. Doç. Dr. Selami Sezgin'in hazırladığı 1984-2000 arası dönemi gösteren tabloya göre, personel giderleri yüzde 45'ten yüzde 41'e, altyapı giderleri yüzde 13'ten 6.2'ye, operasyon giderleri yüzde 30'dan 18.6'ya gerilerken, ekipman giderleri olan silah alımı yüzde 9.1'den 33.6'ya çıkıyor. Toplamda ise silah alımı ve operasyon payı yüzde 52'e ulaşıyor.

Diğer olumsuz etkilerini bir yana bırakıp, bunu doğru kabul etsek bile, Türkiye'nin Kürt sorunundan dolayı ciddi bir maddi maliyetle karşı karşıya olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bazı maliyetler, asıl boyutun ne düzeyde olduğunu anlamayı kolaylaştırabilir. Örneğin F-16 uçağının bir sorti maliyeti 1990'ların başında 28 bin dolardı. Skorsky helikopterinin bir saatlik uçuş maliyeti de 5-7 bin dolar arasında değişmekteydi. Bunlara, atılan füzelerin maliyetleri dahil değil.

Ama Amerika'nın önde gelen yatırım bankalarından Lehman Brothers'ın, Kosova savaşının maliyeti için yaptığı hesaplama bize daha iyi fikir verebilir. Bu hesap yapılırken şu öngörülerde bulunulmuş: NATO günde 30 cruise füzesi atmaktadır. Tanesi 1 milyon dolardan ayda 900 milyon dolar. NATO uçakları günde 150 uçak çıkışı (sortie) yapmaktadır. Her uçak, tanesi 100.000 dolar olan füze ya da bombalardan bir tane atarsa, aylık maliyet 500 milyon dolar olur. Operasyon için bölgede konuşlanan 30.000 askeri personelin aylık maliyeti 800 milyon dolar dolayındadır. Örneğin bir Amerikalı savaş uzmanı, üç aylık bir hava harekatının maliyetini 20 milyar dolar dolayında hesaplamaktadır. Sanırım Türkiye için bazı rakamlar kafanızda oluşmuştur.

Tabii ki bu hesaba, boşaltılan 3 bin köy ile kapısına kilit vurulan işyerlerini de katmak gerekir.

Örneğin, *"Savaşın tek taraflı etkisi baskın olsa da, İsrail'in de savaş faturası kabarık. Hizbullah'ın saldırıları sonucu ekonominin durduğu bölgelerde zararın 2 milyar dolara yakın olduğu belirtiliyor."* (Aybike Koca/BİANET)

Savaş, 'Cepçilere' bayram!

Askeri harcamalarının artması bazı kesimler için de yeni gelir kapısı olmuştur. Savunma Sanayiicileri Derneği'nin rakamlarına göre, 1984 yılında 12 olan şirket sayısı, 2008 itibariyle 71'e ulaşmış durumda. Üyelik için aday 27 şirketi saymıyoruz. Askeri hizmet ve ekipmanda tek alıcının devlet olduğu düşünüldüğünde, ödemeler de halktan kesilen vergilerden sağlanıyor demektir.

Savunma kalemindeki her artış, diğer kalemler için azalma anlamına gelir. *"Savunma harcamalarında yüzde 1'lik artış ortalama olarak sağlık harcamalarını yüzde 1,87 oranında azaltmaktadır."* (Yrd. Doç. Dr. Filiz Giray)

Savaş dönemleri ya da olağanüstü hallerde bütün yetki askeri erkte toplanıyor. Dolayısıyla gerçek bir denetim söz konusu olamıyor. Örnek mi? OHAL eski valisi Kozakçıoğlu'nun hesabına geçirdiği yüklü miktardaki paraya ilişkin iddia... Yine Yüksekova'da belediyeye ait çöp kamyonunda ele geçirilen uyuşturucu ile ilgili ortaya çıkarılan ve büyük çoğunluğunu askerlerin oluşturduğu çete... Batman'daki büyük miktarda kayıp silahlar, vb... Son olarak Bezele karakolunun taşınması için para olmadığı iddiası!..

www.arsivakurdi.org

Savaşın kirli rantçıları

"Bugün Türkiye'yi savaşa sürükleyen güçler, 'savaş ekonomisinin' mevcut 'yolsuzluk ekonomisine' nasıl monte edileceğinin, hangi boşlukların ne oranda ve kimler tarafından doldurulacağının pekala farkındalar. Yarın, öbür gün, eğer o planlar, o kurgular gerçekleşirse, 'savaş ekonomisi' 'yolsuzluk ekonomisiyle' Güneydoğu'da buluşacak. Bu da ekonominin üssü olacak. Geçmişteki ve ufuktaki ihaleler, iştah açıcı alımlar, satımlar, vs. 65 milyonluk bir ülkenin geleceğini karartan yolsuzluk ekonomisini meşrulaştırmak için 'savaş koşulları'nın o lanet özelliği bahane edilerek!" (Zeynep Atikan /Akşam Gazetesi)

O dönem Kürt işadamlarına yönelik hazırlanan listeleri, 1997'de *"nereden buldun yasası"*nı çıkartmak isteyen dönemin Maliye Bakanı Zekeriya Temizel'in koltuğundan edilmesini hatırlayalım.

"Doğu illerinde kişi başına düşen milli gelir, AB ortalamasının yüzde 7'si ile yüzde 16'sı arasında değişiyor. Bizim en yoksul bölgemizin Avrupa zenginliğine varması için daha 93 basamağı var. Peki, bu farkı yaratanlar kimler? Bu fark kimin çıkarınaysa, süren savaş da onların çıkarınadır. Ayrıca bu savaş silahtan, uyuşturucuya kadar çok geniş bir rant ekonomisinin kapsama alanındadır. Türkiye, savaş ekonomisine yıllardır yüz milyarlarca dolar harcadı. Silah ekonomisi bölgede ve Ortadoğu'da yabana atılmayacak büyüklükte bugün. Bu ekonomiden, silah üreticisi tekeller dışında, üretim menşei hangi ülkeyse o ülkenin de net geliri artıyor ve o ulus-devlet kazanıyor. Sonra komisyoncular kazanıyor. Bu rakamın içinde resmi kurumlara ve onların temsilcilerine verilen rüşvetler de dâhildir. Peki, savaş ekonomisinin geçerli olduğu bölgede bundan sonraki gelişmeler nasıl olacak?" (Cemil Erten / Taraf)

Onu da *durduğumuz yer* belirleyecek. Zaten Genelkurmay Başkanı da bize parmağını sallayarak bunu söylememiş miydi?!

Çîroknûs û helbestvan Cîhan Roj:

Di hiş û dilê me de her gotin dişibe deriyên hesinî yên bi kilîdî

HEVPEYVÎN: ÇIYA MAZÎ

Çîroknûs û helbestvan Cîhan Roj vê carê bi du pirtûkên xwe ku bi hev re hatin weşandin derket pêşberî xwendevanan: yek jê pirtûka çîroka a bi navê "Deriyê Çîrokê" û pirtûka din a helbestan bi navê "Aqil diçe sewda dimîne". Me xwest bi Cîhan Roj re li ser çîrokên wî, helbestên wî, nivîskariya wî, li ser nivîs û wêjeya kurdî pêre sohbeteke bikin. Fermo...

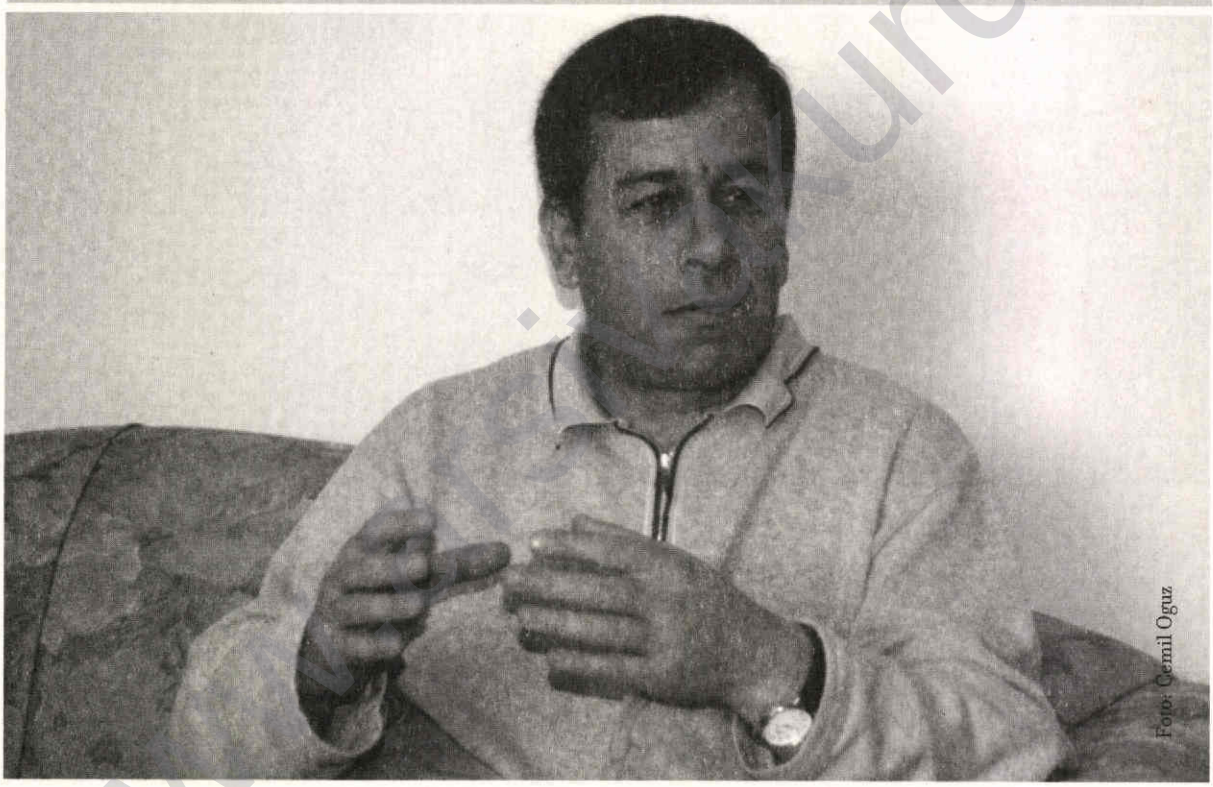

Foto: Cemil Oguz

Niha emê hinekî li ser berhemên we bisekinin û hinekî wekî nîqaşê bidomînin, lê ji ber ku pirtûkên we nû derketine bi taybetî ez dixwazim pirsan ji te bikim. Ez bawer im we di sala 1993'yan de li Mêrdînê dest bi nivîsê kir. Tu hinekî behsa wê demê bikî ji kerema xwe re.

Mêrdîn welatê nivîskariya min e. Ji bo halê 'nivîskariyê' yê wê demê dixwazim çend tiştan bibêjim. Ez nikarim bibêjim wê demê ez nivîskar bûm. Hew hewl bûn. Hewlên nivîsandina tiştên mabûn di dil de, bêhtir hewlên nivîsîna bi kurmancî. Hewlên lêkirina gotin û qalibên di sikakan de. Hewlên derbirîna hesta atmosfera wê demê.

Ji bo çi du pirtûk bi hev re hatin weşandin?

Ez nema helbestan dinivîsînim. Ew helbest li ber dest bûn, min xwest bi xwendevanan re par ve bikim. Bi gotina Dilawer em bûn meymanê pexşanê.

Bi piranî nivîskarên kurdî ji nivîskarên biyan sûde wergirtine û pir jî di bin bandora wan de mane. Helbet mirov dikare bibêje "ji xwe edebiyata kurdî hê nû şaxan

dide, ew yek jî ji bêgavî bû" lê heke wisa be bi ya we kurdewarî nayê ji bîr kirin? Xweseriya wêjeya kurdî li ku dimîne? Teqlîd nayê holê gelo?

Di edebiyatê de bandor rastiyek e. Ev bi tenê ne di edebiyata kurdî de di hemû edebiyatan de heye. Piştî berhemekê yan kesekî/ê bandor li we kiribe û ew bandor bûbe sedem da hûn tişteke nû bi dest bixin ev ne xirab e. Lê teqlîd tiştek din e; ger teqlîd hebe riya afirîneriyê li we teng dibe. Tişta ku derfetên kurmancî, xweseriyên edebiyata kurmancî bikuje teqlîd e; teqlîd, bi awayekî bêbeledbûna bi derfetên derbirîna bi kurdî ye, biyanîbûna bi derfetên çand, ziman û edebiyata kurdî ye. Bêhtir di warên teknîkî û derbirînê de lêgerîn hene, ev baş e. Ger bandor hebin jî erênî ne.

Gelo heke wisa be, we ji kê û kîjan berhemên edebî sûde û bandor girtiye?

Bi awayekî her berhem bûye sedem da ez jê fêde bibînim. Hinek berheman ji alî derbirînê ve, hinan ji alî vegotinê ve, hinan bi naveroka xwe bandor li me hiştî ye.

Ne zêde hewceye ku em dîsa behsa zahmetiyan bikin, lê ez dixwazim tu tiştekî taybet bibêjî, gelo zahmetiya we ya taybet ku we di nivîsê de kişandiye ji berê û heta niha, çi ye?

Di edebiyatê de derbirîna nexş û rengên kulturî, erdnîgarî, derbirîna kitekitên jiyanê û awayê derbirînê, form û qalibên di zimanê min de gelek caran bû sedem da xwendevan heta carna hin nivîskar bi hin berhemên min biyan bimînin û nikaribin çêj jê werbigirin. Bêhtir di berhemên pêşî de. Wekî we jî ferq kiribe di berhemên dawî de guherîn hene. (Ev hinek jî ji naçarî bû lê ezê heman tiştî bikim lewre ev di heman demê de xweseriyek e jî; dixwazim derfetên bi salan bi sed salan tevlî zimanê me bûne, awayên derbirînan careke din bi derbirînên edebî bi rih û bi can bikim.) Mixabin bi awayekî hişê me yê xwendevaniyê herêmkî ye. Em hê bi jiyan û nexşên çandinî yên herêman biyan in. Mînakekî; li Culemêrg ji bo xortan 'tolaz' tê gotin. Heman peyv li derdora Varto di wateya 'pûşt' de tê bikaranîn. Zehmetiyên bi vî awayî jî carna însan di zorê de dihêlin.

Navbera we û xwendevanan çawa ye, hûn xwe û berhemên xwe çawa digihînin xwendevanan? Xwendevan wê çawa pir bibin di vê keftûleftê de. Qampanyayên li ser zimanê kurdî pir dibin lê dîsa kes pirtûkan nakirin û naxwînin. Nexwe mirov çima hê jî zehmetiyê nakişînin û narin pirtûkekê nakirin. Dibe ku mirov tenê ji bo pirtûk kirînê bi taybetî qampanyayekê dest pê bike. Tu dibêjî çi?

Berî her tiştî edebiyat çêj e. Rastiyek heye ku hûn bi kurmancî bifikirin, bi derfetên kurmancî berheman lê bikin wê gelek kes bi berhema we biyan bimîne, nikaribe çêj jê bigire. Wexta em dibêjin xwendevanên kurmancî xwendekar, nivîskar, karmend...bi bîra me tên. Ji bo xwendekar û kesên karmend, mamoste...bikaribin çêj jê werbigirin gere baweriya wan bi edebiyata me hebe, hişmendiya xwe ya sîyasî biguherînin, ked bidin. Îro roj her ku diçe xwendevan jî zêde dibin. Rastiya jiyanê ye, her tişt bi ya dil û xwestekan nabe.

Di helbestên we de bi taybetî di pirtûka vê dawiyê de "Aqil diçe sevda dimîne" de helbest hinekî bi dengbêjî ye. Sewta wan, peyvên wan û melodiya wan. Ez dibêjm ku esil bingeha helbesta kurdî dengbêjî ye û her diçe xwe dike bingeheke xurt. Yên ji derveyî vê yekê hinekî jî taqlîdan dikin dimînin. Ne wisa?

Deng û bêj. Deng di heman demê de her tiştî di xwe de dihewîne. Tona di deng de, tîrbûna deng an jî sivikbûna deng, şikil, kinbûn û dirêjbûna deng ji bo peyvê jî dibe kiras, her ku tişta deng bi helbestê dixe peyv be jî. Jixwe di dengbêjiyê de helbestyarî jî heye; kesên dengbêj di heman demê de helbestyar in jî. Ji alî şikil û naverokê ve ez naxwazim xwe zêde li dengbêjiyê bigirim lê di bikaranîna peyvan de, di bidesxistina deng de dengbêjî ji bo min kan e.

Serhed warê dengbêjan e. Şakiro kewekî gozel e. Çiyan dirûxîne. Di malbata we de jî dengbêj hebûn an na? Ji ber ku hûn Serhedî ne. Çiqas bandor li we çêbûye?

Ji bo bandora dengbêjan ezê bîranînekê bibêjim. Baş bi bîra min tê. Zivistanekê dengbêjekî hatibû gundê me. Di malekê de kilam digot. Di wê sermaya zivistanê ya kujer de bi dehan kesan bi saetan li ser berfê, li ber şibakeyê guhdariya wî dikirin.

Bi tevî van agahî û vegotinan ezê bi bîr bixim ku yê min û helbestê heya vir bû.

Niha di dilê min de maye, gelo peyvên nêr û mê, yên kurdî an kurmancî, li Serhedê bi timî cuda ne gelo? Ev yek di gelek berhemên nivîskarên Serhedî de cuda xuya dibin. Mînak di hin helbestên we de jî xwe dide der. Wekî di helbesta "kulî poşman mam" de peyva "pora min" çima ne porê min e? "Por" bi xwe peyveke nêr e lê di vir de mê xuya dike. Dîsa peyva "keneke şîrgermî" "ken" jî nêr e, lê mê xuya dike. Çima? Û li Serhedê ev rewş çima wisa ye, we lêkolînek li ser vê yekê kiriye an na?

Problema min û rewşa nêrtî û mêtîyê carna bê hay xwe dide der. Bêhtir wexta bi derfetên derbirînên alî Serhedê berhem lê dikim bê hay ew xeletî jî xwe didin der. Li Serhedê em dikarin bibêjin nêrtî û mêtî nemaye. Ez baş pê dizanim pariya bandora tirkî heye. Lê di

www.arsivakurdi.org

der barê sedemên din de tu lêkolînên min tune ne.

We hinekî pexşan helbest jî bikar anîye, "dora gotinê dora dilê min ê dîn e" hinekî wisa ye. Navbera we û helbest pexşanê çawa ye. An hûn wê şêweyê çawa dibînin? Hinekî dişibin çarînan jî helbestên we.

Pexşanhelbest hinekî rêwitiya di navbera helbest û çîrokê de ye. Ez bi her du cureyan re mijûl bûm. Belkî pexşan helbestê xwe ji vê rewşê da der. Ev şêwe bêhtir bi derfet e, her riste her wext mîna derî li xwe vekirî bihêle yan jî bi sê xalan biqede. Di helbestê de ez ji risteyên bi sê xalan diqedin gelekî hez dikim. Risteyên wanî ji bo rih û hişê helbestvan û xwendevan dibin qasid dibin sedemê têkiliyeke xurt. Helbestên di dosyayê de di demên cuda de hatine nivîsîn. Ger em teknîkê bifikirin ji hin helbestan jê bi awayek lêgerîn in jî.

Wekî em dizanin kana ekolê ewropî ye, zanyar û fîlozofên ewropî ji xwe re dibistanên taybet ava kirin û şagirtên wan li wê derê gihaştin. Dû re ku ev bi demê re winda bûne îjar li derdora kovaran ekol peyde bûne. Gelo ekolên kurdî hene yan na, mînak wekî behsa Çirûskîzmê dikin, bi ya min Ehmedê Huseynî jî wekî ekolê bandor li nivîskaran kiriye. Ji alî we de çawa xuya ye ev rêçên ku ez bahs dikim?

Ekol bêhtir dibistanên felsefîk bi bîr tîne. Tevgerên edebî jî xwedî taybetiyan in. Di edebiyata kurdî de em dikarin behsa merhele, xet, rêç an jî hin taybetiyan bikin. Lê bi ya min gotina ekol ne di cih de ye.

Çîrokên we bi ya min pir hatine guherandin. Şêwaza kin û demên pir kin. Xuya ye ku bandora Mêrdînê jî heye. Ew şêwaz êdî şêwaza we ye gelo?

Di serî de ez vê bibêjim ger ez dibêjim Mêrdîn welatê nivîskariya min e ez di heman demê de behsa bandorek xurt dikim. Ez ji Mêrdînê hez dikim. Hezkirineke wêjeyî.

Em nikarin behsa guherînên zêde bikin. Kin bûn rastiyeke çîrokên min in. Ev xwe ji jiyana me ji hal û awayên derbirînê yên zimanê me xwe dide der. Gotinên di hişê me de her yek jê mîna deriyekî hesinî yê bi kilît e. Her derî jî li jiyan û cîhanek xeyalî û rasteqînî vedibe. Her peyvek, her gotineke di dilê me de, di bin hişê me de mîna şîfreyekê ye. Şîfreyên ku piştî hûn hewl didin veçirînin dibin parçeyên jiyanê yên bi wate, bi seyr. Awayê derbirîna zimanê me jî wanî ye, derbirînên zimanê me mîna parzûnkirîbin. Giş kilîdî ne. Gotineke me dikare, serî li hezar gotinî bibire! Meseleya, tiştên muhîm jî xwedî parî ye; her wext li her ciyî li hember her tiştî em kurd, tiştên muhîm difikirin, ev e rastî hinekî jî! Helbet wê bandora van rastiyan li şêweya me bibe. Wexta em bi rê de diçin em weşên pelekê, rengê kevirekî, rêveçûna gêreyekî nabînin, ew ne muhîm in ji bo me; bêhtir em li wechê însanan dinihêrin bê gelo rengê êşê li rû wan jî heye an na! Bi halekî wanî mezin bûn em. Jiyaneke tîr, şêweyên tîr. Di van çîrokên dawî de min hewl da ez hinekî xwe ji wan halan bikim. Lê wekî şêwe bandor ji wan rastiyan xwe dide der. Ji derî van rastiyan ev tercîhek e jî.

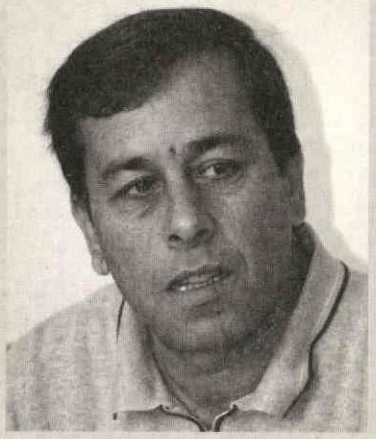

Cîhan Roj kî ye?

Nivîskar Cîhan Roj di sala 1965'an de li gundê Înaqe ya Vartoyê hatiye dinê. Zanîngeha Behra Reş a Teknîkî Beşa Mamostetî qedandiye. Di sala 1993'yan de dest bi nivîsa bi kurdî kiriye û ji wê rojê de heta niha di gelek kovar û rojnameyan de nivîsên wî hatine weşandin. Cîhan Roj ku niha di malpera Diyarnameyê de qunciknivîskarî dike, heta niha ev berhemên wî derketine:

- Ratîka, helbest, Weşanên Sî, 2002
- Meyman, çîrok, Weşanên Lîs, 2006
- Aqil Diçe Sewda Dimîne, helbest, Weşanên Do, 2008
- Deriyê Çîrokê, çîrok, Weşanên Do, 2008

Bi tevahî nivîs û wêjeya kurdî di çi astêde ye? Bi ya we, wê çawa bigihîje wêjeya dinyayê?

Problemekî wêjeya me ya sereke heye. Berhem li wêjeyên din nayên wergerandin. Lewre jî em nizanin bê berhemên me ji derî xwendevanên kurdî çi qas bi bandor in. Edebiyata ku bê rexne be hûn nikarin ji alî astê ve nav lê bikin. Ger îro roj êdî kes hêdî hêdî bi dû tiştên nû dikevin ev ji bo me nîşanek e. Wext hatiye da em referansên xwe jî kifş bikin.

Wekî berhem çi heye li ber destên we?

Sê sal in li ser romanekê dixebiitm. Bi bawer im wê heya mehekê an jî du mehan xilas bibe.

Navê çîrokên we bi yekcarî çi bi bîra we tîne?

Teqîna debo, Du Dayik Du Resim rastiyên şer, Dîwar û Dara Hejîrê bi tevî Deriyê Çîrokê lêgerîna li evînê, deriyê vekirî yê evînê. Mala Matê têkiliyên jin û mêran ya rast hêmaya ku mêran di serê jinan de bi cih kiriye. Deng û Xaç dengê gelan ê di kûrahiyê de fetisiye. Yên mayîn jî bêhtir rastiyên jiyana civakî; karesetên tenik yên bi tona rengên xwe xûya nakin lê êşên mezin in.

www.arsivakurdi.org

Qaqebokirina Sokrates a ji mirinê re

Şengul Ogur

Di dîroka mirovahiyê de navê herî sereke navê Sokrat e. Gelo çima? Sokrat çi kiriye ku navê wî qaqebo li zemên dike?

A ku Sokratesî berze dike, ne ji dayîna peytên nemiriyê; lê ji di riya wê de ketina bi şertê û ji anîna ber çav a vê xetereya şêrîn tê*

Dema ku dadger ji bo ku biryara şenqkirina Sokratesî betal bike daxwaza li gotinên xwe poşmaniyê jê dike, Sokrat wiha bersiv dide: "Min şenq bikin, lewma bi şenqbûna min dê ramanê min bi saya we dê belavî hemî mirovan bibe û piştî bi hezaran salan jî dê navê min bê zanîn, bi jiyana xwe ez li du ramanên xwe me..."

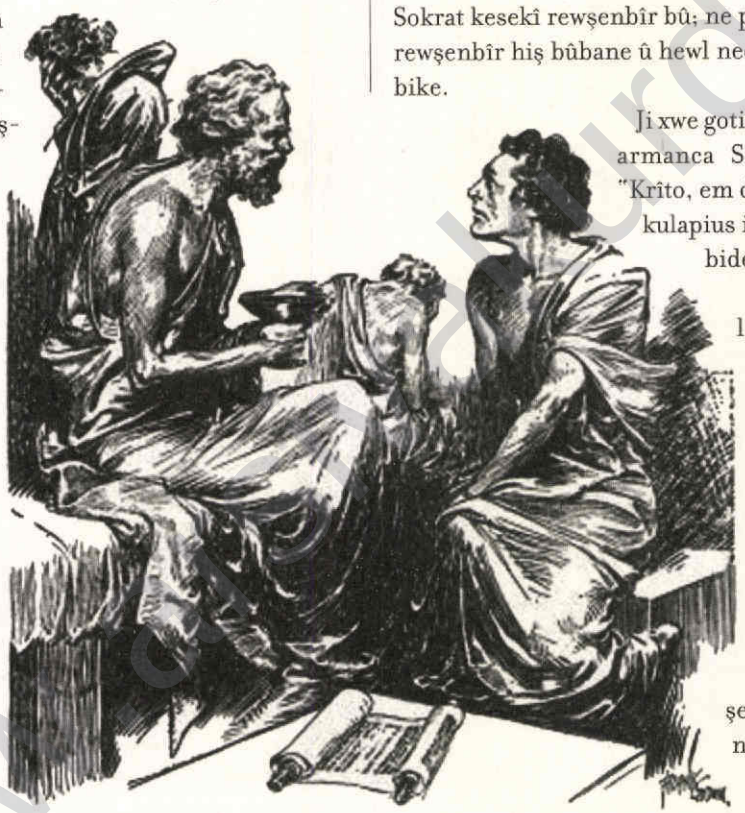

Belê, ev nêzikatiya ku li hemberî mirinê hatiya nîşandayîn, ji mirinê re qaqebo kirin e. Û mîna ku, Kierkegaardî jî nîşandayî Sokrat di vî şertê bi mirinê re bi serketiye.

Gelo ew sedemên ku Sokratesî ber bi mirinê ve birin çi bûn? Ger em li bersiva vê pirsê bigerin du têgeh tên li ber me disekinin: Rewşenbîrî û welathezî/welatparêziya ku Sokrates nîşandayî ye.

Dema ku welatê Sokrates (Atîna) dikeve bin rêvebiriya spartayiyan ji xeynî Sokrates, hemû rewşenbîrên Atînayê, Atînayê diterikînin. Lê Sokrates welatê xwe naterikîne û berî ku rêvebirî dîsa bikeve destê atînayiyan û spartayî ji Atînayê derên, rêveberiya spartayiyan ji ber zimanê wî ê "tûj" biryara şenqkirina Sokrates dide. Piştî ku rêveberî dîsa dikeve destê atînayiyan, vê carê jî rêveberiya Atînayê bi sedema ku bi spartayiyan re alîkarî kiriye û "xwedayên Atînayê nizm kiriye" biryara şenqkirina Sokrates dide.

Ger ku Sokrates jî wekî rewşenbîrên Atînayê kiriba, yanî dema ku Atîna kete bin destê spartayiyan, wî jî welatê xwe terikandibûna (yanî ne welatparêz bûna), yek ji sedemên şenqkirina Sokratês dê nebûna.

Sedama din ji xwe dê ji holê ranebûbana; lewma Sokrat kesekî rewşenbîr bû; ne pêkan bû ku kesekî/a rewşenbîr hiş bûbane û hewl nedabûna ku gel hişyar bike.

Ji xwe gotina dawî a Sokrat jî vê armanca Sokrat eşkere dike: "Krîto, em dîkekî deyndarî Aeskulapius in, ji bo vê jî vî deynî bide, da tu ji bîr neke"

Rewşenbîrî û Welatheziya Sokrat bi me baş dide fêhm kirin ka bê rewşenbîr kî ye û welatparêzî çawa ye.

Di Sokrat de prensîba welatheziyê di tu şert û mercan de neterikandina welatê xwe; prensîba rewşenbîriyê jî hişyarkirina gel e.

Ku em li rewşenbîrên xwe binêrin emê bibînin ku ji rawesta Sokratî, ji welatê xwe gelekî dûr in, li gel ku şert û mercên welatê wan baş bûye jî, hewl didin ku welatê xwe ji dûr ve bixwînin û bidin xwendin.

Mijara, hişyarkirina gel, a rewşenbîrên me jî, mîna roniya rojê li ber çavan e!

Bibîranîna Sokrates, ne hildêrana navê wî, lê famkrina rawesta wî ye.

gernus@msn.com

* Kierkegaard, ê veguhastî Paul Foulquie, 'Varoluşçunun varoluşu', Weşanên Kuram

www.tirojkurd.org

Başbuğ'un Diyarbakır ziyareti ve güncelleşen sınıfsal boyut

YUSUF KARATAŞ

Kürt sorunu son dönemlerde farklı boyutlarıyla tartışılıyor olsa da, şiddet hükmünü icra etmeye devam ediyor. Bezelê (Aktütün) baskınındaki gibi kamuoyunda tartışma yaratan zaafiyetlerin sorumluluğunu birbirlerine atma konusunda karşı karşıya gelseler de (askerlerin Aktütün karakolunun maddi imkansızlıklar nedeniyle taşınamadığı, *"terörle mücadelede yasaların elleri kollarını bağladığı"* açıklamaları ve buna karşı hükümetin bugüne kadar kendilerinden istenen her şeyi yaptıkları açıklamaları) esas olarak genelkurmay ve AKP arasında Kürt sorunu karşısındaki ortaklık ve işbirliği (Genelkurmay Başkanı İlker Başbuğ'un yaptığı *"tarafınızı seçin"* tehdidinin Başbakan Erdoğan tarafından sahiplenilmesi örneğinde olduğu gibi) devam etmekte. Bu işbirliği ve ortaklık, genelkurmayın askeri alandaki her türlü girişim ve isteminin hükümet tarafından desteklenmesi ve askerlerin Kürt ulusal demokratik hareketine karşı uygulanacak baskı ve operasyonlarla siyasal olarak AKP'ye alan açmaları (ve tabii ki, Başbuğ'un *"mükemmel ortak"* olarak nitelediği ABD'nin bölgesel çıkarlarıyla birleşme) biçiminde özetlenebilir.

Anlamlı bir sınıfsal ziyaret!

Başbuğ'un Genelkurmay Başkanı olmasından sonra ilk ziyaretini Diyarbakır'a yaparak yerel sermaye kuruluşlarının temsilcileriyle görüşmesi, ardından yazılı ve görsel medyaya verilen brifingler ve ABD Genelkurmay Başkanı Mullen'in ziyareti; Başbuğ'un Kürt sorunu konusunda *"topyekûn mücadele"* şeklinde ilan ettiği yeni dönemin aynı zamanda askerin siyasete daha aktif müdahale edeceği bir dönem olacağını göstermektedir. Başbuğ'un özellikle Diyarbakır'daki sermaye kuruluşlarının temsilcileriyle yaptığı görüşme, *"sorunun çözümünde diyalog yolunu açtığı"* yönünde yorumların yapılmasına yol açsa da, yeni Genelkurmay Başkanı, *"güvenlik, ekonomik, sosyokültürel ve psikolojik harekât boyutları"* olan topyekûn bir mücadele olarak tanımladığı *"terörle mücadele"*de, diğer alanları askeri çözüme hizmet etikleri oranda anlamlı/gerekli görmektedir. Ki bu hiç de yeni bir şey değildir. Başbuğ'un Diyarbakır'daki görüşmesinden sonra yaptığı *"özellikle ekonomi sosyokültürel ve diğer alanlardaki terörle mücadelede biz, sivil toplum örgütlerinin de çok önemli rolü olduğuna inanıyoruz. Bu nedenle dün Diyarbakır'da sivil toplum örgütü başkanları ve liderleri ile bir toplantı yaptık. İfade ettiğim gibi özellikle güvenlik alanının dışında kalan diğer alanlarda elde edilecek başarıda biz, sivil toplum örgütlerinin çok önemli rolü olduğu ve bunların başarılarda çok etken olduğuna inanıyoruz"* açıklaması bu yaklaşımı bütün açıklığı ile ortaya koymaktadır. Bölgenin sanayi ve ticaret çevrelerinin temsilcileriyle yapılan görüşme, *"sivil alan"*ın sürece aktif olarak katılımının sağlanması politikasına sınıfsal konumları gereği sistemle birleşmeye en uygun kesimlerden başlandığını ve Başbuğ'un bu görüşmeye dair izlenimlerini hükümete aktarmasının ardından GAP Eylem Planı'yla birlikte yeni bir 'teşvik yasası'nın hazırlanacağının açıklanması, bu konudaki adımların hükümetle birlikte planlanıp uygulamaya konulduğunu göstermektedir.

Bir süreden beri AKP'nin bölgede sürdürdüğü faaliyetler ve Başbuğ'un görüşmesi, Kürt hareketinin etkisizleştirilmesi ve Kürt halkının bu yöndeki istemlerinin baskılanması konusunda yerel işbirlikçilerin yaratılması çabasının, önümüzdeki dönem, yönetenlerin öncelikleri arasında yer alacağına işaret

www.serxwebun.org

etmektedir. Başbuğ'un Diyarbakır izlenimlerini *" GAP Eylem Planı'nda eğer planlandığı şekilde yatırımlar uygulanmaya devam ederse, sivil toplum kuruluşlarından aldığımız izlenimler de geleceğe yönelik iyi işaretler vereceği yönünde. Bu plandan sivil toplum örgütleri başkanlarının çok memnun olduğu ve ümitvar olduğunu gördük, bu tabii ki çok önemli bir nokta"* sözleriyle ortaya koyması, bölgeye yönelik müdahalenin hangi yönde ilerleyeceği bakımından anlamlıdır. Görüldüğü gibi, GAP Eylem Planı ve diğer teşviklerle *"terörün bölgenin kalkınmasını, halkın refahı ve mutluluğunu engellediği"* söylemleri eşliğinde, yerel sermaye çevrelerinin devlete yardımcı bir unsur olarak devreye sokulması hesaplanmaktadır.

20 Ekim 2008, Diyarbakır (Fotoğraflar DİHA)

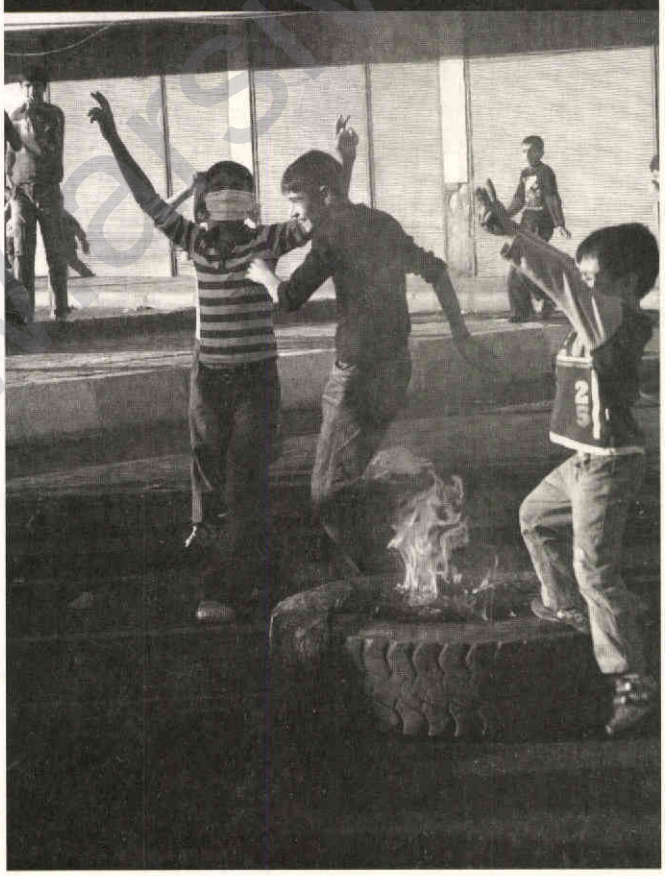

Hele şu GAP bitsin..!

Burada yaklaşık 40 yıldır Bölgeyi kalkındıracak bir kurtuluş reçetesi olarak sunulan GAP'ın ve revize edilmiş hali olan son 'eylem planı'nın temel iddia ve dayanaklarının ortaya konması, ülkeyi yönetenlerin bölgeye yönelik hesaplarının anlaşılması bakımından önem taşımaktadır. Başbakan'ın Mayıs ayında Diyarbakır'da açıkladığı GAP Eylem Planı; Ilısu, Silvan ve Cizre barajlarının yapılmasıyla sulanamayan 1.9 milyon hektarlık arazinin sulamaya açılması, buna bağlı olarak sulama destekli tarımın artmasıyla tarımsal sanayinin güçlendirilmesi ve bu süreçte alt yapı hizmetlerinin tamamlanması biçiminde özetlenebilir. Başbakan Erdoğan, plan dahilinde 3.8 milyon kişiye iş imkanı sağlayacağını ve bu rakamların somut projelere dayandığını iddia etse de, bu plan kapsamında belirlenmiş olan istihdam söz konusu barajların yapımında çalıştırılacak olan yaklaşık 7 bin kişiden ibarettir. Bunun dışındaki bütün rakamlar, sulamaya geçilmesi, sanayiye yönelik tarımın yapılması ve bu temelde fabrika/işletmelerin kurulması gibi uygulanıp uygulanmayacağı veya ne kadar uygulanacağı tartışmalı olan hedeflere dayandırılmaktadır.

GAP, bugüne kadar ülkenin Batısının enerji ihtiyacını karşılamaya yönelik bir proje olarak (resmi rakamlara göre projenin enerjide gerçekleşme oranı yüzde 74 ve sulamada ise yüzde 15'tir. Ayrıca üretilen enerjinin sadece yüzde 6'sı bölgede kullanılmaktadır) uygulanmıştır.

www.arsiv.kurdi.org

Ancak bu tablodan yola çıkarak sulu tarıma geçişin bütün sorunları çözeceği sonucuna da varılmamalıdır. Yapılan araştırmalar GAP'ın, Bölge'deki toprak mülkiyetini değiştirecek bir 'toprak reformu' gerçekleştirilmedikçe büyük sermaye ve toprak sahiplerinin egemen politikalara entegrasyonunu sağlamaya yönelik bir proje olmaktan öteye geçemeyeceğini göstermektedir. Zira bugün GAP bölgesindeki köylülerin yüzde 59'unu topraksız köylüler oluşturmaktadır. Yine toprak sahiplerinin yüzde 67'sini 50 dönümden az toprağı olanlar oluştururken, 200 dönümden fazla toprağa sahip olanların oranı sadece yüzde 2,5'tir.[1] Bu tablo sulu tarıma geçilmesinin, bölgede geniş halk kesimlerinin kaderinde, (bugün daha çok Batı kentlerine mevsimlik göçlerle sürdürülen) tarım işçiliğinin artık bölgede yapılabilmesi ötesinde bir değişiklik yaratmayacağını göstermektedir: GAP Eylem Planı'nın sulama ile ilgili hedefleri gerçekleştiğinde 50 dönümden az toprağı olan işletmelerin sulanacak arazi içindeki payları sadece yüzde 10,5 düzeyinde olacakken, 100 dönüm ve daha fazlasına sahip olan işletmelerin yaklaşık yüzde 6,2'sinin payı ise yüzde 50'den fazla olacaktır.[2]

Bu veriler üzerinden söylemek gerekirse, eğer GAP, devletin bölgedeki dayanaklarının düzene entegrasyonu projesiyse, hükümetin 5 yıllık *'Eylem Planı'* da, entegrasyonu hızlandırma, başka bir deyişle, sermaye ve toprak sahiplerini kendi politikaları etrafında birleştirme planıdır. Toprakları için mücadele eden Bismil Sinan köylülerinin, sorunlarına çözüm bulmak için AKP'nin kapısını aşındırırken *"ağayı ağaya şikâyet ettiğimizin farkına vardık?* demeleri bu durumu ortaya koymaktadır.

İşte sınıfsal boyut

Genelkurmay Başkanı'nın Diyarbakır gezisinden sonra *GAP Eylem Planı* ile birlikte yeni bir 'teşvik paketi'nin gündeme getirilmesi, egemenler ile Kürt halkı arasındaki 'ulusal hak' temelli mücadelenin aynı zamanda sınıfsal bir karakter de içerdiğini göstermektedir. Vergiden enerjiye, SSK primlerinden ücretlere kadar sermayeye çok yönlü teşvik sağlayacak yeni paketin amacını AKP Grup Başkanvekili Nuretin Canikli, *"bölgeyi kalkındırarak dağa çıkışları engellemek"* olarak özetlemektedir.

Kürt sorununun *"ekonomik geri kalmışlık sorunu"* olarak tarif edilmesinin geleneksel bir söylem olduğu bilinmektedir. Bilinmesi gereken bir başka gerçek de, AKP'nin bu konuda attığı adımların halkın sorunlarını çözmekten uzak ve bunun da ötesinde bu adımların sorunları çözme anlayışıyla geliştirilmemiş olduğudur. GAP'ın merkezi konumunda olan Urfa'nın köylerinde yapılan bir araştırma, köylülerin yüzde 81,3'ünün kendilerini aşiret ilişkileri üzerinden tarif ettiğini ortaya koymaktadır.[3] Ülkeyi idare edenler ve bugün Bölge'deki siyasi temsilcileri konumundaki AKP, bir yandan aşiret, ağa, şeyh gibi geleneksel güçlere yaslanmakta ve öte yandan gelişen yerel sermaye çevrelerini kendi politikaları etrafında dizayn etme yönünde hamleler yapmaktadır. Söz konusu ziyarette Başbuğ'la görüşen yerel sermaye çevrelerinin temsilcilerinin bu görüşme ile ilgili olarak kendilerine yöneltilen eleştiriler karşısında, *"Bunlar iş adamlarını küçümseyerek bu halkın hep sefil kalmasını istiyorlar?* biçiminde tepki göstermeleri, egemen politikalarla birleşme konusundaki eğilimlerini ortaya koymaktadır.

Sistem, özellikle AKP aracılığıyla, bölgenin geleneksel-feodal ve burjuva güçlerini çevresinde birleştirecek hamleler yaparken, Kürt yoksullarını, gerici örgütlenmeler ve bu örgütlenmeler üzerinden halkın yoksulluğunu sömürmeye yönelik ianeci yaklaşımlarla kuşatmaya çalışmaktadır. Halkın iş, toprak, barınma, eğitim, sağlık gibi taleplerini gözeten bir mücadele hattının da geliştirilebilmesi, egemenlerin soruna kendi cephelerinden yapmaya çalıştıkları bu 'sınıfsal' müdahaleleri boşa çıkarmak bakımından giderek kendisini dayatan bir sorundur. Kürt sorununun demokratik çözümü temelinde geliştirilen mücadelenin; koruculuğun tasfiyesi, köye geri dönüş koşullarının yaratılması, tarım ve hayvancılığın desteklenmesi, GAP'ın halkın çıkarlarını gözeten bir proje haline getirilmesi ve toprak reformunun gerçekleştirilmesi gibi sorun ve talepleri de kapsaması gerekmektedir. Yıllardır açlık ve işsizlikle boğuşan Kürt yoksullarının; topraksız köylü ve küçük üreticilerin biriken öfke ve taleplerinin ülke egemenleri ve bölgedeki dayanaklarıyla Kürt sorununun demokratik halkçı tarzda çözümü yönünde ilerletilmesi, egemenlerin soruna sınıfsal müdahalesi karşısında emek ve demokrasi güçlerinin karşı koyuşunun temel dayanağı durumundadır.

1 Dr. Şevket Ökten'in 'GAP Bölgesi'nin Sosyo-Kültürel ve Yapısal Özelliklerinin Aile Yapısına Etkileri' adlı çalışması, www.sabem.saglik.gov.tr

2 Doç. Dr. Bülent Gülçubuk, GAP Bölgesinde Toprak Mülkiyet Yapısının Kalkınma Stratejileri Açısından Değerlendirilmesi." II-I. GAP ve SANAYİ Kongresi, 18-19 Ekim 2003, Diyarbakır

3 Dr. Şevket Ökten, age.

www.arsivakurdi.org

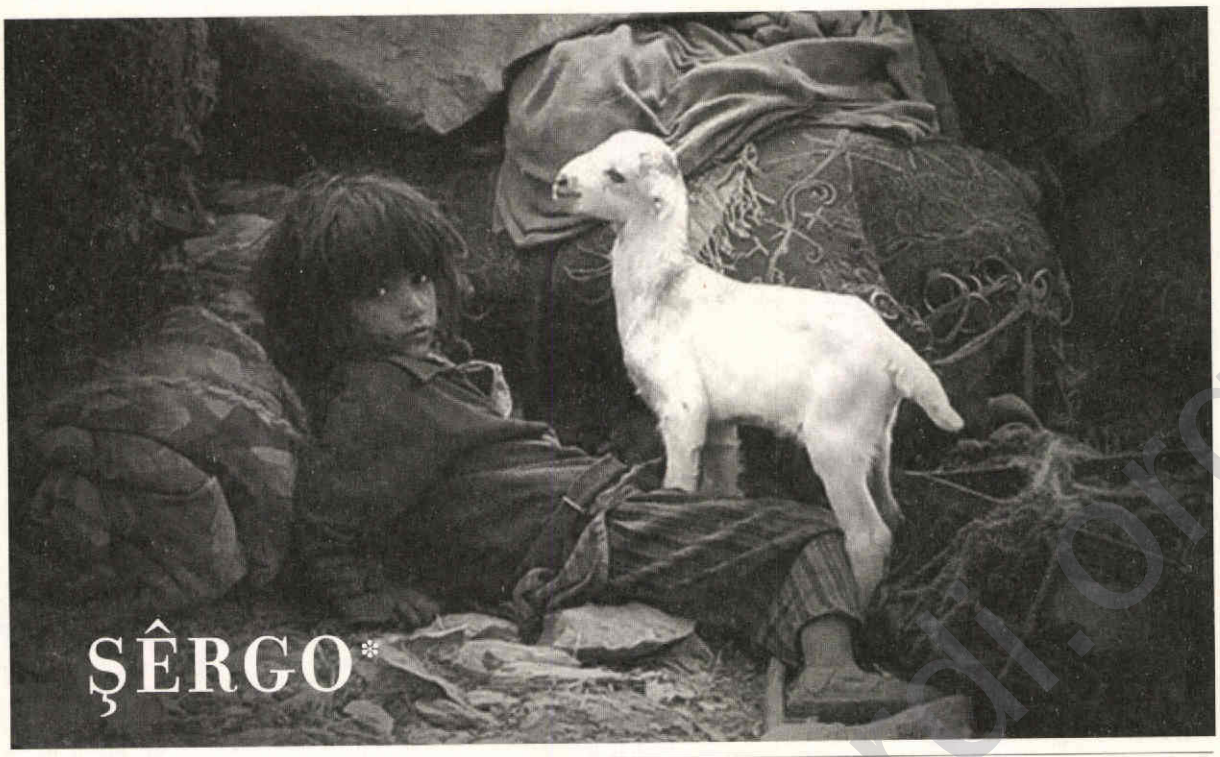

ŞÊRGO*

SELAHATTÎN ÇAM

Şêrgo Zarokekî biçûk û xweşik bû. Bejna wî zirav mîna şitla tiokê bû. Porê wî xelek wekî gustîla evîndaran bûn. Porê wî gijo mijo, dirovê daristana çemê Embar pê diketin. Çavên dibiriqiyan. Guhên wî zû dibihîstin. Di sekn û rûniştina wî de diyar bûn ku pir jîr û baqil e.

Şêrgo niha pênc salî bû. Şivanê kar û berxan bû. Binbariya karê xwe zanibû. Çil, pênc kar û berx di berpirsiyariya wî de bûn. Gere yek kar an berx ji keriyê nehatan veqetandin. Hemû bi hev re bimeşiyan, bi hev re biçêriyan, bi hev re av vexwarana. Ji Şêrgo dihatin xwestin dûzenekî wekî mêşên hingiv bide wan ajalan. Şêrgo ev sîstem bi awakî Serkeftî pêk anîbû. Wî ji vî karê xwe pir hez dikirin.

Havîn, payîz û bihar Şêrgo xebatkarê malbatê bû. Bes demsala zivistanê ji wî re bû. Êvarî berî razanê dapîra wî Zeynê jê re çîrokên xweş digot. Şêrgo bi wan çîrokên xweş diketin xewa şêrîn. Bi şev jî bi lehengê van çîrokan re mijûl dibû.

Kerekî wî yê biçûk hebû. Malbatê ew ker ji bo wî kirî bû. Li kerê xwe yê tazî û rût siwar dibû û diçû Seyrangehê. Diçû diyarê xaniyan bi ê wekî xwe re bi xaran, bi gûzan û bi kapan dilîst. Car caran bi gogê jî dilîst. Gog dişibiyan Beyzbola Amerîkiyan. Bi gelemperî ji bo zarokan havîn betalî bû. Lê ji bo zarokên vî gundî zivistan betalî bû.

Rojek ji van rojên zivistanê Şêrgo li gel hevalên xwe, li ser sergoyê bi sêgavê dilîstin. Şêrgo devê xwe vekir û hêl da xwe li hewa zimanê wî ket ber diranên wî. Dev û lêvên wî bi ser xwînê ket. Zimanê wî di devî wî de mezin bû, wekî destarê. Nekanî bigirî nekanîbû biqîre. Deng jê hatibûn birîn. Bi kelegirî bazda mal. Diya wî berê hêrs bû. Kir qîre qîr. Paşê dilê wê pê şewitî. Ew hembêz kir û got :

- Wey berxê min! Mala min ji te re wêran be. Çi bi ser te de hat lawo!"

Diya wî ew girt û bi lez çûn cem pîrika Zeyno. Pîra Zeyno pîrika tevahiya zarokên taxa me bûn. Pîrê bi hewldanekî tixtorî Şêrgo girt û ji bo birîna wî derman amade kir. Pîr Zeynê qîrîn li keç û bûkên xwe kir .

- Keçno, bûkno! Lezkin bilezînin. Ji min re dendikê behîvan û şekir peyda bikin."

Di demekî kin de fermana wê bi cih hat. Dendik hûr hûr kir. Şekirê hûr û spî yê wekî berfa Çiyayê Agirîyê kir nav û guvaşt. Guvaşt guvaşt kir wekî hevîr. Pîrê birîna wî derman kir. Hêdî hêdî zimanê wî baş bû. Ji nexweşiyê rizgar bû

Hevalên Şêrgo tev jê mezintir bûn. Hemû diçûn dibistanê. Dema qala dibistanê û mamoste dibûn dil û hinavê wî diheliyan. Pir xemgîn bû ku ew jî wekî wan xwendevan nebûn. Rojek ji rojên payîzê bûn. Golikvan, karikvan û berxikvanan Sewal kirin mexel û hatin nav kepiran. Bûka nû Rîhan Ablayê ji wan re selete çêdikir. Hevalên wî di nav xwe de dîsa qala vekirina dibistanê dikirin. Ji nişke ve Şêrgo pirsî û got :

- Dibistan ê kînge vebe?

Rîhan Ablayê got :

- Wey pepûko lê ji te re çi? Dibê qey tu şagirt î?

Ev gotinên Ablayê pir pê zor hat. Biryar da ku îsal here dibistanê.

Mehek payîz çûbû. Êdî zarok ji nav kepiran li hev

* Ev çîrok di Pêşbaziya Çîrokan a Qala Aştiyê Bike ku kovara Tîroj û Evrensel Kulturê bi hev re li dar xistibû de bû sêyemîn.

www.arsivekurdi.org

diciviyan û kom dibûn berê xwe didan dibistanê. Rojek bavê wî bi destê wî girt bir cem mamoste, qeyda wî çêkir. Şêrgo pir bî kêf bûn. Gihîştibû armanc û mebesta xwe bûbû şagirt. Forma wî ya reş lê bû, yaxeya spî li ber stuyê wî û bi coş û peroş ket riya dibistanê. Roja yekem tu carî ji bîra Şêrgo nediçû. Wî û mamoste ji hev fam nedikirin. Mamoste xortekî nûhatî bû. Rî û simbêlê wî hin nuh derketibûn. Zarokan jê re digotin mamosteyê biçûk.

Por û birûyê wî reş mîna marê reş ê ku nû kiras avêtibû dibiriqiyan. Ser û çavên wî spî wekî cawê çiftexas bûn. Mamosteyê delal bê simbêl bû. Bê simbêliya wî bala her kesî dikişandin. Lewre tevahiya mêrên gund bisimbêl bûn. Çavên wî zer, qama wî direj wekî taya rihanê bû. Bejn û bala wî xweşik û lihevhatî bûn. Xwendekaran ji mamoste pir hez dikirin. Mamoste zarok hînî pênûsgirtinê dikirin. Şêrgo berî her kesî hînî pênûsgirtinê û nivîsê bû. Jîrbûna wî bala mamoste dikişand. Ew radikir ber textê reş. Nivîs pê dida lêkirin. Lê pirsgirêkekî hebûn. Destê wî nedigihîştin text ku binivîsîne. Mamoste ew hembêz dikir û bilind dikir wî jî bi vî awayî dinivîsandin.

Rojek dîsa dibistan bi dawî bû. Zarokan berê xwe da malê. Berf baribû û dibariyan. Berf ji ezman wekî pembûyê Edenê dihat xwarê. Her der spî wekî xemla bûkê bûbû. Zarok baz didan bi malê de. Şêrgo di berfê de ma. Xwendekarên pola pêncan ew bi zehmetî ji berfê rizgar kirin û bi dor li pişta xwe kirin û anîn malê.

Seat, roj, hefte, meh û sal wekî ava Çemê Dîcleyê bi lez diherikiyan. Şêrgo mezin bû, bû xwendekarekî herî jîr û zana. Êvaran li civatan dibû mêvan. Di wetaqan de ji civatê re, destanên Leyla û Mecnûn, Ûsuf û Zelîxa, Kela Xeyberê dixwendin. Her kesê dixwest ku li xwendina wî guhdar bûna. Her êvar bi xwendina wî civat şên dibûn.

Îsal dîsa dawî li salê hatibû. Xwendekar li benda qarneyan bûn. Mamoste tevî qarnan ket hundir. Qarneyên yeko yeko da û ew hembêz dikir û zarok maç dikir. Dawî li dayîna qarnan hat. Mamoste xebera ku zarok pir pê xemgîn bûn da wan û got :

- Zarokno! Sala ku bê ezê neyêm. Ezê mala xwe ji anika de bibim. Dibe ku em êdî hev û din nebînin. Şîreta ku ez li we bikim ji bîr mekin, wer pê bawer bin. Mirov tev birayên hev in Baweriya wan, zimanê wan, rengê wan ji hev cuda be jî, di nav wan de tu ciyawazî nîn e. Hûn ji hev hez bikin. Ji hev re alîkar bin. Ez ! daxwaz dikim hûnê jîyanekî bextewar bijîn. Bimînin bi xêr û xweşiyê! Bi xatirê we!

Şêrgo îsal pola çaran xelas kiribû, derbasî ya pencan bûbû.

Êdî dem û wexta zozanan dîsa hatibû. Tevahiya taxa me amadeyiya malbarkirinê dikirin. Barê xwe li keran û hespan kirin, berê xwe dan havîngehê. Şêrgo carek din bû Şivanê kar û berxan. Diya wî berivan bûn. Bavê wî şivan bûn. Bihar pir xweş bûn. Xweza bi şînahî û bi kulîlkên biharê hatibûn xemlandin. Şîr pir bû, diya wî, penîr, toraq, rûn çêdikirin. Rojên înan rojê betalîyê bû. Mêr diçûn mizgeftê nimêja înê. Jinan jî qatix dibirin gund bi cih dikirin.

Rojêk ji rojan roja înê bû. Jinê kepiran li hev civiyan û berê xwe dan gund. Di rê de kerasetek hate serê wan. Ewrekî reş û tarî ezman dîl girtibû. Erd û ezman tarî wekî şevên payizê bûn. Diya Şêrgo qîriya û got :

- Jinino! Lezkin bilezînin xwe bigihînin gund.

Qefla jinan gihîşt Qûca Cinan. Ji ewrê reş û tarî ronî derdiketin. Ezman tarî dibûn û ronî dibûn. Xof bi jinan diket. Jin dibizdiyan. Li ber wan birûsk diketin. Erd diqelaştin. Şîşa birûskê digihîştin heft tebeq binê erdê. Birûska dawî li diya Şêrgo û jineke din xist. Laşê wan kir wekî laşê Gulfîdanê. Bûn xijik. Pîra Zeyno digot:

- Par van çaxan li Gulfîdanê xist. Îsal li vana ket. Kî zane! Sala ku bê kê bîrîndar bike. Ev der bêyom e. Her dem brûsk li vir li jinan dikeve û dimirin.

Êdî Şêrgo mabû bêdik. Sêwî mabû. Ew Şêrgo yê şox û şeng çûbû. Şêrgoyekî dinê hatibû. Wekî gula ku av jê bê girtin. Roj bi roj diheliyan û diqediyan. Bê dayik jiyan pir zehmet bû ji bo Şêrgo.

Niha çil roj di ser mirina wê re derbas nebûbû. Bavê wî bi jinebîkî re zewicî. Bêdayikî ya vî rebenî ne besî wî bû. Bû xwedî dêmariyê jî. Dêmariyê tade û zilm lê dikirin. Tî û birçî dihiştin. Ew dikirin kadînê û derî li ser digirtin. Jinên taxa me hemû xemgîn bûn. Ji hev re digotin:

- Lê lê xwişkê wê bêbavê tadê lê dike. Tî û birçî dihêle, ne bes e wî tefalî dike kadîne!

- Bila Mirov bê bav bimîne, lê bê dê nemine.

- Dê xwedîtî li zarokan dike. Lê bav nake.

Payîz hat. Dibistan vebû. Xwendekaran kincê xwe yên nû li xwe kiribûn. Pirtûkên nû kirîbûn. Pênûsê rengo rengo bi wan re bûn. Bi kef û bi coş diçûn dibistanê. Lê Şêrgo bêkêf bû. Melûl û xemgîn bû. Her dem kûr kûr diponijyan. Sê roj nehatibûn dibistanê. Hat salixdan ku damariya wî sê roj cezayê kadînê dabûnê. Lewma nehatibû dibistanê.

Rojek ji rojan, dîsa roja duşemê bûn. Di nav bûyarên rojane de hat gotin ku Şêrgo reviya ye. Ji mal dirav diziye û çûye. Gund di ser hev re diçû û dihat.

Ew bûyer ji gundiyan re sosret bûn. Zarokekî wisa biçûk û bi serê xwe ji gund derkeve û biçê. Tiştekî xerib e! Gundiyan hinekan digot. Çûye Edeneyê, Mêrsînê, hinekan digot çûye Antalyayê, hinekan digot çûye Îzmîrê, hinekan jî digot çûye Stenbolê.

Lê bi rastî tu kesî nizanibûn ku ku da çû. Ne Salix jê hate dayîn û ne jî kes jê agahdar bû ku li ku derê ye.

www.arsivakurdi.org

Ayrı parçalarda aynı yazgıyı yaşayan bir halkın hikâyesi

DİŞSİZ KORKU

MEHMET TÜRKMEN

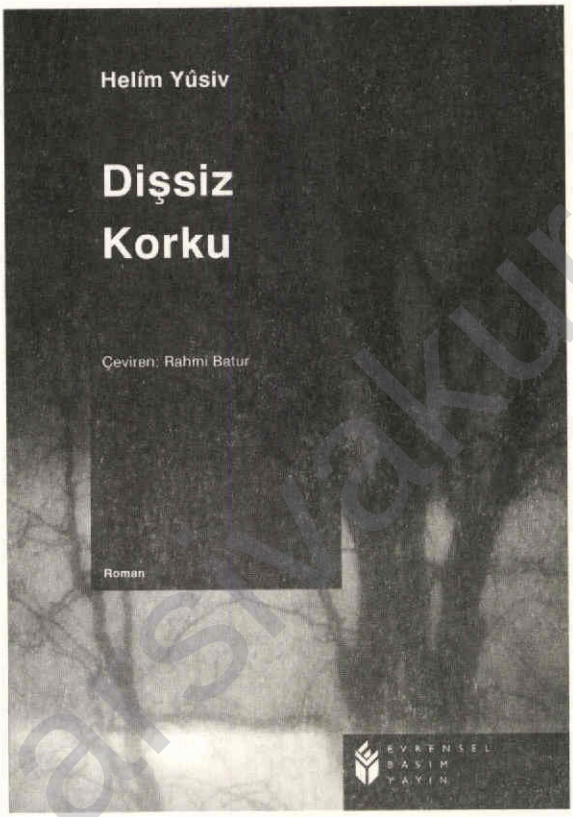

Yüzyıllardır korkunun kol gezdiği bir coğrafyanın, korkuyu ilelebet bir yazgı gibi yaşayan ama yine de korkunun hiçbir zaman teslim alamadığı bir halkın hikâyesi nasıl yazılır? Gözlerini dünyaya korkuyla açan, sokağa adımını atar atmaz korkuyla tanışan, daha çocukken, okul sıralarında anlamadığı bir dille konuşan öğretmenin söylediklerini anlamamanın, sorduğuna cevap verememenin korkusunu daha küçücükken hisseden bir halkın romanı; aşkları, ayrılıkları, anıları nasıl anlatılır? *"Korkunun doğduğu ve ihtiyarladığı"* bu topraklarda, Kürtlerin trajedisi de korkunun tarihi kadar eski belki de.

Rahmi Batur'un çevirisiyle, Evrensel Basım Yayın'dan çıkan, Kürt yazar Helîm Yûsîv'in Dişsiz Korku (Tirsa Bê Diran) adlı romanında, vatanı dört parçaya bölünmüş ve her bir parçası da daha büyük parçaların zulmü altında kalmış Kürtlerin, Suriye parçasında yaşayanlarının hayatından hikâyeler var. Aslında roman, iki arkadaşın, Musa ve Qado'nun, çocukluktan, okula ilk başladıkları günlerden başlayıp, yasa dışı yollardan kaçıp sığındıkları Avrupa'daki "sürgün" günlerine kadar uzanan hikâyesini anlatıyor. Hem Musa hem de Qado, önceleri sadece büyüklerinin acılı hikâyelerinden ve yüzlerinde hiç değişmeyen kaygılı bakışlardan ve ilk olarak yine büyüklerinden gördükleri öfke ve sertlikten tanıyorlar korkuyu. Ama okula başlayıp, korkunun gerçek ve acımasız yüzüyle tanıştıklarında, kendi babalarından duydukları korkunun, yedikleri dayağın, burada tanımaya başladıkları korku ülkesinin okulu, kuralları ve korku yüzlü görevlilerinin yaşattıklarının yanında, özleyerek hatırlayacakları anılar olarak kaldığını anlayacaklardır.

Okulda hiç bilmedikleri bir dille eğitilmek, kendi dillerinde ve yüreklerinde acı ve korku kaynağı olmak dışında hiç bir karşılığı olmayan ülkenin *"büyük başkan"*ını, marşlarını, yeminlerini ve bayramlarını coşkuyla sevmek, okumak ve kutlamak zorunda kalmak, bütün bu "ödevlerden" en ufak bir kusur ettiğinde dayak yemek, aşağılanmak vs. ile devam eden bir hikaye...

Romanın kahramanlarından Musa, bu korku ülkesinin ortasında, korkunun sınırlarını, tarihini sorgular, nasıl başladığını ve sorumlularını arayıp durur. Şizofrenik bir ruh haliyle uyanıkken rüyalar gören Musa'yı, yüz yıl önce Kürdistan'ın dört parçaya bölündüğü sınırları masa üstünde çizen İngiliz ve Fransız görevlileri Saykis ve Piko'ya hesap sorarken, onlarla tartışırken görürüz çoğu kez. Romanın gene-

www.arsivakurdi.org

linde hakim gibi görünen, tarihsel ve sosyal nedenlerinden ziyade, kendi başına "korku"nun sorumlu bir özne gibi anlatılmasıdır. Ancak buna karşın Musa'nın olur olmaz karşılaştığı Saykis'le yaptığı bu tartışmalarda; bütün bu trajedinin arka planının, neden ve nasıl başladığının, sınırlı da olsa sorgulandığını görebilmek mümkün.

'Burası aşkın ülkesi değil'

Ayrı parçalara bölünmüş Kürtlerin, hemen her parçada aynı yazgıyı paylaştıklarını, *Dişsiz Korku* romanının her satırında yeniden fark ediyor insan. Kendi dili yasaklı olan, başka bir dilde eğitim görmeye ve başka bir kültürü ve o kültürün değerlerini kabul etmeye zorlanan bir halkın, daha çocukluktan başlayarak yaşadığı travmalar bir yana, bu koşullar altında en basit ve insani hayallerini bile gerçekleştiremeyen Musa'nın hîkayesi, Suriye'de olduğu gibi Türkiye'de de binlerce, yüz binlerce Kürt gencinin ortak yazgısı değil midir?

Musa'nın çocukluğundan beri âşık olduğu Leyla, Kürtlerin içinde bulunduğu siyasi durumu kendine çok dert edinen biridir ve ailesiyle birlikte başka bir şehre gitmek zorundadır. Musa ona aşkını anlatırken, o Musa'nın dikkatini başka bir gerçeğe çekmeye çalışır: *"Sevmek bizim için icat edilmemiş. Burası aşkın ülkesi değil, burada âşık olunmaz, insan burada sadece ölebilir. (...) Burada yasak olan sadece Kürtçe değil, insanın dili yasaklanınca, hayalleri de, rüyaları da yasaklanıyor..."*

Bütünü içinde az bir yer tutsa da, roman asıl olarak 2004'te Qamişlo'da oynanan bir futbol maçının ardından yaşananlar üzerine yazılmış. Suriye'nin Kürt kenti Qamişlo'da, Irak işgalinden sonra, futbol maçını izleme bahanesiyle buraya akın eden Arap milliyetçileri, egemenlerin açık yönlendirmesi ve desteğiyle ABD'ye ve İsrail'e karşı hıncını Kürtlerden çıkarırcasına, taşlar ve sopalarla saldırıya geçmiş ve onlarca Kürt hayatını kaybetmişti.

Romanda bu olaya kadar günlük yaşamın her alanında Kürtler üzerindeki baskıyı, asimilasyonu, şiddeti ve bütün bu zulüm karşısında Kürtlerin korkuyla yaşama çabasını görüyoruz yalnızca. Sınırın hem bu tarafında hem öbür tarafında Kürt halkının tepesine binmek için hazır bekleyen devletlerle çevrili dört köşe bir coğrafyada "korku"suz rüya bile göremeyen bir halkın çaresizliğini anlatır yazar: *"Ben korkunun çocuğuyum. Yaralı şehirciğimizi kucaklayan sınırlara döşenmiş mayınların patlaması korkusu. (...) Yukarıdan sınırüstü devletin gazabı, sınırda nöbet tutan askerlerin namlularından gözüküyor. (...) Her an öldürmeye hazırlar. Ötede, beride mayınlar ve askerler... Zaten sınıraltı devletin öfkesi her an tepemizde patlamaya hazır ve yanlış bir anda gülmemiz ya da milli bir bayramda, bir şenlikte ağlamamız ve sık tekrarlanan büyük mitinglerde başkanın fotoğraflarını havaya kaldırıp, 'canımız da, kanımız da sana kurban olsun ey başkan' diyerek, canımızı ve kanımızı başkanın uğruna ucuza vermeye hazır olduğumuzu haykırmadığımızda patlar..."*

Bütün bu anlatılanların bizim ülkemizde Kürtlerin yaşadıklarına ne kadar da benzediğini düşündükçe, Kürtlerin bu "lanetli" yazgısı, biraz daha acıtarak yer etmeye çalışıyor içimizde. Ancak Qamişlo'daki kanlı saldırıdan sonra korkunun da sınırları olduğunu görürüz. Dilinden, köklerinden, kimliğinden koparılarak, baskıyla, zulümle bir halkın yüreğine salınmış "dişsiz korku"nun; yıllarca derin uykulara dalsa da hiçbir gücün asla söndüremediği özgürlük ateşine ve halkın isyanına çarparak nasıl tuz buz olduğunu... Tıpkı Musa ve Leylaların, "sınırüstü" dedikleri Türkiye'deki Kürtler gibi, zulme baş eğmediğini gördükçe, bütün halklar gibi Kürtlerin de sonsuza kadar korku ve zulümle yönetilemeyeceği inancı, yüreğimizi yeniden kurtarıyor *"lanetli bir yazgı"* endişesinin kasvetinden.

Gücü olan Kürdü mü dövecek!

Adeta Türkçe yazılmış hissi uyandıracak kadar iyi çevrilmiş 144 sayfalık Dişsiz Korku romanı daha pek çok bakımdan Türkiye Kürtlerinin bire bir yaşadıklarının Suriye'deki örnekleri gibi. Kürtlerin yaşadıkları şehir, kasaba ve köylerin isimlerinin Arapça isimlerle değiştirilmesi örneğin... Suriye'nin, *"Yitip giden Filistin'i geri getiremedikleri için"* bütün Filistin şehir ve köy adlarını Kürtlerin şehir ve köylerine verdiği de anlatılıyor romanda. İneğini satın almak için evlerine gelen bir Arap misafir ile Musa'nın babası arasında geçen sohbette bu durumu çarpıcı bir biçimde görürüz. Arap misafire, şakayla karışık, *"Kim nerede sizden bir şehir, bir köy alsa, siz Arap kardeşlerimiz gelip o şehrin, o köyün adını bizim bir şehrimize, bir köyümüze veriyorsunuz. Bizden ne istiyorsunuz kardeşim, hayrola?.."* diye yöneltilen soruya, yine şaka yollu verilen yanıt çarpıcıdır: *"Onların bize gücü yetiyor, gelip toprağımızı alıyorlar, bizim de size gücümüz yetiyor!.."* Türkiye'nin ABD'den yediği şamarlara, çuvallamalara ses çıkaramayıp, Kürtlere gelince *"ali kıran, baş kesen"* oluşunun trajikomikliğini düşünmeden edemiyor insan.

www.birsvakurd.org

Fîlmê serdemekê BAHOZ

Cemîl Oguz

Salên 1990'î bi rêxistibûn û çalakiyên ciwanan derbas bû. Û niha fîlmekî li ser wan çalakiyan, li ser wan ciwanan hat kişandin: Bahoz. Fîlmê Kazim Oz "Bahoz" vê sermawezê dikeve vîzyonê.

Derhênerê kurd Kazim Oz di sala 1973'yan de li Dêrsimê hatiye dinê. Oz, di sala 1998'an de Fakulteya Endazyariya Avahiyan a Zanîngeha Yildiz Teknîkê kuta kir û dûre di sala 2003'yan de Beşa TV Sînemayê ya Fakulteya Hunerên Bedew a Zanîngeha Marmarayê xwend. Oz hê jî li heman zanîngeha bernameya xwe ya doktorayê berdewam dike. Ew, ji sala 1992'yan ve li Navenda Çanda Mezopotamyayê karê hunerê dike. Oz, pêşî di bin banê Teatra Jiyana Nû de çar salan xebitî, di beşa lîstikvanî û rejiyê de kar girt ser milên xwe. Û di sala 1996'an de dest bi sînemayê kir; hê jî vê karê xwe didomîne.

Kazim Oz pêşî kurtefîlmekî bi navê "Ax" kişand. "Ax" kurtefîlmekî bû, fîlmê yekem ê Oz bû lê "Ax" balkêş bû; bê deng bû, bi bêdengiya xwe qala şewitandina gund dikir û bi vê bêdengiya xwe deng derxist; li gelek cihan hat nîşandayîn, gelek xelat girt.

Dûrê fîlmê bi navê "Fotograf" hat. 'Fotograf'ê ku fotografê rastiyekê nîşan dida: Di otobusê de ciwanekî kurd ku diçû çiyê û ciwakekî tirk ku diçû leşkeriyê lê bêyî bizanibin her du diçin ku derê; di otobusê de bi hev re rêwîtî dikirin û bi "Fotograf"ê çûyûn û encama ev çûyîna wan dihat kişandin.

'Dûr' dûrbûnê nêz dike

Kazım Oz ku di fîlmê "Rêwîtiya Ber bi Rojê ve (Guneşe Yolculuk)" ê Yeşîm Ustaoglu de karê cîgiriya derhêner jî girtibû ser milên xwe, dest bi belgefîlmekî metrajdirêj kir piştî 'Fotograf'. Belgefîlmê bi navê "Dûr" ku di sala 2005'an de ket vîzyonê li ser gundiyên extiyar ku li gund mane û li ser ciwanên ku berê xwe dane koç-

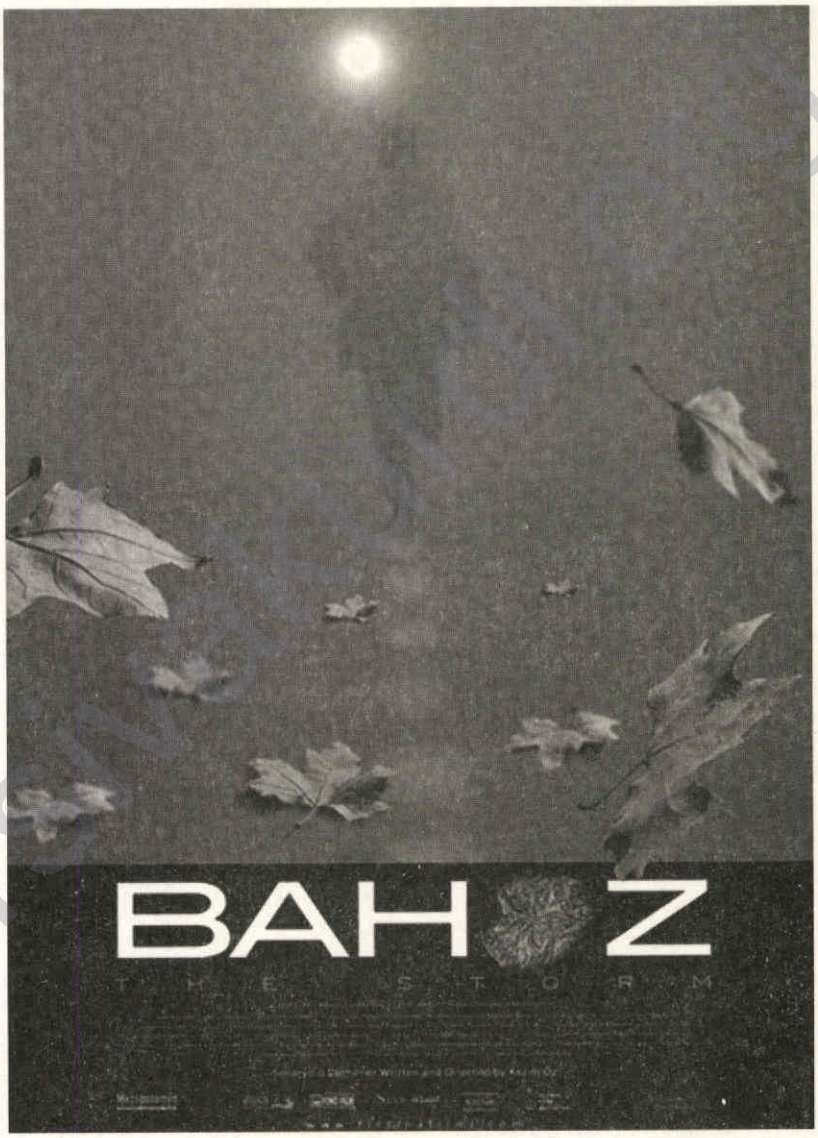

Nav: Bahoz/Firtina/The Storm
Sazkirin: Mezopotamya Sinema
Sazkar: Ozkan Kuçuk / Kazim Oz
Derhêner/Senaryo: Kazim Oz
Derhênerê Dîmenê: Ercan Ozkan
Derhênera Hunerê: Sibel Çiçek
Muzîk: Ayhan Akkaya, Vedat Yildirim, Burak Korucu (BGST)
Lîstikvan: Cahit Gok, Havin Funda Saç, Selim Akgul, Asiye Dinçsoy, Ali Geçimli, Kadim Yaşar, Bertan Dirikolu, Engin Emre Deger, Volga Sorgu, Feyzullah Gurdaş, Ececan Gumeci, Çaglayan Bozacı, Zelal Maraşli, Ali Surmeli, Sinan Bengier
Ketina Vîzyonê: 14.11.2008
Ziman: Bi Kurdî-Tirkî

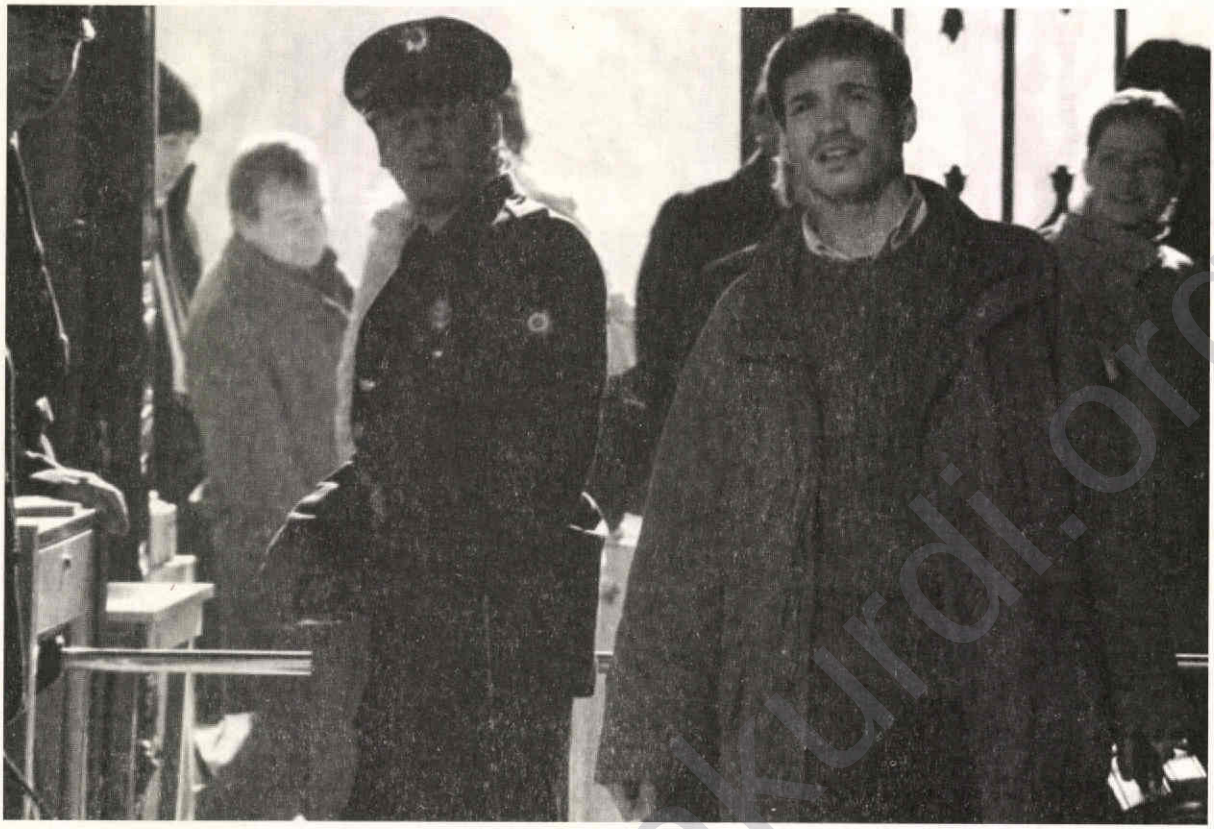

beriyê ye ku ew dike van herduyan bîne ba hev. Yanê dûrbûnê nez bike. Çîroka "Dûr" bi vî rengî dest pê dike: Kazim Oz di sala 1995'an de diçe gundê xwe dema rewşa gund dibîne, fikra belgefîlm dikeve serê wî û dema 1997'an de diçe gundê xwe Kermeş a Perteka Dêrsimê, êdî berê kameraya xwe dide kal û pîrên ku li gund mane. Di destpêkê de tenê ji bo belgekirinê dikişîne, lê her ku wan dikişîne, mijar berfirehtir dibe; bêriya zar û zêçên wan ku koçberê welatên Ewropayê bûne, trajediya kal û pîrên ku li wir mane û jiyana wan.

Kazim Oz bi van gotinan ji me re qala destpêkirina kişanda "Dûr" dike: "Dema ez çûbûm gund, çawa min gav avêt gund, hîsek ecêb xwe li min bar kir. Li gund ji bilî çend extiyarên ku 'tenêtiya sedsalan' li rûyê wan xwe bar kiribû kes nîn bû. Dengên derbarê jiyanê de nedihatin bihîstin. Min xwe bi tenê hîs kir di wê cihê ku ez bi her dar, kevir, dere û dîwarên wir dizanim."

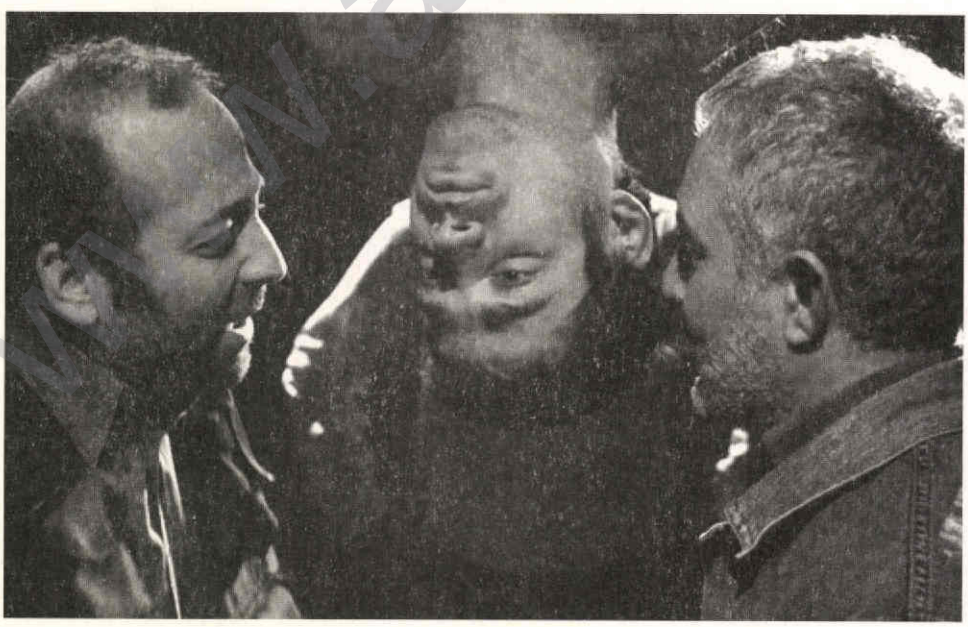

Derhêner Oz qala çima kişandina belgefîlm jî dike û dibêje: "Min çima ew dikişandiņ? Ji bo kî? Ev qeydkirin wê veguheriyana çi? Jiyan berdewam bû û min tenê qeyd dikir. Min kameraya xwe danî. Ez bawerim ez di nav hesabkirina

www.arsivakurdi.org

giraniya belge û hunerê ya di nav jiyanê de bûm... Û demek paşê min dîsa kameraya xwe xebitand... Min berê wê da hem yên ku mane û hem jî yên ku pekiyane çûne..."

Fikra 'şoreş'ê û enerjiya ciwanan

Kazim Oz yekem fîlmê xwe yê metrajdirêj di sala 2001'ê de û yê duyem jî hê nû, di sala 2008'an de niha pêşkêş dike.

Bi ser fîlmê yekem ê metrajdirêj re 7 sal derbas bûne û ji bo sînemagerekî 7 sal demeke dirêj e. Oz ku niha fîlmê xwe yê nû pêşkêş dike, hewldana wî ew e ku êdî di kurtedemê de fîlmên nû bikişîne û pêşkêş bike.

Fîlmê "Bahoz", bi navê xwe yê din "Firtina" di 14'ê sermawezê de bi dehan ciyan dê carekê de derkeve pêşberî temaşevanan. Li gor gotina derhêner Oz ew ji fîlm bi hêvî ye û li bendê ye ku dê gelek kes biçin lê temaşe bikin.

Fîlm li ser ciwanên salên 1990'î, li ser çîroka siyasîbûna Cemal, Rojda û Orhan e. Ciwanekî bi navê Cemal bêyî haya wî ji siyasetê, ji rêxistinê, ji 'şoreşa' li zanîngehan hebe, li navçeyeke biçûk dikeve ezmûnê û mafê bi destxistina li bajarekî mezin, ketina zanîngeheke mezin bi dest dixe. Belê Cemal mafê xwendina li Zanîngeha Stenbolê qezenc kiriye û bi hemû mesûmiyeta xwe berê xwe daye Stenbolê. Cemal, di nav qelebalixa bajarê mezin de di nav tenêtiya hundirîn de ye û bi nasîna komeke ciwanên şoreşger re ev tenêbûna wî ji holê radibe. Bi yek ji rêberên komê Hêlînê re dikeve xirecirê û bi vê yekê re nasnameya xwe kifş dike. Heman pêvajo ji bo Rojda û Orhan jî derbas dibe.

Ev ciwanên ku hê nû berê xwe dane salên bîstî xeyalên guherandina dinyayê dikin. Fikra 'Şoreş'ê bi enejiya wan a ciwan re dibe yek û di fîlm de derdikeve pêşberî temaşevanan. Fîlmê serdemekê "Bahoz" di heman demê de vebûna saziyên kurdan jî wekî paşkîteyeke pêşkêş dike.

Di fîlm de Cahit Gok, Havin Funda Saç, Selim Akgul, Asiye Dinçsoy, Ali Geçimli, Kadim Yaşar, Bertan Dirikolu, Engin Emre Deger, Volga Sorgu, Feyzullah Gurdaş, Ececan Gumeci, Çaglayan Bozacı, Zelal Maraşli, Ali Surmeli, Sinan Bengier dilîzin û muzîka fîlm jî Kardeş Turkuler saz kiriye.

Fîlm, îsal yekemîn car di 27'emîn Festîvala Fîlman a Navneteweyî ya Stenbolê de hat nîşandayîn, niha di 14'ê sermawezê de dikeve vîzyonê. ❋

DESTÊ SIBÊ

Serê sibê
û bêhna nanê sêlê
berî ku roj bide axê
wîze wîza teyrikên ebabîlan
şeveqê kurdûnda dihêlî
Berî ku tîn xwe bihelîne
Berî ku xwe b(i)ê sermiyan bike
Roj halana hildide
Lê seqem
Bêjî dimîne
Sewsî digere
Destên min ji serma
Di xizinin
Pêçî yên xwe
tîroj tîroj li cemidandin a min bigerîn e
bera bi sedeqa serê germahiya te be.
Tîrojan çilê xwe dagirt
Di bin kulînan de şimê ne helîne êdî
Hermelê ne şewitîne li ber pozê xwe
Xwîn felişî
Şev fetisî
Roj derizî

Serê sibehê ye
Rojê hîn bi serê erd ê sond nexwarî ye
wîze wîza teyrikên ebabîla ye
sibehên biharê Brûtus dişopînin
ser xwe binixumîn e Gulperî
tu bi qedrê Îştar a mezin ke
xwe binixumîne
tê min biêşîne

Robîn Şerna

www.arsivakurdi.org

'SİZ KÜRTLER BU ÜLKEYE NE VERDİNİZ?'

HANDAN ÇAĞLAYAN

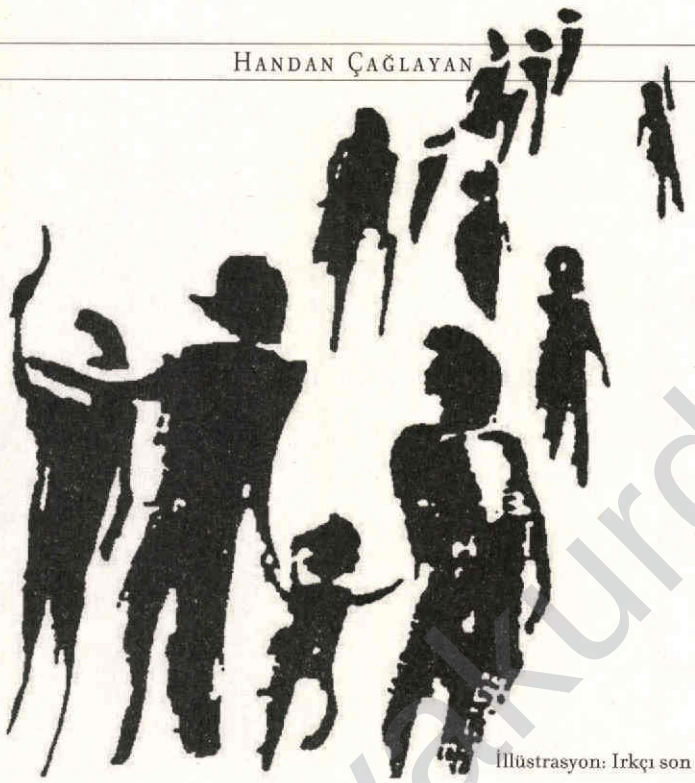

İllüstrasyon: Irkçı son

"Kendilerini etnik kökenlerini ön plana çıkararak tanımlayan ve kendilerine verilmiş en büyük hak olan 'BU GÜZEL ÜLKENİN, TÜRKİYE'NİN VATANDAŞI OLMAK HAKKINI' bir kenara iterek, etnik köken üzerinden ırkçılık yapmayı tercih eden bu kitle, bu ülkeye ne vermiştir? (...) Kürtlere soruyorum; neden terör sizde, beşik kertmesi sizde, kız çocuklarını başlık parası adetiyle adeta bir eşya gibi alıp-satmak adeti sizde, her türlü yasadışı işin altından çoğunlukla Kürtler çıkmakta, kapkaç sizde, gasp sizde, 'NAMUS CİNAYETLERİ' sizde, kaçakçılık sizde, uyuşturucu ticareti sizde, bu ülkenin vatandaşı olmayı sindirememek hastalığı sizde, vur-kır-gasp et anlayışı sizde...

Bu memlekete bugüne kadar ne verdiniz de, ne istiyorsunuz ? (...) Bu ülkenin en çok para kazanan insanları çoğunlukla Kürt kökenli şarkıcılar, eğlence yeri sahipleri, işadamları, ticaret erbabı, turistik otel sahipleri, eğlence dünyasında; tv'de, gazinolarda iş yapan isimler (İbrahim Tatlıses, Özcan Deniz, Ceylan, Yılmaz Erdoğan vs.) değil mi?

(...) Kürt toplumu yüzyıllardır kendisini sömüren, geri bıraktıran, kulun kula kulluk ettiği 'FEODAL DÜZEN' denen ilkel sistemden ne zaman vazgeçecek? Ne zaman HANIM FERTLERİNE gereken 'ÖZGÜRLÜĞÜ' teslim edecek?

(...)Büyük şehirlerde kapkaç ve bu tür illegal suçları işleyip, elde edilen yasadışı geliri terör örgütüne aktarma suçu neden hep Kürt kökenli çocuk ve gençlerde görülmekte?

Neden, neden, neden?

SİZ KUSURLARINIZI HALLETTİNİZ Mİ Kİ..?"

...

Yukarıdaki ifadeler, geçtiğimiz günlerde internette dolaşmaya başlayan ve Posta gazetesinin Ankara temsilcisi Hakan Çelik'e ait olduğu ileri sürülen yazıdan. Yazı hayli tepkiye yol açtı.. Muhtemelen Posta gazetesinin Ankara temsilcisine ait olduğu iddiası tepkileri çoğaltmıştı.[1] Yoksa bu yazıdaki savlar ilk kez öne sürülüyor değil. Aksine benzer metinler çeşitli internet sitelerinde dolaşmaya başlayalı hayli zaman oluyor. Söz konusu yaklaşım sadece marjinal internet sitelerinde dolaşan yazılarla da sınırlı değil aslında. Birkaç yıldan bu yana yazılı ve görsel medyada Kürtleri suçla, suçlulukla özdeş gören/gösteren pek çok örnekle karşılaştık, karşılaşmaya devam ediyoruz.

Daha eskilerde, Kürtler (henüz *Kürt realitesi* tanınmadan önce) popüler entelektüel düzeydeki yayınlarda *"doğulu"* karakteriyle çıkardı karşımıza. Genellikle kırık bir şiveyle Türkçe konuşan, Cumhuriyetin nimetlerinden henüz nasibini alamamış, eğitimsiz, mazur görülebilecek bir cehaletle malul bir tiplemeydi bu. Kendisine rağmen bile olsa eğitilmek suretiyle gerçek bir vatandaşa dönüştürülecek biriydi *"doğulu"*. Oysa *"Kürt realitesi"* tanındıktan sonra bu tiplemenin yerini başka bir şey aldı. Geçmişte, *"doğulu"*nun, *"doğu"*nun ülkeye entegrasyonunun ve modernleşmenin gecikmesine atfedilen ve eğitimle çözülebileceği varsayılan sorunları, Kürt kültürüne mal edilmeye başlandı. Ertuğrul Özkök, *"töre cinayetleri"*ni Kürt kültürüne mal etti örneğin. Televizyon dizilerinde puşi-şalvarlı ve karanlık yüzlü adamlar ya *"terörist"* ya da *"törerist"* olarak boy göstermeye başladılar. *"Doğu şivesi"* ve puşi, suçun, her türlü karanlığın sembolüne dönüştü. Dahası *"Pars Narkoterör"* gibi televizyon dizileriyle Kürtçe bizzat suçun dili haline getirildi.[2] Tüm bunların algı düzeyinde, Kürtlerin/Kürtlüğün suçla özdeşleştirilmesini kolaylaştırıcı bir etkide bulunduğu tartışma götürmez.

www.sivakurdi.org

Altınova'da test edilen...

"Siz Kürtler bu ülkeye ne verdiniz" diye başlayan yazı da bir zamandır gazetelerde, internet sitelerinde, televizyon dizilerinde işlenen bu zihniyetin damıtılmış bir versiyonuydu. Kürtleri ötekileştirmek üzere kaleme alındığı açık olan yazıda öne sürülen savlar ciddi olarak tartışmaya değmeyecek denli temelden yoksun ve subjektif bile olsalar, asla önemsiz değiller. Aksine, yazının mantığı ve burada dile getirilenler, Balıkesir Altınova'da olanları anlamak açısından son derece önemli. Kürtleri hedef alan saldırılar açısından Altınova ilk değildi kuşkusuz. Öncesinde Antalya'da, Mersin'de, Sakarya'da da benzer olaylar yaşandı. Tümünde de belirli grupların yönlendirmesi, provokasyonu söz konusuydu. Altınova'da da olayları başlatan benzer bir provokasyon yaşanmıştı. Fakat Altınova'nın göze çarpan bir farkı vardı. Orada gelişen olaylara ilişkin gazete haberlerinde ve çeşitli inceleme raporlarında, beldede yerleşik bir ekonomik güç haline gelmeye başlayan Kürtlerden rahatsızlık duyulduğu, saldırılarda özellikle işyerlerinin hedef alındığının altı çizilmişti. Daha önce çeşitli yerlerde Kürt işçilere yönelik tepkiler göz önüne alındığında, olayın bu boyutu önem kazanıyor.[3]

Altınova'nın yerlilerinin Kürtlerin beldede ekonomik güç elde etmelerinden gerçekten ne ölçüde rahatsızlık hissettiklerini bilemeyiz ama *"Bu ülkenin en çok para kazanan insanları çoğunlukla Kürt kökenli şarkıcılar, eğlence yeri sahipleri, iş adamları, ticaret erbabı (...)Büyük şehirlerde kapkaç ve bu tür illegal suçları işleyip, elde edilen yasadışı geliri Terör örgütüne aktarma suçu neden hep Kürt kökenli çocuk ve gençlerde görülmekte?* " vb. savların esas olarak böylesi bir rahatsızlığı yaratmaya yönelik olduğu açık.

Söz konusu ifadelerin, toplumsal düzlemde bir zemin bulunmadığı taktirde, sahibinin şahsi hezeyanlarıyla sınırlı kalması muhtemeldir. Ama bu tür şeyler, Altınova'da olduğu gibi az da olsa karşılık bulabiliyorsa, toplumsal bir zemin oluşmaya başlamış demektir. Bu ise Kürt sorununda yeni ve tehlikeli bir evreye doğru gidildiğine işaret ediyor. Sorunun *"bölgesel geri kalmışlık"* ya da *"terör"*e indirgenmesinin ve bir türlü çözülmemesinin, otuz yıla yakın bir zamandır devam eden şiddetin, zorunlu göçün acı meyveleri yeni yeni ortaya çıkıyor. Mesele artık ülkenin bir bölgesiyle ve siyasal düzlemle sınırlı olmaktan çıkmıştır. Kürtlere karşı önyargılar, aşırı milliyetçi grupların ideolojik söylem düzeyini aşmış, toplumsal bir karşılık bulmaya başlamıştır. Görünen o ki, Kürtlere ilişkin yaygınlaştırılan olumsuz algılar sadece kültürel düzeyle sınırlı kalmamış, emek sürecine, sosyal ve ekonomik ilişkilere yansımaya başlamıştır.

Ekonomik krize dikkat!

Asıl tehlikeli olan ise tüm bunların, Türkiye'nin küresel sermayenin istekleri doğrultusunda dönüştürüldüğü, yoksulların ve işsizlerin sayısının her geçen gün arttığı, tarımın tasfiye edildiği ve dünyanın ekonomik bir krize girdiği bir dönemde yaşanıyor olması. Bütün çöküntü ve kriz dönemlerinin ortak özelliği toplumda güvensizlik, korku ve öfke duygularına yol açmasıdır. Yerleşik yaşam düzeninin kesintiye uğraması, belirsizlik, elindekini kaybetme kaygısı, insanları değiştirir. Hele de öfkeleri gerçek ya da hayali bir "düşman"a ya da toplum içinde ötekileştirilenlere yönlendirilirse.

Şimdi, bir yandan ülkenin dört bir yanına insanların yüreğini dağlayan cenazeler gelmeye devam ederken diğer yandan işsizlik, yoksulluk artıyor. Ve yukarıda alıntıladığımız yazı diyor ki, bütün bunların sorumlusu Kürtler! Tam da bu noktada, sendikaların, toplum örgütlerinin, sol örgütlerin, partilerin, öncelikle odaklanması gereken bir vehamet çıkıyor ortaya.

Aşırı karamsar bir yazı mı oldu, Altınova ya da birkaç linç girişimi çok mu abartıldı? Doğrusu yakın tarihimizdeki savaşlara, iç çatışmalara ve kriz dönemlerinin yol açtığı sosyal felaketlere ilişkin bilgimiz, abartı olmadığını söylüyor. 6-7 Eylül olaylarından önce İstanbul'un gayrimüslim azınlıkları toplumun bir parçası değiller miydi? Nasıl olup da bir gecede bütün iş yerlerinin tahrip edilebildiği sorusu üzerine düşünmeye değerdir. Balkanlar'da günün birinde birbirlerine ölesiye düşman kesilen halklar, yaşanan katliamların kısa bir süre öncesine kadar komşu değiller miydi?

1 Hakan Çelik, internette dolaşan bu yazının kendisine ait olduğu iddiasını kesin bir dille reddederken, yazıda dile getirilen düşüncelere katılmasının da mümkün olmadığını belirtti.

2 Mesut Yeğen'in *"Müstakbel Türk'ten Sözde Vatandaşa"* kitabının başlığı bu dönüşümü çarpıcı bir şekilde özetlemektedir. (Mesut Yeğen, *Müstakbel Türk'ten Sözde Vatandaşa*, ikinci baskı 2006, İletişim, İstanbul.)

3 Özellikle, yerlilere göre daha düşük ücretlerle çalışmayı kabul eden işçiler tepkilerle karşılaşabiliyorlar. Örneğin Antalya'da TEDAŞ'ta çalışan 24 Kürt kökenli işçinin kaldığı eve bir poşet dolusu kene atılmıştı (Taraf, 31 Temmuz, 2008).

Karadeniz'e fındık toplamaya giden işçilerin karşılaştıkları ayrımcı uygulamalar ise İHD'nin 16 Ağustos 2008 tarihli *"Ordu Giresun ve Sakarya'da Mevsimlik Fındık işçileri ile ilgili Araştırma ve İnceleme Raporu"*nda da görülebileceği gibi, başlı başına üzerinde durmaya değer boyutlar taşıyor.

www.arsivakurdi.org

Nivîskar Aram Gernas:

Berhemdariya wêjeyî ne karê her kesî ye

HEVPEYİVÎN: RECEB DİLDAR

Nivîskar Aram Gernas piştî salên dirêj ên li sirgûniyê vegeriya welat û niha li Amedê dijî. Ew helbestan lê dike, çîrokan dinivîse, wergerê dike, carinan piyesan dinivîse û her wiha ji bo zarokan jî tiştinan pêşkêş dike. Heta niha çend pirtûkên wî derketine. Me xwest li ser wî, li ser berhemên wî pêre hevpeyvîneke bikin.

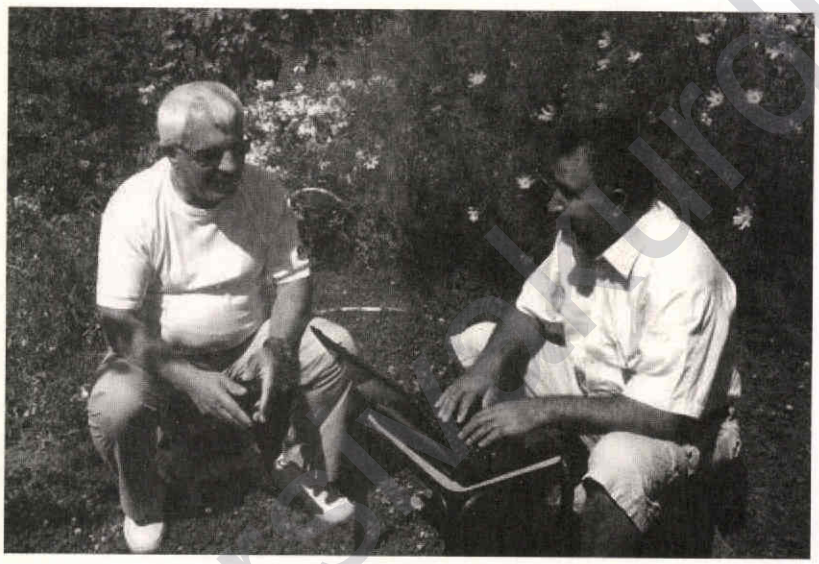

Hûn ji bo çi berheman diafirînin?

Pirseke zor! Ez di wê baweriyê de me ku berhemdarî ne karê her kesî ye. Ji bo berhemdariyê gevilek nivîsînê divê, zanîn divê, zimanzanî divê, civatnasî û ceriban divê. Li gor pîvanên dinyayê kesên ku xwedî van taybetmendiyan e, ji bo pêşkêşkirina huner û debara xwe berhemdariyê dikin. Bêguman ev pîvan ji bo welatê me ye jî. Ez, berî her tiştî hunera afirandêriyê di xwe de dibînim û hewl didim ku wê hunerê pêşkêş bikim. Sedemek din jî, heziya min a ji bo zimanê kurdî û welatê min e. Ez bi çend zimanên din jî dizanim lê bi taybetî dixwazim huner û berhemdariya xwe bi zimanê xwe yê şirîn bi cih bînim.

Hûn di gelek şaxên hunerê de aktîf in, ev taybetmendiya we ji ku tê?

Ev taybetmendî ji gevila hunerwerî û hisên şiyar tê. Ez bawer im ku hemû şaxên edebiyatê hev xwedî dikin, xwîn didin hev, îlhama vegotin û nivîsînê didin hev. Kesên ku xwedî gevilê hunera vegotin û nivîsînê ne, dikarin vê hunerê di gelek şaxên edebiyatê de nîşan bidin.

Ez bawer im ku bingeha aktîfbûna min a hunerî ji rihê min ê helbestvaniyê tê. Helbest damarê herî nazik û bedewiyê ye. Di helbestê da peyv dibe bûka xemilandî û qeşengiya xwe ya herî dildiz radixe. Min di temenek biçûk de dest bi helbestê kir û ji xwendin û nivîsînê hez kir. Helbestnivîsîna min hê jî berdewam dike lê tu car ez wekî nivîskarekî helbestê nehatime nasîn. Heta ku ez giham serdema berhemdariyê, rihê min ê helbestvan gelek damarên edebiyatê jî wergirt. Xwendina min ne tenê li ser şaxek edebiyatê bû. Min gelek şaxên edebiyatê dixwend û dişopand, wekî mînak, roman, tiyatro, kurteçîrok, efsane, destan, helbest û hwd. Digel şaxên edebiyatê, ilmê siyasetê jî ji alî civatnasiyê derfetek mezin peyda dike. Ez ji zaroktiya xwe da ji van çerxan derbas bûm û giham heta îro.

Bêguman gelek ceribanên min ên cuda çêbûne. Ez çiqas bi ser ketime, ew teqdîra xwendevanan e. Ji ber ku piraniya berhemên min li dervayî welat hatine çapkirin, ez ji teqdîr, şirovekirin û krîtîkên hêja yên xwendevanan mehrûm im.

Eger em bi romanê dest pê bikin, we di "Toqa Naletê" de xwest mesajeke çawa bidin?

Serpêhatiya Gulîzarê ango lehenga romanê, vekirina dozek e li hember urf û adetên kevin; dadiyek e li hember zordestî û hizrên kevneşopî yên feodal; qîrî-

nek ragihandin, lêpirsîn û gengeşiyê ye da ku azadiya jinan bi xurtî bikeve rojeva kurdan. Jinên kurd ne tenê ji ber sedemên polîtîk dikevin ber çerxa asîmîlasyonê û ji nasnameya xwe dûr dikevin, her wisa urf û adet, hizrên civakî yên kevnare û hişk jî dikarin wan ji nasnameya wan dûr bixînin. Lewra Gulîzar hê fama mirinê nake, bavê xwe di serhildana Şêx Seîd de winda dike; ji zarotî derbasî ciwanî dibe lê heqê hezkirin û hilbijartinê jê tê stendin; di bihara emrê xwe da bedewiya xwe najî, ji meya sêrdar a evînê venaxwe; ev têr nake digel hevaleke xwe dikeve ber dasa urf û adetan û êşa jêkirina poz û guhên hevala xwe di kûrayiya dilê xwe yê pirpitî de hîs dike; fermana eşîrê wekî toqa naletê dikeve stûyê wê û ew bi çol û pesaran dixe; Sih sal ji mirinê direve û bi vê tirsê xweziya xwe bi gurê serê çiyayan tîne; piştî sih salan azad dibe lê vê carê daxwaz û bendewariyên guherînê, xewnên wê derewkar derdixe û wê bi temamî ji nasnameya wê dûr dike û davêje gerîneka nefretê li hember welat û gelê wê; bela jê venagere, kurê wê jê distîne û davêje doza kurdîtiyê, ber derê zîndanan û dinyayek din; ji vir şûn de rastî karesatek din tê û li dû kurê xwe, hem dewleta ku bi serê wê sond dixwar hem jî kurdên ku bûbû nefret di dilê wê de ji nêz ve nas dike. Nas dike û dikeve jiyan û têkoşeriyek trajîk....

Hûn dikarin hinekî qala wergerên xwe bikin...

Heta niha wekî pirtûk sê berhemên min derçûne: Romanek zarokan a bi navê *"Şervanê Biçûk ê Vîetnamî"* di nav weşanên Roja Nû da hatiye weşandin,

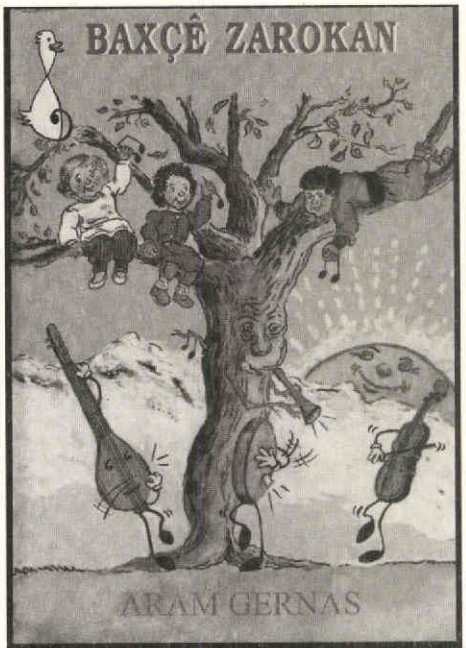

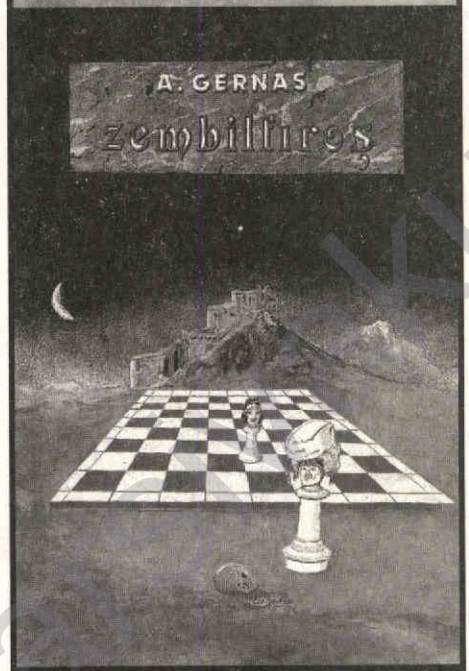

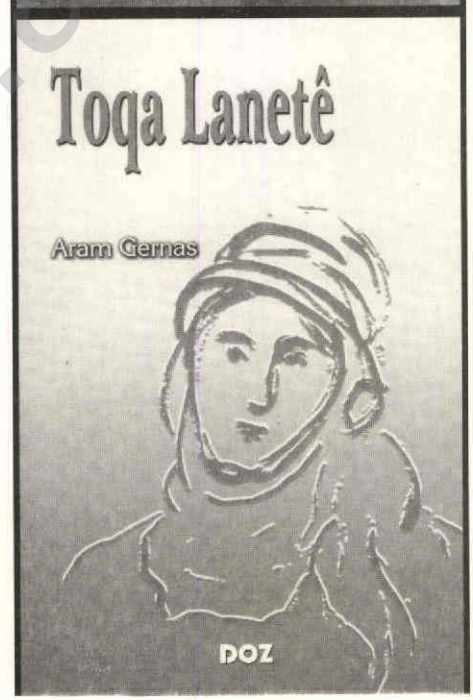

Romanek belgeyî ya li ser komkujî û koçberiya ermeniyan a bi navê *"Bêrî"* di nav weşanên Perî da hatiye weşandin.

Piyes dramaya William Shakespeare ya navdar, *"Romeo û Juliet"* di nav weşanên Helwest de hatiye weşandin..

Digel van berheman bi dehan nivîsarên dîrokî, çandî, zanyarî, siyasî û edebî hatine wergerandin. Gelek ji wan nivîsaran bi serê xwe karin bibin pirtûk. Hêj jî ev karên han berdewam dikin.

Xebatên we yên ji bo zarokan çi ne? Ez bawer im di vî warî de hûn beşdarî çalakiyên derveyî welat jî dibin.

Berî her tiştî, bi karê mamosteyiya kurdî min pazdeh salan ji bo zarokên kurd xebatê kiriye. Digel karê mamosteyî, sê pirtûkên min ên zarokan hatine weşandin. Bi navê *"Baxçê Zarokan"* du cîld û bi navê *"Hemend"* jî pirtûkek zarokan hatiye weşandin. Baxçê Zarokan ji stranên zarokan ên pedagojîk pêk tên. Digel stranan, notayên wan û her wisa wêneyên ciwan di her du cîldan da cih girtine. Romanek zarokan a bi navê *"Şervanê Biçûk ê Vîetnamî"* jî dikare di xebatên min ên bo zarokan da cihê xwe bigire. Her wisa di nav xebatan da romanek zarokan a bi Swêdî ya bi navê *"Aliko och Sparvhöken?* (Aliko û Baz) jî heye.

Ev nêzî pazdeh salan in ku ez wekî nûnerek daîmî beşdarî Semînera Bakûrî (Nordisk Seminarium) dibim. Ev sazî li Swêdê ye û her sal li ser mijarek edebiyatê ya zarokan, ji bo çend rojan dicivin. Di wan çend rojan da semîner hene, li ser mijarên destnîşankirî gengeşî û şirovekirin hene, xebatên grûbî û atolye hene, li wê derê li ser mijareke xuyakirî afirandêriya çîrok, wêne, tiyatro û hwd hene.

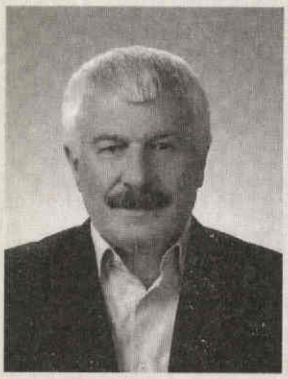

Aram Gernas kî ye?

Aram Gernas ji Farqînê ye. Xwendina xwe ya seretayî û navîn li vî bajarî temam kiriye. Piştî lîseyê, bi temamkirina Enstîtuya Perwerdehî re xwendina xwe a bilind a li Amedê xilas kiriye û dest bi karê mamostetî kiriye. Piştî Derbeya Leskerî ya 12'ê Rezbera1980'yan gelek caran hatiye girtin û zêrandin. Di sala 1983'yan da wekî penaberekî polîtîk derketiye derveyî welat û li Swêdê bi cih bûye. Li wê derê jî, digel xebatên wî yên kurdperwerî, ji nû ve dest bi xwendina Zanîngeha Mamostetiya Bilind kiriye. Digel perwerdeyiya mamosteyî, li zanîngehê ji bo mamostetiya kurdî jî perwerde bûye û dest bi mamostetiya zimanê kurdî kiriye. Digel karê mamostetiyê, bi salan karên redaktorî û nivîskariya kovarên Roja Nû, Berbang, Çira û rojnameya Dengê Azadî jî kiriye. Aram Gernas ev 5 sal in ku vegeriyaye welat û li vê derê dijî.

Şanoyeke we jî heye lê zêde nehatiye naskirin? Niyeta we heye ku hûn şanoyên nû binivîsînin?

Belê bi navê "Zembîlfiroş" piyes – dramayek min ê weşandî heye. Ji bilî wê, min dramaya "Romeo û Juliet" jî wergerandiye û daye çapkirin. Bi qasî "Zembîlfiroş" tiyatroya "Romeo û Juliet" jî xebatek min a din e, ango bi gotina te du "şano"yên min hene. Dîsa şanoyek din a ku di kovaran da hatiye weşandin jî heye.

Belê hin projeyên min hene. Dixwazim hin bûyerên civakî wekî piyes binivîsim.

Qasî ku ez dizanim hûn helbest û kurteçîrokan jî dinivîsînin ne wisa?

Belê, ez ji zarokatiya xwe da helbest dinivîsim. Hêj jî dinivîsim lê tu car wekî helbestvan derneketime pêş. Piyes-dramaya min a bi navê "Zembîlfiroş" bi zimaneke helbestî hatiye nivîsîn. Gelek helbestên min wekî stran hatine xwendin. Dîsa bi navê "Baxçê Zarokan" du cîldên stranên zarokan, tevî nota û wêneyên ciwan hatine weşandin. Nêzî 60 stran di van her du cildan da cih girtine, gotin û awazên wan ji aliyê min ve hatine afirandin. Eger em stranan jî wekî helbestê bipejirînin, tê wê maneyê ku helbestvaniya min aktîv berdewam e.

Ya rastî min ji bo zarokan çîrok nivîsîne lê wekî kurteçîrok ceribanên min kêm in. Di salên notî de du sê kurteçîrokên min hatine weşandin. Mirov dikare bêje ku min nû dest bi kurteçîrokan kiriye. Di rewşa îroyîn de çend kurteçîrokên ku min nivîsîne lê hêj nedane çapê hene. Helwesta min ew e ku têrî pirtûkek binivîsim û eger qîma min pê bê wana çap bikim.

Gelo di jiyana we ya hunerê de muzîk ciyekî çawa digire?

Ez ji muzîkê hez dikim û wekî hobî jî, awazan digel gotinên wan çêdikim. Wekî behrem jî, ji bo zarokan du pirtûkên min hatine çapkirin ku min li jor behsa wan kiriye. Digel pirtûkan gelek stranên min, digel awazên wan, ji alî stranbêjên navdar ve hatine xwendin. Wekî mînak, Koma Azadî, Xweşnav, Şêrînê, Cûdî, Hesen Şerîf, Cahît Ece û hwd.

Bi raya min di serdema îroyîn de divê mirov piralî be û eger çirûskek di rihê mirov de hebe, mirov wê geş bike.

Li ser ziman û edebiyata we tesîra kovargeriyê çiqas heye?

Xebatên min ên kovargeriyê yên pazdeh salan, xwedî bandoreke giran e li ser ziman û edebiyata min. Ji ber ku kovar, kewara berheviya hemû şaxên edebiyatê ye. Ev ji bo kovargeran derfetên mezin peyda dike da ku mirov ji hemû şaxên edebiyatê tam bike, nas bike û xwe bi hêz bike. Di kovaran da hem ceribanên nû hem jî pênivîsên ceribandî û xurt wêneyên cuda radixin pêşberî mirov. Her wisa ev wêne, pênivîs û gevilê mirov jî perwerde dike û bi hêz dike.

Di rêzê de kîjan xebatên we hene?

Di rêzê de ez dixwazim giraniya xwe bidim ser roman û tiyatroyê. Helbestnivîsînê bidomînim, wekî hobî bi muzîkê re mijûl bibim û carna li gor giranî û pêwîstiyê karê wergerê jî bikim.

www.arsivakurdi.org

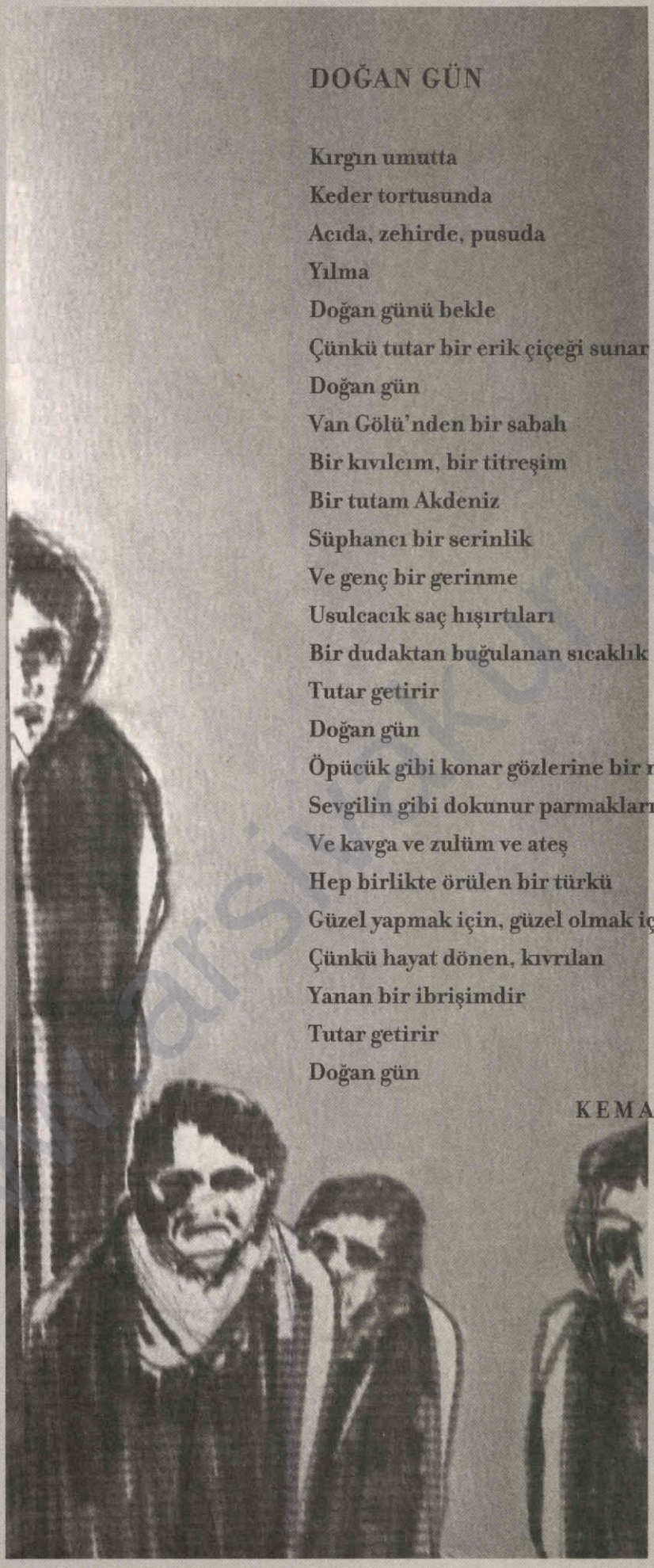

DOĞAN GÜN

Kırgın umutta
Keder tortusunda
Acıda, zehirde, pusuda
Yılma
Doğan günü bekle
Çünkü tutar bir erik çiçeği sunar sana
Doğan gün
Van Gölü'nden bir sabah
Bir kıvılcım, bir titreşim
Bir tutam Akdeniz
Süphancı bir serinlik
Ve genç bir gerinme
Usulcacık saç hışırtıları
Bir dudaktan buğulanan sıcaklık
Tutar getirir
Doğan gün
Öpücük gibi konar gözlerine bir melodi
Sevgilin gibi dokunur parmaklarına bir kedi
Ve kavga ve zulüm ve ateş
Hep birlikte örülen bir türkü
Güzel yapmak için, güzel olmak için
Çünkü hayat dönen, kıvrılan
Yanan bir ibrişimdir
Tutar getirir
Doğan gün

KEMAL BURKAY

www.arsiv.kurdi.org

NUSAYBİN'İN GÜLLERİ, SINIRIN SORGÜLLERİ-1

MÜGE TUZCUOĞLU

Bu yazı dizisinde, Türkiye-Suriye sınırına ve sınır hattındaki kadınlara dair can yakıcı hikayeler ve genç bir antropolog adayının duyguları ve değişimine dair izler bulacaksınız. 'Sınır' üzerine Nusaybin'de yürütülen 12 günlük alan araştırmasında Kamışlı'dan gelin gelen kadınlarla görüşüldü. Gözyaşları, imkansızlık, büyük kızgınlıklar, anlamamanın verdiği şaşkınlık, anlamanın verdiği yürek acısıyla geçen 12 gün... Her bir kadının hikayesini, kendi ana dillerinde, bir ağıt, bir roman gibi dinlerken yaşanan o çaresizlik böyle atlatılabilir belki. Ve belki de böylece sınırların, dikenli tellerin, mayın tarlalarının, asker kulelerinin, sınır kapılarının 'orada' bildiğimiz anlamından öte hangi işlevi üstlendiği daha iyi anlaşılabilecektir.

***

Denilir ki, Nusaybin'de güller yetişiyormuş bir zamanlar. Hem de bölgenin en güzel gülleri... Bu güllerden nice kokular yapılır ve bütün kadınlar bu kokuları sürmek için birbirleri ile yarışırlarmış.

Şimdi o güller yok. Hâlâ anlatılan o güllerin nasıl üretildiği ve nereden geldiği de merak edilir. Ama bu çalışma kapsamında anlatılacak tüm kadınlara Sorgül denilecek yine de. Nusaybin'in güllerinin anısına.... Sınır tellerinde canları yandıkça dökülen kanlarının ve bölgenin direngenliğinin, kadın direngenliğinin kızılı adına... Sorgül, yani kırmızı gül denecek...

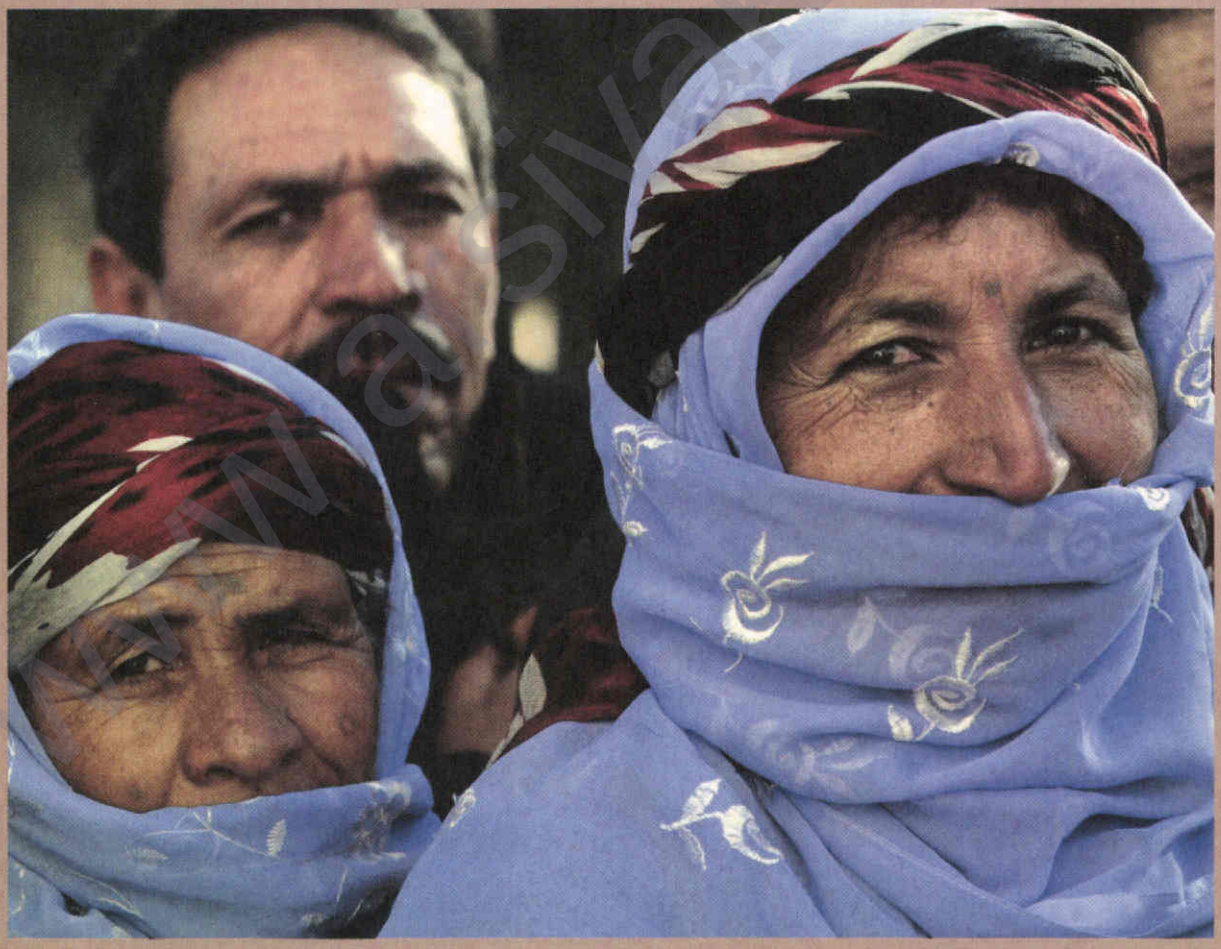

www.asiyakurdi.org

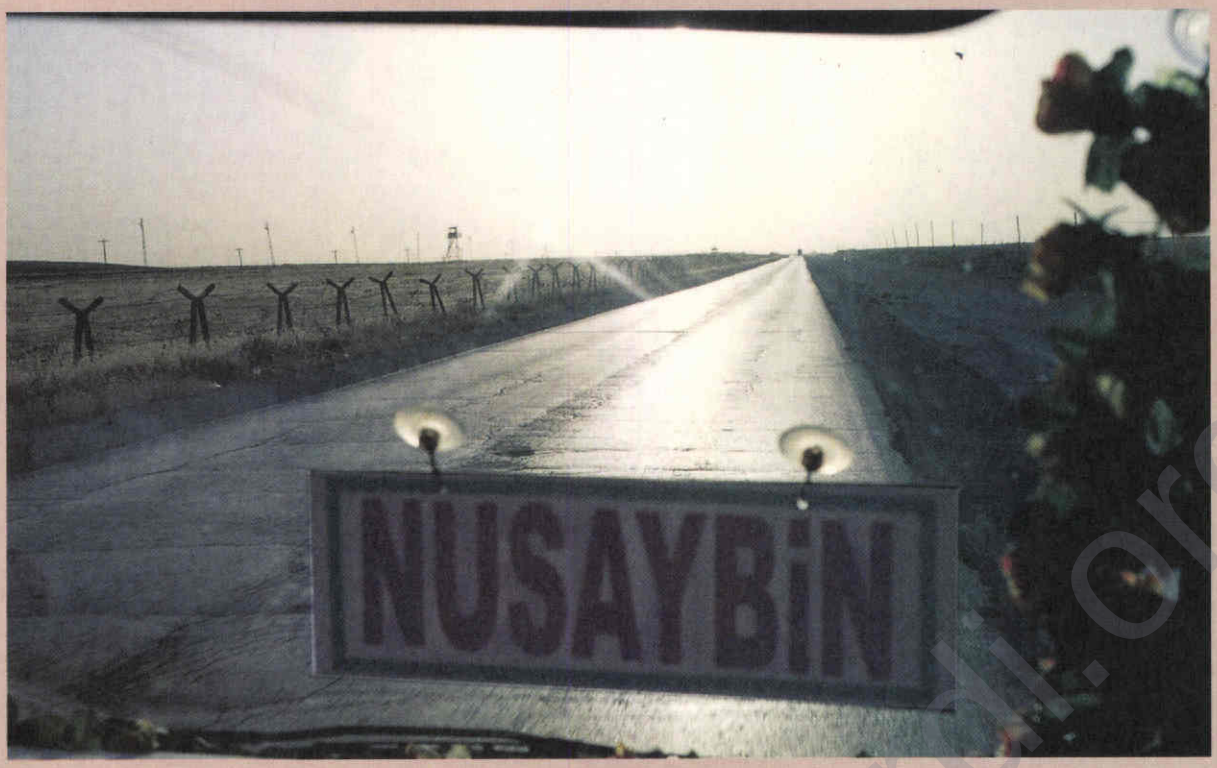

SINIRI AŞTI, ŞİMDİ KUMA SORGÜL!

Uzun bir Ankara-Kızıltepe yolculuğunun ardından alanıma gelmiştim. Çevremdekiler benim neler yapmak istediğimi dinlerken ne hissettiler bilmiyorum ama ben sınırı gördüğümde bir hayli şaşırmıştım. Sınır; yıllardır yapılması beklenen iki şeritli asfalt yolun bitimindeki tarlanın, yani arabanın neredeyse 2-3 metre sağındaki 5-6 sıra dikenli teldi! Ucu bucağı görünmeyen Mezopotamya Ovası'nın ortasına, sanki öyle sadece bir bahçeyi ineklerden korurmuşçasına dikilmiş kazıkların arasındaki dikenli tel... Sınırın öte yakasındaki evler, yanımdaki insanların akrabalarıydı. Ama artık sınır, devlet, asker, silah, mayın... bir yanda; insan, akrabalık, evlilik, duygular... başka bir yandaydı.

Telleri birbirine bağlayan aradaki muhtemelen betonarme kazıklar, iki kolunu havaya kaldırmış ve sınır tellerinin arasına sıkışmış bir insan silueti gibiydi.

Daha ilk günden böylesi mistik bir havanın girdabıyla araştırmaya başlamıştım. Halbuki, daha sonra görecektim ki asıl "ilginç" olan, hiç soyutlamaya gerek bırakmayacak, o sınır insanlarıydı. Onların anlattıkları ve yaşamlarıydı. Sınır tellerinin arkasındaki evler, sınırın bölemediği köylerdi.

Serxete ya da Binxete

Kızıltepe-Nusaybin yolculuğunun başında ilk olarak, Suriye'ye ait Amude görünüyordu. Daha sonra küçücük Sulak köyü. O köyü, Türkiye topraklarında bırakmak için uğraşmasalar, daha da büyüyebilecek olan, ancak düz sınır tellerine bir manevra ile kare çizdirerek, sınırın bu tarafında kalan bir köy...

"Bu taraf", demişken, sınır insanlarının diline sınırın nasıl yerleştiğini de anlatmak gerek. Nusaybin'de ve Kamışlı'da, *"Nerelisin"* diye sorduğunda, *"Suriye"* veya *"Türkiye"* denilmiyor. Sınırın yukarı tarafı *"serxete"*, aşağı tarafı yani Suriye kısmı ise *"binxete"* sözcükleriyle ifade ediliyor. Yani *"hattın başı"* ya da *"hattın aşağısı"*. O kadar!

Sağda, sınır telleri hafif bombelerle yolunu sürdürürken, kafamda kurduğum sınırın olmazsa olmazı asker kulelerinin azlığı da dikkatimi çekmişti. Derken, sol tarafta bir sınır karakolu belirdi. *"Hudut namustur"* yazısını nazar boncuğu gibi yapıştırmış karakol, sınırı koruyan Türkiye'yi gösteriyordu.

Uzayıp giden sınıra bir sağ takla daha attırıldığında, bu sefer Nusaybin karşımızda beliriyordu.

Nusaybin, diğer bölge illerinden bir hayli farklı. Tarih boyunca önemli ticari ve kültürel ilişkilerin kesişme noktasında yer alan Nusaybin, altı bin yıllık bir kent. İ.Ö. 4500 yıllarında Subarular tarafından kuruluyor. Süryanice resmi dilinde felsefe, mantık, edebiyat, geometri gibi derslerin verildiği Nusaybin Okulu, bu bölgenin önemini bir kez daha düşünmemize yol açıyor. Yine başta Mar Yakup Kilisesi olmak üzere her tarafı tarih kokuyor.

Bugün, çoğunluğu Kürt olmak üzere, Arap ve Süryani nüfusunun yaşadığı Nusaybin'in vazgeçilmez aksesuarlarından biri dikenli teller. Sınırdan artan telleri; evleri "korumak" amaçlı, elektrik direklerine dolanmış halde veya sokak ortalarında görebiliyorsunuz.

www.serxwebun.org

Ölmek için sınıra vurmak!

Nusaybin'deki ilk günlerimde, daha çok sınır ve sınıra alışmışlığı gözlemleyebilirken, zaman geçtikçe, derinlerde kalanları da görmeye başlıyordum. Gün geçtikçe kadınlarla birbirlerimizin hikayelerini anlamaya da başlamıştık. Ben onlar için *"keçike gazeteciya"* olsam da, o an, evlerinde, evlilik yaptıkları erkeklerinin yanında değil; farklı bir noktada, farklı bir yerde, belki bir kadın dünyasında buluşup, birbirimizi tanımaya çalışıyorduk. Acılı bir tanışmaydı bu. Benim acım; çaresizliğe ve bir şeyler yapma hırsına dönüşse de, hâlâ o kadınların o acılarını nasıl dindirdiklerini öğrenemedim. Onları anladım ama öğrenemedim.

Çalışma alanım sınır ve sınırı aşıp bu tarafa gelen kadınlar olduğu için Nusaybin'e geldiğim günden beri tanıştığım herkes bir tek kadının hikayesinden bahsediyordu. Ancak bu kadın ve ailesi asla bu hikayenin bilinmesini istemiyordu. Bölgede etkin bir siyasi partinin yöneticileri aracılık etti ve aile görüşmeyi kabul etti. Evin erkeğinin de görüşmede olması kaydıyla tabii...

Ben sormadıkça kendilerini tanıtmadılar. Ben sormadıkça anlatmadılar. Ben deşmedikçe, ayrıntıya inmediler. Ama anlattıkça, kendilerini tanıttıkça, ayrıntıya indikçe asıl hikayeden bahsetmeye başladılar ve bir şeyler başladıkça, tedirginlikleri de arttı.

Herkes yerini alıp, sessizlik başlayınca, başrolü üstlendiğini düşündüğüm kadın içeriye girdi. Onun yaşını da diğer kadınlar gibi tahmin edemedim; görünüşüne, yorgunluğuna rağmen henüz 20 yaşındaydı.

Sorgül, *binxete*'de istemediği biriyle evlendiriliyordu. Bir akrabasıyla üç gün üç gece nişanı yapılan kadının tek istediği ise ölmekti. Ancak bırakın bunu denemeyi, dışarıya çıkıp nefes almasına bile izin verilmiyordu. Nişanın yapıldığı üç gün üç gece ağlamıştı. Yapacak bir şeyi, itiraz edecek geleneklerinden daha kuvvetli bir gerekçesi yoktu. Geriye yapılabilecek bir tek şeyin kaldığını düşünmüştü.

Nişanın son gününde, artık her şey bitmişken, aklına bir fikir geldi. Komşudan aldıkları kazanı geri vermek için evden çıktı. Ve kendini sınıra vurdu. Ankara'da *"temizlenip tarıma mı açılsın, temizlenmeyip 'teröristlerin' ölümü için mi kullanılsın"* diye tartışılan mayınlara! Sınırdaki kadının, ölmek için aklına gelen ilk yöntem buydu; mayında patlayıp can vermek!

Türkiye-Suriye sınırı, beş sıra telden oluşuyordu. Kimisi sarmal, kimisi düz, kimisi çapraz dizilmiş telleri birer birer aştı Sorgül. O sağa sola yürüdükçe, mayınlar sanki ortadan yok oluyor, o ölmek istedikçe, sınır onu çekiyordu. Can vermek istediği mayınları, ölmek için vardığı sınırı aştı. Ülkenin sonundaki sınır, bitti sandığı hayatının sonu olmadı.Yeni bir hayatın başlangıcı oldu. Evet, Sorgül, hiçbir mayına çarpmadan *serxete*'ye ulaşmıştı, büyük bir şaşkınlıkla!..

Evlilikten kaçtı ama...

Burada lafa amca oğlu girdi. *"Askerler, daha sonra Sorgül'ün sınırı geçtiği yerde tatbikat yaptırdılar. Komutan, bana 'Sen bu bölgeden geç, ben sana ne istersen veririm. Burası sınır hattının en mayınlı bölgesi' dedi. Hâlâ orayı nasıl geçtiğini anlamadık"*. Sorgül, burada, yaşının verdiği muziplikle gülümseyip, nasıl geçtiğini *"Geçmişim işte"* diye özetledi.

Mayınlardan kurtulup, sınırı aştığında, o şaşkınlığının içinde, annesinin küçüklükten beri anlattığı sınır hikayelerini hatırladığını söyledi. Annesinin anlattığına göre, sınır çekilmesinin ardından akrabalarının yarısı bu tarafta kalmıştı. Nusaybin'deki akrabalarını sorup buldu ve onların evine sığındı.

Sorgül, Türkiye-Suriye arasında bir krize yol açabilirdi, ne de olsa kaçak olarak gelmişti. Gerçi çok sayıda insanın, sınırı kaçak olarak geçtiği hesap edilirse, Sorgül'ün yaptığı bir şey değildi. Taa ki akrabaları tarafından askerlere ihbar edilene kadar. Bu sefer Sorgül; askerler ve daha da kötüsü karşı tarafta "yüzüstü bıraktığı" ailesi tarafından kuşatma altına alınmıştı. Resmi sorun çözüldükten sonra, sıra asıl zor olana, ailesini iknaya geliyordu. Bunun da bir tek yolu vardı; evlenip namusunu temizlemek! Bize Sorgül'ün kaçış hikayesini anlatan, görüşmemizde yer almak şartıyla Sorgül'ün konuşmasına izin veren amca oğlu burada lafa girdi: *"Baktı bütün akrabalarına, beni seçti, benimle evlendi"* dedi.

Sorgül'ün, *binxete*'de çok iyi bir yaşamı yoktu. Genç kızlar için buraya gelmek hayaldi. Ama sorarsan, diğer genç kızların Türkiye'ye gelmelerini ister misin diye, hayır diye cevap verirdi. Çünkü ne de olsa gurbetlikti ve gurbetlik, hasretliği doğuruyordu. Ama Sorgül başka bir kader yazmıştı. Hasretliğin yanında yaşı ilerlemiş amca oğluna bir de bebek doğurmuştu. Evlerinin salonunda otururken, sol tarafımızda pencerenin yanında yatan bebek, Sorgül ile amcasının oğlunun bebeğiydi.

Görüşme sırasında, sağdaki kanepede iki yaşlı kadın oturuyordu. Her görüşmede, anlatılanların, ortamdaki herkes tarafından doğrulanması gerekirdi. Sırf bu kural uğruna döndük sağ tarafımıza. Amcaoğlunun pek hoşuna gitmeyen, Sorgül'ün yüzünde ise bir gurur ifadesine yol açan sorumuzu, yanı başımızdaki kadına yönelttik:

"Siz?"

"Ben ilk eşiyim. O, sınırı aşıp geldi. Üzerime kuma geldi. Mutluyuz."!

İçten Sesler Topluluğu!

NALAN TEMELTAŞ

Ne kadar çok hile birikmiş bu topraklarda. Ne kadar çok yara var kanayan. Ne kadar çok budala insan. Gittikçe keskinleşen bir keder. Şifaya susuz, sürprize gebe sokaklar. Aynı tavanın balığı olanların önlenemez melodisi. Gün geçmiyor ki; sıfat ve mimik hırsızları "uygunsuz vaziyette" yakalanmasınlar! Öte dünya hükümetlerinin simsarlığına soyunanlar, ayan beyan! Yalanların bacakları kısa olurmuş. İklim ayaklarına dolanıyor. Bozuk para misali fırlattıkları insani değerleri hangi yalanla susturacaklarını bilemez oldular.

Askerlik *"yan gelip yatma yeri değil"* diyenlerin karşısına dikiliyor *"vatan sağolsun diyemeyecek"* olanlar. Kavruluyoruz topluca. Acıdan. Feryadın figanın dili hem Kürtçe hem Türkçe...

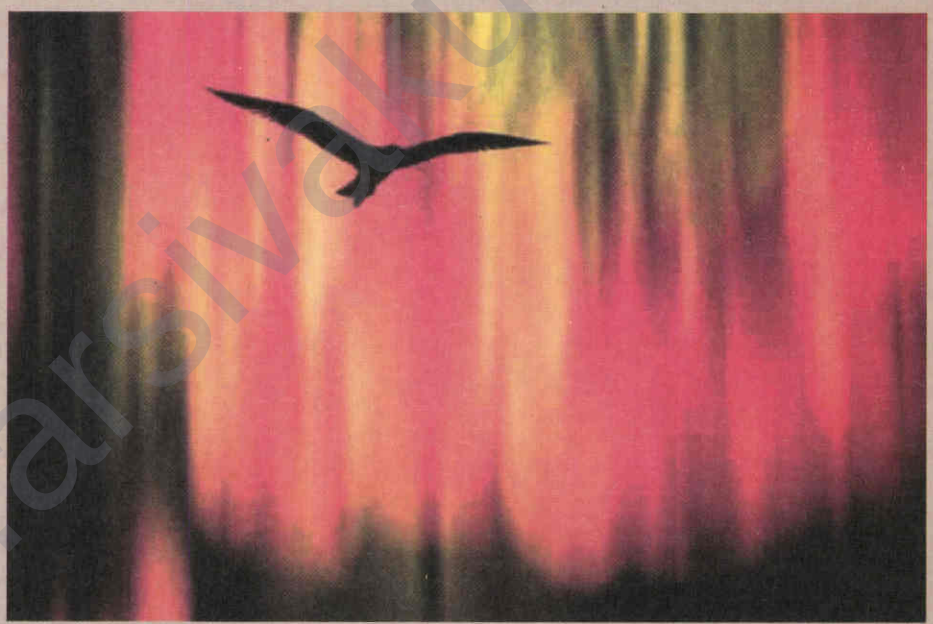

Körpeliğini yitirse dahi müstakil bir barışa; ne de hasret bu gökyüzü, bu ırmaklar, bu dağ, bu taş. Aynı topraklarda ayrı dillerde açan çiçeklerin yarım kalmasın diye hayatları. Ertelenmesin diye aşkları. Aynı sigarayı içenlerin, aynı ağlayanların, aynı küfrü savuranların, aynı çaresizlikte olanların hayatları ertelenmesin diye.

Haritanın kıyısında köşesinde derinleşti hüzün. Ergenlerin sivilcelerinde. Yediği içtiği aynı mideye gidenlerde. Çünkü incitmez kardeşler birbirlerini, çok dallı büyük bir ırmağın kıyısında türkü söylemek varken, metalin soğukluğunda harcanamaz hayatlar. Adalet, intikam haricidir, kardeşlik dahili! Biriken vicdanlarda hala ümit çok.

Ah adalet, ağır esvaplarını soyun hadi! Dingin bir su olsun Dicle, taa gelip Meriç'e dökülsün. Babaannelerinin dilinden masal dinlesin çocuklar.

Gazete kupürlerine terkedilmiş geleceği, bozuk para gibi fırlatıp atanlar da biliyor. Yürüdükleri kırmızı halıda ters yüz olacaklar. Şahsiyeti yükselen çığlıklarla gelecek adalet. Sürekli kendini tazeleyen kararlı bir şefkati umduklarından öte bulacaklar! Barışı tek başına üstlenmek isteyecekler belki. Kuru kuru kurban olanlara karnı tok oysa ölenlerin. Şimdi biraz darda diye gerçeklik, barışı avare, pespaye bir talep sananlar yanıldıklarını görecekler.

Nasıl ki aşk dediğin büyük sorumluluksa, kardeşlik de böyle. Öznelerin beklentilerinin karşılanması kamu yararı ve hizmet gereğidir. Tarihin ışık huzmelerinde barışa hizmet edebilecek bolca veri mevcut. Yeter ki akıllıca, çar çur etmeksizin, insan yararına insan onuruna yakışan şekilde kullanılsın.

Tinercisini, mültecisini, Çingenesini, midye satıcısını, fahişesini, evsizini, kağıt toplayıcısını, Alevi dedesini, cami imamını, papazını, öğrencisini, işsizini, işçisini özgürleştirdikçe; memleket şahsiyetli bir hale geldikçe; unutulmuş türkülerin içinden sızacak barış.

Ey, sosyalizmin 'ötelenmiş' cazibesi; ithaf sanadır!

www.arsivakurdi.org

oYun altı

Cuma Boynukara

(Vakit gecedir. Zifiri karanlıktır. Göz gözü görmez. Belli belirsiz silah sesleri duyulmaktadır... Duyulan silah sesleri yoğunlaşır. Belli ki bir operasyon vardır. Tek taraflı süren silah seslerinin arasından kuzu koyun sesleri duyulur...)

- *(Gergin ve emreden bir sesle.)* Bu taraftan kuşatın... Bu taraftan...
- Emredersiniz komutanım...
- Kaç kişiler, sayabildiniz mi?
- Belli değil komutanım...
- Çok kalabalıklar...
- Etraflarını sarın... Çabuk...
- Arazi dağlık... Allah kahretsin yürünecek gibi değil.
- Biliyorum... Dediğimi yapın. *(Megafondan, mekanik ses...)* Silahlarınızı bırakın... Teslim olun. Etrafınız sarıldı... Teslim olun. Devletinize sığının... Yoksa hepiniz öleceksiniz... Size uzatılan bu şefkatli eli tutun... Teslim olun... *(Hayvan sesleri yükselir.)*
- Komutanım burada bir sürü var...
- O kadar çoklar ha... *(Megafondan)* Teslim olun...
- Komutanım sürü var, sürü...
- Bu da yeni bir taktik olmalı... Dikkat edin...
- Gerçekten sürü...
- Allah kahretsin. Meralarda hayvan otlatmak yasaklanmamış mıydı? Bilmem ki; bunlar ne yapmaya çalışıyor. *(Megafondan.)* Teslim olun. Yoksa hepiniz öleceksiniz... *(Silah sesleri hala devam etmektedir...)* Ateş edin... Mevzilenin... Ateş...
- Komutanım biz bu koldan çevireceğiz...
- Efendim biz de bu koldan...
- Sizler arkadan dolaşın...
- Komutanım, arka taraftan iniş çıkışa imkân yok... Arka taraf uçurum...
- Tamam... Bir plan yapmalı... Şimdi... Tamam... O zaman böyle sıkıştıralım... Haydi, hep beraber...
- Eğer bir tane vurursam...
- Mükâfatlandırılırız...
- Belki de erken terhis...
- Daha neler...
- Bırakın gevezeliği de... *(Megafondan.)* Size sesleniyorum, teslim olun. Etrafınız sarıldı...
- Durun... Ateş etmeyin...
- Orda dur... Silahını bırak...
- Silahım yok...
- Orda dur... Konuşma... El fenerini yüzüne tutun. Ellerini havaya kaldır... Dur... Konuşma... Ağır ağır bana doğru ilerle... Dur... Yüzünü kaçırma dur... Fenere bak... Işığa... Ha şöyle... Şimdi olduğun yerde dur...
- Ben çobanım... Hayvanları otlatıyorum...
- Sus sana sorulmadan konuşma... Hele bir yüzüne bakayım... Ben kimin ne olduğunu bilmez miyim?
- Vallahi ben çobanım...
- Dur ellerini indirme... Bunların hangisi çoban, hangisi terörist belli mi ki... *(Bu arada çobanı yere yatırmışlar aramaktadırlar. Sadece ışık el fenerinin ışığıdır. Hayvan melemeleri ve çıngırak sesleri duyulmaktadır.)*
- Komutanım üstü temiz...
- Ne olduğunu birazdan anlayacağız...
- Arkadaşların nerde?
- Kaç kişiydiniz?
- Bende ki şansa bak ya... Terörist beklerken çoban çıkıyor karşıma...
- Senin mükâfat suya düştü...
- Bunu bağlayın. Hangi köydensin...
- Buradayım... Bu köyden, hayvanlara köyün...

(Çobanı bağlarlar... Çobanın ellerini arkadan ve boynundan bağlayıp götürürlerken.)

- Komutan bey bir yanlışlık oluyor. Ben burada davar otlatıyorum... Vallahi benim bir suçum yok. Bak mallar dağıldı...
- Meralarda hayvan otlatmanın yasak olduğunu bilmiyor musun?
- Kimse bize öyle bir şey söylemedi.
- Sus konuşma... Senin kim olduğunu bilmediğimi mi sanıyorsun... Sus konuşma... Bize kim ateş ediyordu?
- Vallahi benle davarlardan başka kimse yoktu burada.
- Sana soruyorum...
- Cevap ver...
- Bize kim ateş ediyordu...
- Siz kendi kendinize sıkıyordunuz...
- Birazdan anlayacağız...

(Kararır.)

Halil İncesu

www.arsivdergi.org

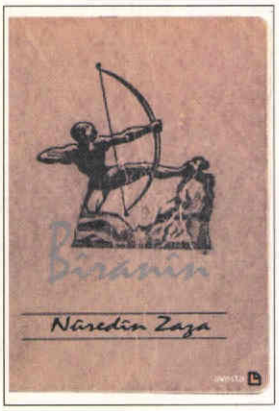

Bîranîn

Dr. Nûredîn Zaza

Weşanên Avesta

Dr. Nûredîn Zaza yek ji rewşenbîrên hêjatir ê dîroka kurdan a nêzîk e. Xelekeke di navbera nifşa Bedirxaniyan û nifşên nû de. Wekî nivîskar û wergêr xizmeteke mezin ji ziman û edebiyata kurdî re kiriye. Ji hîmdarên sereke yên Komela Xwendekaran û ya Partiya Demokrat a Kurdistana Suriyê roleke pêşengî di jiyana siyasî ya gelê kurd de lîstiye, ji salên 1950 heta 1970an, nexasim li Sûriye û Libnanê, piştevaniya tevgera rizgariya Kurdistana Iraqê kiriye. Zaza, serpêhatiyên xwe di 'Ma vie de kurde' (Jiyana min a kurd) bi zimanê fransizî nivîsî û ev kitêba nû ji ber destnivîseke wî ya kurmancî ye û cara pêşîn e dikeve çapê. Şahidiyeke girîng e li ser demeke kêmnas a dîroka kurdan a nêzîk.

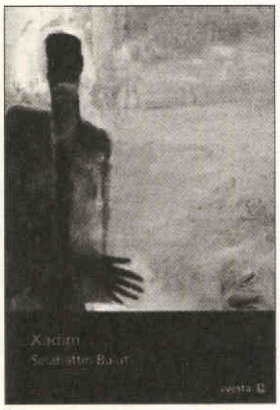

Xadim

Selahattin Bulut

Weşanên Avesta

Kitêba Selahattin Bulut a nû 'Xadim' ku ji çîrokek dirêj pêk tê, Weşanên Avestayê derket. Ev kitêba Bulut a duyemîn e û kitêba wî ya yekem a çîrokan 'Bihuşta Lal' di sala 2006'an de li heman weşanxaneyê çap bûbû. 'Xadim', li ser hepisxaneya derve ye. Jêhatê ku piştî 10 salan ji hepsê derdikeve, li derve rastî hepisxaneyeke din tê. Şopên deh salên bihurî yên li ser bedena wî, wî ji hepsê bêhtir êsîr dikin. 'Xadim' çîrokeke ku di dawiya wê de sekin tune; dawî şeva reş û di nav wê tariyê de windabûn e.

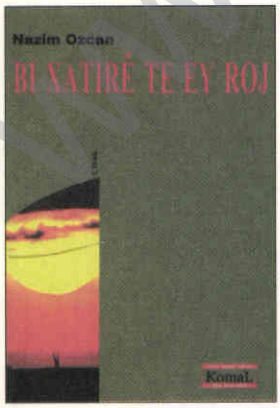

Bi Xatire Te Ey Roj

Nazim Ozcan

Komal

Berî her tiştî çîrokên Nazim Ozcan dengê xwediyê xwe ne; xas, sade, sehih, paqij û helbet ji dil. Digel ku berhemên sereta e lê ew çend ji aram û ji xwe bawer in. Zimanekî paqij ku ji lîrîzma xwezaya Kurdistana rengîn zelal – zelal diherike. Rû nedaye kilîşeyên erzan û çêkirî, ji ber ku edebiyat, berî her tiştî biedebkirina zimên e.

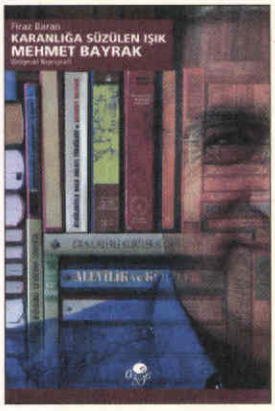

Karanlığa Süzülen Işık

Mehmet Bayrak

Firaz Baran

Özge Yayınları

Bu çalışmada; 22 kitap yazmış, yazıları 50 davaya konu olmuş, gördüğü işkence sonucu beyin travması geçirmiş araştırmacı-yazar Mehmet Bayrak'ın öyküsünü bulacaksınız.

Kitapta, Bayrak hakkında, otuza yakın yazar ve aydının görüşlerini yansıtan yazılarla birlikte, aile fertlerinin düşünceleri de yer buluyor. Ayrıca yazara ithaf edilen ve yazar hakkında yazılmış şiirleri de bulmak mümkün. Yazarın hayatı, 22 eseri ve bu eserlere ilişkin yazılar ve röportajları bulabiliyoruz. Kitabın son bölümlerinde ise Bayrak'ın soruşturmaya uğrayan kitaplarının dava dökümleri yer alıyor.

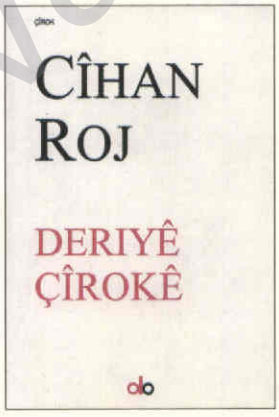

Deriyê Çîrokan

Cîhan Roj

Weşanên Do

Pirtûka "Deriyê Çîrokan" duyemîn pirtûka çîrokan a Cîhan Roj e. Di pirtûkê de gelek çîrok bi mijarên balkêş cih digirin. Her yek bi awayekî balkêşiya xwe nîşan dide. "Deriyê çîrokê" ku navê xwe daye pirtûkê bi balkêşiya xwe hêjayî xwendiye; "Teqîna debo" henekên xwe bi cerdevan dike, cerdevanên ku di halê henekiyê de ne. "Şevîndar" çîrokeke dilşewat e, çîroka keçikek ku bavê wê dixwaze bide kalek û întîxara wê keçikê bi marekê... Çîroka dengbêjekî, yan jî dengbêjan e "Deng û xaç" û "Du resim, du dayik", du hest, du jiyan... Çîroka dayikek ku kurê wê li leşkeriyê, û yê dayika din jî li çiyê ye, de were safî bike. Di pirtûkê de bi navê "Deriyê Çîrokê", "Dîwar û Dara Hejîrê", "Teqîna Debo", "Marya", "Berf û Gotinên Mê", "Çîk! Kî me ez?", "Delal", "Benê Daliqandinê", "Firotina Çîkolatayê", "Ehmedê Delal", "Çeqmaqçî an jî Akîneton Pirtûk", "Şevînda", "Bajarokê bi du çarşî", "Deng û Xaç", "Mala Matê", "Du resim du dayik" çîrok hene.

www.arsivakurdi.org

XAÇ PE IRS

Rewşenbîrê di wêneyê de Parzemînek		Meydan Hejmarek		Çiyayekî me		Esîr, kole (berepaşkî) Oksîjen (kurte)		Pêşdestî
				Navekî mêran Unîte				
Di dîrokê de Împaratoriyek kurdan Ax				4		Kurteya Neonê Bi tirkî 'herî', 'tewrî'		
			Zimanek Kurteya amerîkyûmê					
Nîşane, emare		"Tarik ..." Artorek Cureyek strana operayê					Heyvanek nêr	
						Darek Deng		
Kurteya bromê Amûrek muzîkê							2	
1						Yezdanek misrî Bi soranî 'dem'		
Cihê genim lê te hêrandin Notayek								
		Tîpa navîn a 'kum'				Kurteya Nîkelê Bersiva neyênî		
Gihanekek Bi tirkî birçî			Emeg "Frantz ..." Rewşenbîrek		Kurteya Azotê Şopa qirêjê		"Seydayê ..." şairek kurd	
		Rizgarî, xilasî Îbadetek						Rêbaz, metod (berepaşkî)
Vîn Kovarek kurdî				3		Rojek Cînavkek (tevandî)		
	Kurteya nîmareyê (berepaşkî) Vexwarinek			Bira dewaran				
tişta mirov dike tevgerê, motîve Bengîtî	5			Kesê bi kêrî tiştekî nayê				
					Bi herêmkî îcar			

Amadekar: Dawud Rêbiwar
E-mail: rebiwar@gmail.com

ŞÎFREYA VEŞARÎ

1	2	3	4	5

www.arsivakurdi.org

BİLİM DİLİNDE KÜRTLER

Kürt Coğrafyasının Flora ve Faunasına Giriş

EDİB POLAT

Edib Polat'ın çalışması, sadece bilim çevreleri ve bilim meraklılarınca değil, Kürt tarihi ve kültürünü öğrenmek isteyenlerce de ilgi ve şaşkınlıkla okunacaktır.

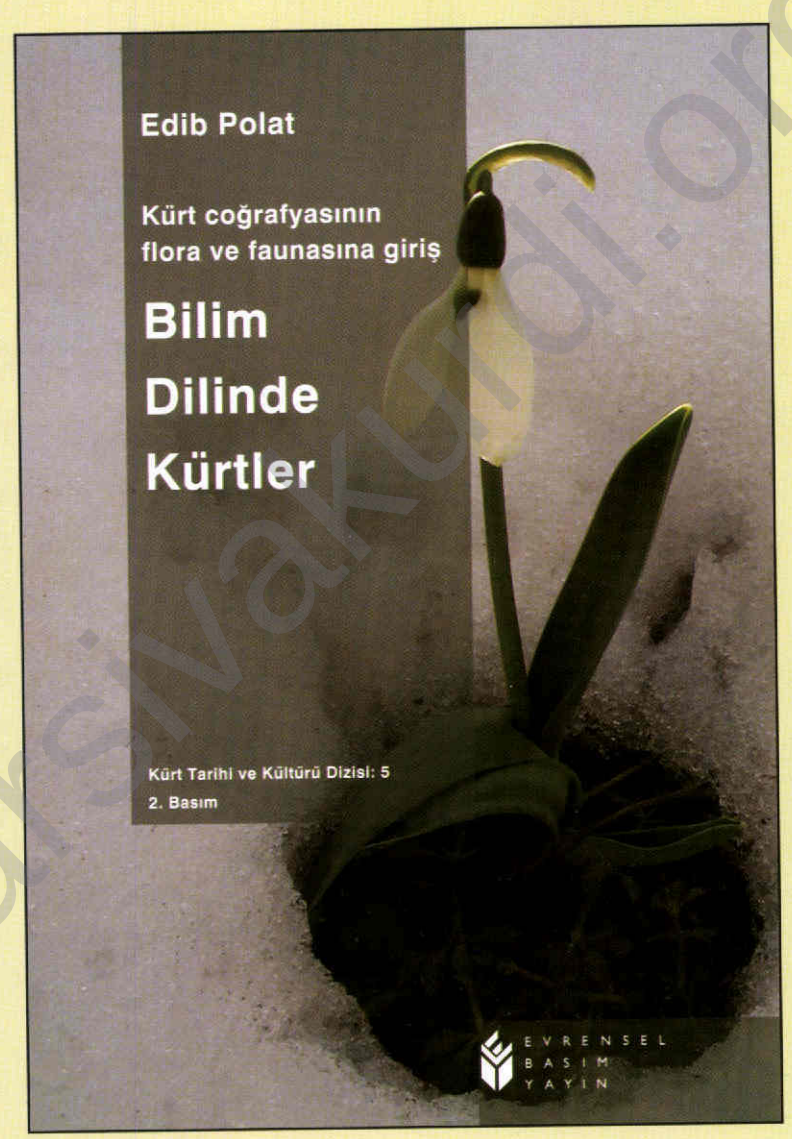

Kürt coğrafyasının flora ve faunası hakkında bilimsel bilgileri bir araya getiren bu önemli çalışmanın en az o kadar değerli bir diğer hizmeti de, bilimi şovenizme alet edenlere karşı açtığı ve haklılığını ispatladığı savaştır.

EVRENSEL BASIM YAYIN
ESKİŞEHİR MAH. DOLAPDERE CAD. KARABATAK SOK. NO: 27A ŞİŞLİ İSTANBUL
T: (+90) 212 247 65 17 (PBX) F: (+90) 212 247 24 61 W: www.evrenselbasim.com E: bilgi@evrenselbasim.com

www.arsivakurdi.org

KARİKA TÎROJ

Halil İncesu

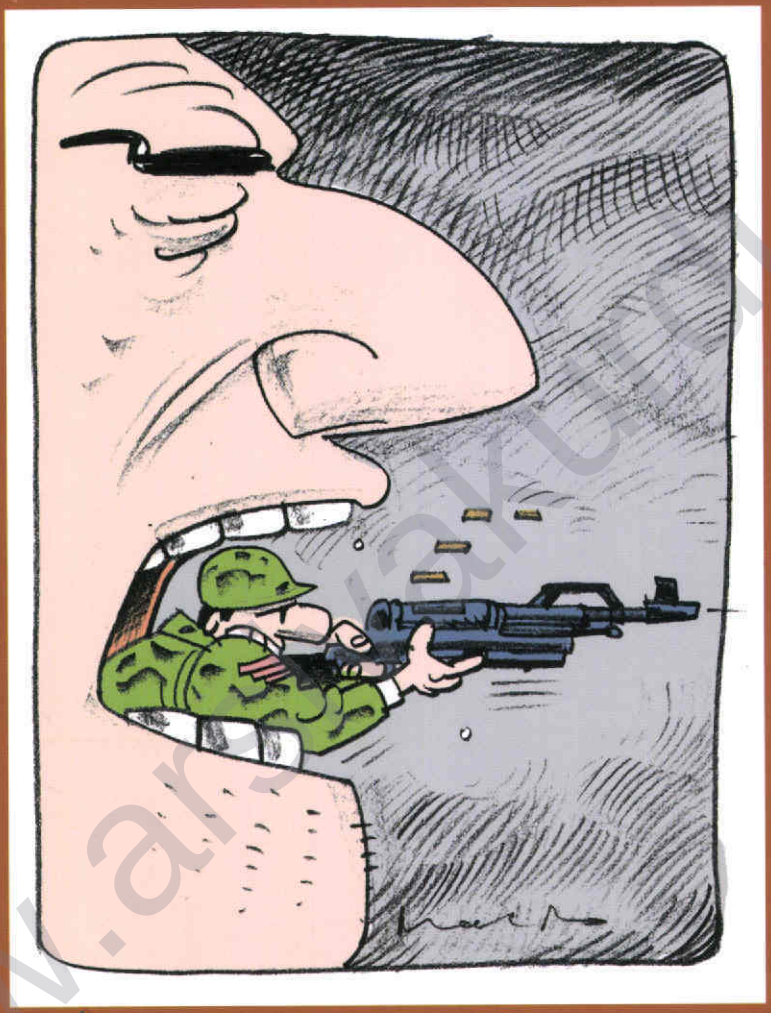

hincesu@hotmail.com

ISSN 1305-4775-16

9 771305 477514

www.arsivakut.org